





# સતી શિયલવતી

સંભવ સુખદાતા નમી  
નમી હર્ષ શુરૂપાય;  
વાર્તા રૂપે શીલવતી,  
ગાથું દેવી ખસાય.

અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય સાધુના સમુદાયરૂપે  
પંચ પરમેષ્ઠિના ચિન્હરૂપ ઔંકાર સહીત કોઈપણ શુભીપદને  
નમસ્કાર કરતાં સર્વ પાપ નાશ થાય છે. જેથી આ જગતમાં  
તેનાથી અધિક કંઈ પણ નથી અને તેનું ધ્યાન કરતાં સંત  
પુરૂષો મોક્ષ મેળવે છે; અને તેનું આઠે પહોર સ્મરણ કરતાં  
કરતાં પ્રમાદનો નાશ કરી, હ્રસ્વ અવસ્થા દૂર કરી, કેવળ-  
જ્ઞાન પામી, જ્યોતિરૂપ સિદ્ધપણું પામી સમતામાં મહાલે છે.

સામાન્ય પુરૂષે પણ પંચપરમેષ્ઠિના ઔંકારમાં રહેલા શુભમાં  
લીન થઈ પોતાના અંતરાત્માને જાળખી આઠ કર્મરૂપ ઘાતી  
અઘાતીના જાંઘને દૂર કરી દીધા છે જેથી પાપનાશક જેના  
ચરણક્રમજ છે અને નિર્મળ લક્ષ્મીના વંધારારૂપ છે તેવાં અંબીનાંશી  
અલવેસર પરમાત્માને પ્રણામ કરી તેમની સ્તવના કરાય છે.

સિદ્ધાંતની અધિષ્ઠાયિકા શ્રુતદેવી સમકીતની દેવાવાળી છે અને જેનાવડે તત્ત્વ અતત્ત્વની જ્ઞાનવડે પરીક્ષા થાય છે તેવા સદ્ગુરૂના પદપંકજ નમીને મોક્ષ માર્ગે સાનિદ્ય (સહાય) કરવાના તેમના ઉત્તમ ગુણને યાદ કરી તેમના પ્રસાદવડે પંડીત કવીરાજશ્રી નેમવિજય મુનિરાજે પૂર્વાચાર્યોના અંથોથી ઉદ્ધરેલા શ્રી શીલવતી રાસરૂપ રત્ન ગુણાકરને બાળજીવોના ઉપકારાર્થે ગદ્યબંધ કથાથી હર્ષમુનિ પન્યાસ ખડતરગચ્છના વિષે જે રત્નરૂપ છે તેના પ્રસાદવડે હું કહીશ. કારણ કે જેણે પતિના ઉપર પરમેશ્વર સમાન ભાવ કરી તેના દુર્ગુણ ધ્યાનમાં ન લેતાં ફક્ત પોતાના કર્મના દોષજ દીલે ધારી શીળવૃત્તને પાળેલ છે તે સતિઓમાં અગ્રેસર પદ પામનાર આ શીલવતીના ગુણ સમુહરૂપ કથાને સાંભળનાર, લખનાર જાને શીલ પાળી ભવ પાર પામશે. ધર્મના ચાર સ્થંભમાં મુખ્ય શીલ છે. પાળનારજ દાન દેહે, તપ કરે છે, અને ઉત્તમ ભાવ રાખે છે. તેમાં પણ જે પરવશ અનાથ નિરાધાર એવી સ્ત્રીવર્ગ તેને શીલરૂપ રત્ન સાચવવું ધણું મુશ્કેલ છે. માટેજ નરનારીઓ તે સતિના ગુણ ગાવામાં પોતાનું કલ્યાણ છે તેવું જાણીએક ચિત્તે શ્રવણ કરજો. એવું માલુકમુનિ નામે છતાં ગુણે નહિ હોવાથી ગુણી થવા શ્રી સંઘની સેવા બળવવા શક્તિ નહીં છતાં કથા કહેવા સાહસ કરે છે.

જે શીલના પ્રભાવે જળનું સ્થળ, જંગલમાં મંગળ અને અગ્નિમાં શીતળતા થાય છે તથા વાદ બકરી સમાન વર્તે છે, શત્રુમિત્ર રૂપ થાય છે તે શીલગુણધારક સતિ સતીયાને દેવતા

વારંવાર પ્રયત્ન કરે છે; અને તેમજ સુવીર મનસ છે રહે-  
 ના હોઈમાં કુચિત્તર જનુની પ્રતિ અને પદપદને મે. પ્ર  
 દેરાપાણું છે. અંશમાં દુર્ભિતિ રૂપ દીવડને દર કરનાર તમ  
 અંગમાં અંશ કરી કરેલા અકારે દોડ, જાહેર, વાસ, રક્ષન,  
 ખાંધી, લગ્ન, વિગેરે રાજને નાશ કરનાર, દારિદ્ર્યને રક્ષન  
 કરનાર, જન્મ મરણની લગને તેડનાર અને સુવર્તો તરી  
 માળાઅપણું આપનાર છે. એવું શ્રી વીરરાજદેવ શ્રી જિન  
 આચનમાં રત્નોના કર્કશીલારૂપ આજમમાં જાણે છે અને મો-  
 વીએ જિનવર તેના કુંજોને વખાણી શીતલની પરિષ્કાત્ય  
 કરે છે; તે સતિના ઘરમાં નીનિની તરમી વધે છે અને તે  
 અનનીય થાય છે; તેનો પ્રતાપ બચકર ગિંદ, વામ, શાપ,  
 વર, દિંસક, પશુપતીને પણ સેવા કરવા રૂપ થાય છે; ગમે  
 તેટલાં કષ્ટ પૂર્વના પાપના ઉદ્યે આવે તો પણ ઉપરે શીતશુણ  
 સદાપદારી સાચો મિત્ર બની સંકટ દાગી ચિત્તપદ આવે છે,  
 માટે છે શુણ્યાદક સાંજનનાર! ચિત્ત રાખી સાંજાળે.





અમ્મ પદ પાગી છે; જે કિલ્લા, મઠ, પોળો, કોટવડે મનોહર લાગે છે. સ્ત્રીઓનાં રૂપ દેખતાં દેવાંગનાજ માણસરૂપે આવી વસેલી લાગે છે; અનુકુળ વરસાદવડે જમીન કસવાળી હોવાથી છએ રૂતુ અનુક્રમે ખીંટી ચોગાવડે લોકનાં કલેશ દુઃખને શાંત પમાડે છે.

આ ચંપાનગરી તથા અંગદેશનાં વન, આરામ, ખગીયાની ચોલા નંદનવન સમાન હોવાથી તેમાં યોવનવયનો ઉપભોગ કરી રાત્રીવસ દેવ સમાન નરનારીઓ રમણુતા કરે છે; જેમાં ક્રુવા વાવ તળાવાદિ જળરચાનો ઉનાળાની ઉષ્ણતાને શાંત રાખે છે; જેથી સ્વર્ગની અમરાપુરીનોજ અહીં વાસ થાય છે; તેવી શ્રેષ્ઠ નગરીમાં સિંહસેનરાજના શૌર્યથી શત્રુઓ શીયાળસમ હારી શાંત પડેલા છે, અને ન્યાયના આધારવડે પ્રજા જેને પિતા પ્રમાણે અવલંબી રહી છે તે રાજને સૌભાગ્યસુંદરી-ગુણના સમુદ્ભવડે ગૌરી સમાન સુખદાતા-પટરાણી પતિ સેવામાં લીન થયેલી-પતિને સદા સુખ આપતી રહી છે. રાજ્યમાં શાંતિ અને પ્રજામાં ભક્તિ અને પુણ્યની પ્રગળતાથી નીરોગી કાયા વિગેરે સઘળું જનને સાથે મળવાથી તે દેવ દેવી માફક પરસ્પર આહી એકબીજાને યોગ્ય આચરણવડે આનંદ આપતાં હતાં. કામદેવ ને રતિ પ્રત્યક્ષરૂપ અને શુણ્યવડે જોવાતાં હતાં; જો કે પાંચે ઇંદ્રી મળેલી તેનો ઇન્દ્રિયાનુસાર ઉપયોગ થવા છતાં ને સઘળું સુખ હોવા છતાં પણ સંતતિ વિના સતિના દીલમાં રાત્ર દીવસ ખેદ રહેતો હોવાથી પતિ આગળ નિઃશાસનાંખતી તે હમેશાં-ગદગદ સ્વરે કહેતી હતી કે હે સ્વામીનાથ !

પુત્ર વિના પ્રભુતા કશી ? પુત્ર વિના કશી લાજ ?  
 પુત્ર વિના ધન કંચના, પુત્ર વિના કશું રાજ ?  
 પ્રભુતાને પરીવાર આ, પુત્ર વિના મહારાજ;  
 પર તાપે નિશ્ચે થશે, એવો લોક અવાજ.  
 પુત્ર રમે નવ આંગણે, સુતાં મંદીર માળ,  
 નારીને સુતું બાધું, નહી રમાડે બાળ.  
 હૃદયવેધક વચનો સુણી, રાય તેડે મંત્રીશ;  
 સુત માટે સત્યજ તણ, (કિપાય) ચત્ર કહું દીનનીશ.  
 મંત્રી કહે વીનતી સુણા, આરાધો કુળ દેવ;  
 લક્ષ્મી પુત્રે થશે, સાચી કરતાં સેવ.

કારણ કે દેવતાની ગતિ અગમ્ય છે એકદંત્રણુમા ગમે તેવો  
 દેશ્વાર કરે છે, તેનાથી કંઈ છાતું નથી, સમરણ કરતાં આવી  
 લગે છે; તેની એટલી બધી શક્તિ છે કે જાંબુડીપને છત્ર કરી  
 મેંડપરવતનો ઘાંઘો કરી હાથમાં બાંધી રાખે તેવું આશમાં કહે  
 છે; વળી દેવતાઓ વાંઝીયાને પુત્ર, નિર્વચને ધન આપી રાખે  
 કર્ણા પુત્ર છે માટે તે મારી નિર્મળ મનિ પ્રત્યે આંધો તે  
 આપ તેને આરાધે એવી રાજા મંત્રીના વચનને સુધારણ  
 સમજાવે. સત્યજે હૃદયમાં ઉતારી મહામાનસી નામની  
 કુળદેવીને અહમ તપરો પૂજના ઉપકરણ સંકીર્ણ મેળ કરી  
 આરાધનાં તે લક્ષ્મીને પ્રસન્ન થઈ ત્રિજે દીર્ઘ તે ત્રિકલ્યાણ  
 દેવી હાથમાંની આલમને આલમને આલમથી ઉતરી મધુર સ્વરે  
 રાજી છે--

દેવી—તુડી હું રાજ તને, માગો ઇચ્છિત વર;

રાજ—આપો માતા સુતને, શોભે જેથી વર.

દેવી તે વચન સાંભળી અમતયજ યદ્ય ભોલી કે હે ભૂપ!

મારી વાત સત્ય માગી અંગીકાર કરી વીચાર કે તારા નરી-  
જમાં પુત્ર નથી તે દેવી ક્યાંથી આપશે. માટે શોક તણને  
ધૈર્ય ધારણ કર; કારણ કે પૂર્વનાં કરેલાં કર્મજ સુખદુઃખરૂપ  
આ ભવમાં ભોગવાય છે. જે વળતે મોહથી અજ્ઞાન દશામાં  
નરનારી હોય છે તે વળતે અકૃત્યો આદરી કે આહુ પુણ્ય  
કર્મ કરી ખીજ ભવમાં પુત્રાદિ સુખથી રહિત થાય છે; તેમાં  
પણ ઘણા દુષ્ટ વીચારવડે પાપો કરીને સજ્જડ બંધ બાંધ્યા  
હોય તેને ભોગવ્યા વીના સમર્થ પુણ્ય તરીકે ગણાતા વિધ્યુ,  
બ્રહ્મા, શિવ, ચક્રવર્તી, તીર્થંકર, વાસુદેવ વિગેરે પણ છુટ્યા  
નથી અને દેવતા પણ કર્મને આધીન થઈ સુખદુઃખ પામે છે  
તો કર્મની રેખા ટાળવા કેણુ સમર્થ છે? કહ્યું છે કે—

કૃત કર્મણઃ ક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પ કોટી શતૈરાપિ;

અવશ્યમેવ મૌક્તવ્યં, કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્

ભૂજંગીવૃત.

ક્રીધાં કર્મ વાણી અને મન, કાયે;  
મરે કાગ હાયે સ્થિતિ પૂરી થાયે;  
નવો જન્મ પાગી પછી ભોગવાયે,  
લખ્યા લેખ તે કેમ મિથ્યાજ થાયે ?



રાજા નીરાશાનાં વચન સાંભળી ઉદાસ ર  
ધીરજ રાખી બોલ્યા કે—

ભૂજંગીવૃત.

કદી કર્મમાં ને લખ્યો પુત્ર મારે,  
પછી દેવી સેવા દિલે કોણુ ધારે;  
કહી શાસ્ત્રમાં દેવની પૂર્ણ શક્તિ,  
દિઓ પુત્ર મારી ગણો સાચી ભક્તિ  
ખરા દુઃખમાં દાઝ હેયે ધરીને,  
દીયે સહાયતા મિત્ર મૈત્રી કરીને;  
પછી દાસ સહામી ન દ્રષ્ટિ કરોને,  
વિના આપ મારે નથી આશરો તો.

માર પીછાંવડે શોભે છે, વન સિંહવડે શોભે છે, ઘર  
દીવાવડે શોભે છે, અને દેવો ભક્તવડે શોભે છે તો પછી આ-  
પની અતુલ્ય શક્તિ છતાં પણ ને કુળદીપક પુત્ર નહીં આપો  
તો તમારી સેવા કોણુ કરશે અને અમારી પૂજા શું નિષ્ફળ  
જશે ? દેવ દર્શન પણ ફળદાયક હોય છે તો દેવે આપેલો  
વર શું નિષ્ફળ જશે ? માટે કૃપા કરીને શીતલ વાણી સુણાવો  
કે હૃદયનો દાહજવર શીતળ થાય, અને આપણા બંનેનો પ્ર-  
યાસ સફળ થાય. દેવી અવધિજ્ઞાન વડે ભેઈ બોલી કે—

દોહરો.

પુત્ર તુજ કર્મે નથી, થાશે પુત્રી એક,  
સતિ શિરોમણી રૂપવતી, ધરશે વિનય વિવેક.

મુખને કાઢનારીએ પડાવતી કુચ કહે,

બાલ નાનું જાળવે કહે, લગભગ મર્યાદા કહે,

દેહનાં, વચન કરે અભિપ્રાય જાણી જાનનાં જાણે એ પુણ્યનો  
સાજ મેલી કહે છે કે—

મમકાર આના બંને, પુત્રી રાજ્યની મમ,

જાનના ભાષ કહેને અને, જાણે કહેને જાણે.

દેહી જાણાય મહં અને દેવજાન અવગણે મમકાર મમકાર  
મમકાર કુખ જોગવનાં મમકારને કાર્ય કરે, જાણેનાં મમકારની  
દેવમમાં મમકારી જાળવી અને મમકારી દેવની મેલી જાણ  
નિદ્રામાં પડેલી રાણીએ લાંબી દેને મેલી, જાણી પુત્ર મમકાર  
મમે રાણીએ લાંબીના મમકારી મુદર, મમે મમકાર મમકાર કાંદિ-  
વાળી, મમે જાણે મુદર, મમે જાણે મુદર મુદર મુદર મુદર  
જાણે, જે વખતે પુત્રાને જાણ મમે તે વખતે જાણનાં મુદર  
પિતૃજાણિ પાદક પ્રજા પાણુ પુર જાણનાં મમે જાણી મમે મમે  
મમે જાણે મમે, જાણે જાણે, પ્રજાનીમાં મમે, જાણે  
જાણે તેમજ જાણે, દેવજાનાં જાણે મમે, મમેજાનાં મમે-  
રથ મેં જાણે દ્રવ્યે પુત્રાનાં જાણેનાં જાણેનાં જાણે જાણે  
ને જાણેનાં જાણે પાદક જાણેનાં જાણે કાણેનાં જાણે કદ  
જાણી સત્યજાણે મમે જાણેનાં જાણેનાં જાણે જાણેનાં  
પુત્રીનાં જાણે જાણે જાણેનાં જાણે, જાણેનાં જાણેનાં જાણેનાં  
જાણેનાં જાણે કાણેનાં જાણે પાણે જાણેનાં જાણેનાં  
જાણેનાં જાણે જાણેનાં જાણેનાં જાણેનાં જાણેનાં

બાળકુમારીના મીઠા બોલો માળાપને સુખદાયી થતા હતા,  
 નાનપણમાં જ દેખનારના મનને મનોહરતા પમાડનાર તે બા-  
 બાને સાત વરસની બાળવયમાં શાળામાં મુકવામાં આવી.  
 પંડીતની પંડીતાઈનો પૂરો ઉપયોગ થવા ઉત્તમ પાત્ર સમાન  
 આ શિયલવતી નામે બાળીકા થોડા વખતમાં બાળકીડા વિગે-  
 રેમાંથી ચિત્તને દૂર કરી, શિક્ષકની સેવાવડે તેનું મન પ્રસન્ન  
 કરી અક્ષર, આંક આદિ ગણિત, છંદ, વ્યાકરણ, વાંચન, લે-  
 ખન વીગેરેમાં પ્રૌઢ થઈ અને પ્રશ્નોત્તરમાં પ્રવીણતા ધરાવી  
 વિદ્વાનોના મનને આશ્ચર્ય પમાડતી હતી. કાવ્યકળામાં કેળવાઈ  
 શ્લોકના સ્પષ્ટ મધુરા ઉચ્ચારવડે ગીતો ગાઈ જનસમાજને  
 આનંદ આપતી હતી; જેથી વિદ્યામાં સરસ્વતી, રૂપમાં-રતિ,  
 ગુણમાં ગુણાવલી તરીકે વિશ્વમાં તે વખાણપાત્ર થઈ. લાયક  
 ઉમ્મર થતાં પહેલાં તે નવી નવી વિદ્યા શીખવતાં શિક્ષકને હોંસ  
 વધતી હતી જેથી પરશ્લોકના તથા આશ્લોકના બંને સુખને આ-  
 પનાર મૂળખીજ રૂપ જીવનીચાર, નવતત્ત્વ કર્મગ્રંથ વિગેરે  
 શીખવી જૈન ધર્મમાં પૂર્ણ પ્રવીણ કરી સદ્ગુરુ સેવા, મોક્ષ,  
 માર્ગ, વીતરાગદેવની પૂજા, શીખવત રક્ષણની વાડ,  
 સાતક્ષેત્રમાં ધન ખરચવાનો વિવેક, અને ધર્મમાં શ્રદ્ધા કરતાં  
 શીખી, અજાણતાં પણ થયેલાં પાપને દૂર કરવાં, પ્રતિક્રમણ  
 કરવું, પર્વતિથિએ પૈપઘટન કરવું, સંસાર ત્યાગેત્રી સાધવીઓ-  
 ની ઉપાસના કરવી, ત્રણે કાળ દ્રવ્ય ભાવવડે જિનરાજનું પૂજન  
 કરવું, અને અરિહંતાદિ નવપદનો લાપ કરવો, એ ગુણોનું તે

ધ્યાનકે બની જિનસજ્જના ગુણોને ચૈત્યવંદન, સ્તવને, સ્તુતિવંદે  
ગાઇ, હૃદયમાં લાવી, ગુણી થવામાં, સંસારની અસારતા વી-  
ચારવામાં, પુરુષોદ્ધીક વસ્તુનો સકનપકન સ્વભાવ ભણવામાં, તીવ્ર  
અભિલાષ રાખી અહંકારને હણી પરોપકાર કરવામાં પ્રયાસમાન  
બની સર્વ પ્રાણીમાત્રની પ્રતિપાલક થઈ હતી.

દોહરા.

ઉમર નાની બાળ પંજુ, ગુણ માંહે વિશાળ;  
માત તાત હરખે ઘણું, ભણે જન્મ પુશાલ.  
વય યૌવનમાં આવતાં, મુંદરી મુંદર વેશ;  
સ્મરકેરા અનુચર હવે, અંગે કરે પ્રવેશ,

સરખી વયની સાહેલીની સોળતમાં વસંતરૂતુમાં વનની  
મુંદરતા નીકાળવા નીકળતાં આર્મમાં કામી પુરુષોના ચિત્તની આતુ-  
ર્યતાને હરણ કરતી આંખોવડે દર્શનમાં લાવણના સરોવરમાંથી  
ધ્વજાનુસાર પીયૂષ પાન કરાવતી, વિધાતાએ યથાયોગ્ય અંગભાગો  
ગોઠવી મનુષ્યલોકમાં અપ્સરા ઉત્પત્ત કરી લોકમાં પ્રસારા  
પામવા માટેજ પ્રયાસ કર્યો જણાય છે એમ લોકના મુખવડે  
સ્તુતિ કરાવી, પરીવાર સહીત વનમાં આવી ગીત ગાઈ અર-  
સપરમ્મ મધુરા આલાપ સંલાપવડે તે વખત ગુન્નરતી હતી.  
પગમાં વાજાંત્ર વગાડતી અને બીજી પંખેજ અંગની મુગંધીધી  
મુંદર કુલોની શોભા તથા મુગંધી કરતાં પજુ શીલવતીની શોભા  
તથા મુગંધી વધારે જોઈ મધુકરોનો સમુહ તેના સમાગમમાં આવી  
હંખ મારવાનો સ્વભાવ બૂઝી દીનપણે તેની મુગંધીની યાચના

કરતાં ઝણકાર શબ્દવડે તેની સ્તુતિ કરતા દેખાતા હતા, તેને ડંખના લયથી દૂર કરવા પણ દૃષ્ટિ રાખતી હતી. રસ્તામાં ચાલતાં દૃષ્ટિ પડતાં સુધી એક દૃષ્ટિએ તાકી રહેતાં પણ સંતોષ ન પામેલા ફરી ફરી દર્શનની ઇચ્છા કરી ગુપ્તપણે વનના ભાગોમાં કેટલાક પુરૂષો છુપા રહી, રૂપ નીહાળી, મનોહર વાણંત્ર તથા સખીઓના મધુર આલાપ સાંભળી મનુષ્યપણું સફળ માનતા હતા; તેના રૂપથી આકર્ષાયલા દેવતા પણ દેવાં ગનાના રૂપથી અસંતુષ્ટ થઈ તેને જોવા માટે સ્થિર દૃષ્ટિકરેલા જણાતા હતા; આવી રીતે શીલવતી તથા સખીઓના દીવસો આનંદમાં જતા હતા; તેમજ લોકો પણ કાને સાંભળેલી દેવ-લોકની રંભા સ્વરૂપે તેને જોતા હતા.

ઉમર લાયક પુત્રીનો વિવાહ કરવાની પિતાને હવે ચિંતા થવા લાગી. યોગ્ય ગુણવાળો અને પુત્રીને રૂપગુણે યોગ્ય પતિ શોધવા પુત્રીની જન્મપત્રીકાના ઉત્તમ ગ્રહોને મળતી દેશવીદે-શના રાજ્યપુત્રોની જન્મ કુંડળીઓ મંગાવી રાજા જોવરાવવા લાગ્યો પણ સરખા ગુણમાં સ્પર્ધા કરનાર કે પુત્રીના ગ્રહસાથે પતિના ગ્રહ અનુકુળતામાં આવે તેવા એક પણ ન આવવાથી તે સઘળાં ટીપ્પણાં નિર્ચયક જણાવાથી તે કંટાળી ગયો. રાજાને કંટાળી નિરાશ થતો તથા યોગ્ય જમાઈ વિના દુઃખ ધરતો જોઈ દીલાસો આપવા મંત્રી કહેવા લાગ્યો કે ચિંતા કરવા કરતાં યોગ્ય ઉપાયવડેજ કાર્ય સાધી શકાશે માટે મહારાજ! પ્રથમ રાજપુત્રો પછી મંડળીક પુત્રો વિગેરે શોધતાં દોષક

ભગ્યશક્તી વર મળી જશે. આ જન્મે છે ત્યારે કાશ્યપોન્ન વરુ  
મળવી પાવુ ત્યાં કર્મના લેખમાં લખાતો વાળે છે; માટે પુત્રો  
પાવુ નશીબમાં જે લખાવી દાવી દશે તેજ પદ્મિને પામશે;  
આપણે નો ક્રૂર તેના જોડણીમાં નિમિત્તમાત્ર હોયે અને તેના  
લખાચક્ષા લેખમાં કિચિત્ દેશ્વાર કરવાને અર્થ નથી; ત્યારે  
ધિંતા કરવાથી અર્થ. આ પ્રમાણે સજ્જ મંત્રોની વાતચીત વધા  
ગાઠ એક સમયે વિદેશથી વિદ્યે જ્યારે રાજસભામાં પ્રવેશ થયો.

તે વિદાન વિમની યમોગિન સેવા કરી ચોખ્ખા આગને લે-  
ચારી દુઃખપ્રત ગેટ પરી જ્યોતિષ શાસ્ત્રની અવિષ્કારાત્મક ગ-  
ત્તાવાપ કરતાં રાજા કહેવા લાગ્યો કે હે ગુણુ ? અમારા મનની  
ધિંતા દાગવા પુત્રીના વર દેખુ અને ક્યારે મળશે તે પ્રશ્ન  
મૂઠી કરો. લગ્ન એ સંસારમાં નીતિથી વર્ગવાનું ગુણ્ય સાધન  
છે; જેની ગોઠ દશા અર્વધા નહ થઈ નથી તેમણે ચોખ્ખા કમરે  
ગુણવાન કન્યા પસંદ કરી, તેની સાથે લગ્નમાં જોડાઈ, તેમાંજ  
સંતોષ રાખી, દુષ્ટ વાસનાને દૂર કરી દેવી. જેવી રીતે લાયક  
ઉમરના પુરૂષે સ્ત્રીના ગુણ તપાસવા તેમજ કન્યાએ પણ પતિના  
ગુણ તપાસવા; તેમાં પણ કન્યાના માળાપે કન્યા પરવશ પડી  
ન પીડાય માટે વરના તથા તેમના માતૃપીતાના ગુણો જોવા  
તથા જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રમાણે ગ્રહ જોઈ કન્યા દેવાથી લવિષ્યમાં  
દ્રુદ્ભ ગુણી નીવડે છે; એમ ધારી વિદાન નિમિત્તીઆએ શાસ્ત્ર  
તપાસી નિમિત્ત મૂઠી કહ્યું કે હે નૃપવર!

શીજ નમાવે જગત સા, તેવો મળે ભરથાર;

પછી સુખ બહુ લોગવે, વિયોગ વર્ધજ બાર.

સાર્વભૌમરાજ સમાન જમાઈ મળવો જાણી હર્ષ થયો પ  
બાર વરસ પુત્રીને પોતાના પતિ સાથે વિયોગ જાણી ઉદાર  
પણું સાથે થવાથી રાજ બોલ્યો કે—

હે દૈવજ્ઞ ! કારણ તેનું સુજ કહો, જેથી થાય ઉપાય;

નિમિત્તકે—વળતું જ્યોતિષી વહે, કેવળીથી કહેવાય.

કન્યાના ગ્રહ તથા રૂપ ગુણ જોઈ આશ્ચર્ય પામી આશીર્વા  
આપી વળી બોલ્યો કે—

નિમિત્તકે—ચંદ્રગુપ્ત નરવર ભલો, થાશે નંદની નાથ;

પુત્ર રત્ન કુખ ધારશે; લોગવતાં સુખ સાથ

રત્નગુપ્ત નામે ભલો, એક છત્ર જગનાથ;

વર્ણન શું તેનું કહું, લક્ષ્મી જેને હાથ.

વિપ્ર સન્માન પામી દ્રવ્ય લેઈ આશીષ દેતો રજા માર્ગ  
નીકળ્યો પણ રાજા તો પુત્રીની યુવાન વય થઈ જવાથી યોગ્ય  
જમાઈ મેળવવાની ચિંતામાં રાત્ર દીવસ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો  
તેમ મંત્રીને પણ વર શોધવા તાકીદ કરી જેથી મંત્રી બોલ્યો કે—

નાકેદાર પીડા કરે, જેથી થાય તુકશાન;

વિદેશી આવે નહિ, વેપારે થાય હાણ.

જેથી ભૂપતિએ વિદેશી વેપારીને સુખ થવા જુના દાણીને  
ઉદારી નવા મૂઝી જેમ પરદેશી વાણીયા વેપાર માટે આવે  
તેમ સવડ કરી કે જેથી વિદેશના રાજાઓ તથા રાજકુમારોના

સમાચાર મળે વળી નાકેદારને તાકીદ કરી દે વિદેશી વેપારીના  
સમાચાર હમેશાં આપ્યા કરવા.

પાણીની નીક જેમ જળીયાનાં ઝાડપાનને રસ સીંચી ફળ-  
ફલ પાન ઝાડ વેલની વૃદ્ધિ કરી. જનસમાજને શ્રીમંતુમાં-  
શીતળતાવડે શાંત કરી આશ્રય આનંદ આપે છે તેમ દેશપર-  
દેશના વેપારીઓને વેપારની સવડતા તથા નફો મળવાથી ઘણા  
વેપારી ત્યાં આવી વેપારના સંબંધે વિદેશના સમાચાર પણ  
આપી રાજને સંતોષ કરતા હતા; છ માસ થતામાં ખબર મળી કે—

દેસ તિલંગના વાણીયા, સાથે ગાહુ મુદાય;

આવ્યા વેપાર કારણે, બાણી દાણી બાય.

આદરથી વિદેશીની, મુખ શાતા પૂજાય;

કરજોડી પછીથી કહે, ક્યાંથી પગલાં ચાય ?

વેપારી બોલ્યા કે—

તિલંગદેશ તિલકાપુરી, સિંહરથ નરનાથ;

તે નગરથી નીકળ્યાં, શ્રીધર શ્રીદત્ત સાથ;

જાને વેપારીને રાજ પાસે દાણી લઇ ગયો રાજાએ તેમનો  
યોગ્ય આસન તથા આદરસત્કાર આપી પૂછ્યું કે તમારા દેશના  
રાજાના તથા કુટુંબના સમાચાર કહો; વેપારી બોલ્યા કે—

દેસ તિલંગ છે ગોલતો સિંહરથ જ્યાં રાય;

નગરી છે તિલકાપુરી, રહેતાં આનંદ ચાય.

પટરાણી રત્નાવલી, સુંદર મુલ્ય મણીમાળ;

મુખ સદાવર હંસસમ, પુત્ર ધરે મુકુમાર



હર સુંદરી ન મળવાથી નિરાશ થયેલા યુવકે આશા છોડી કાળના ફાંસામાં તાકીદે ફસાવાનું પસંદ કરે છે, કાચખાની માફક પગ છે ઉંચા જેના, વળી તેની ચાલે કરી હંસનેસરો-વરમાં શરમાઈ રહેવું પડે છે, હાથીને ધુળ માથા ઉપર નાંખવી પડે છે, પગમાં પહેરેલાં અંઝરની ઘુઘરીના ઝણઝણાટથી કામદેવનો જપ ત્રણલોકમાં વિસ્તાર્યો છે, જંઘા કેળના સ્થંભ સાથે તુલના કરે છે, ઉડ્ડ કદળી ફળ સાથે, કંચન કુંભ સાથે પીઠનો ભાગ સ્પર્ધા કરે છે, બેસવાના બે ભાગ સરખા સોહામણા ઉન્નત છે જેના, કમર ભાગ કેસરી સરખો હોવાથી સ્ત્રી સાથે સરખામણીમાંજ લજવાઈ વનવાસ સિંહિ કરેલ છે, માછલાં સરખું પાતલું પેટ છે જેનું, કંચન કળશસમ બે સ્તનને ધારણ કરવાથી મેરૂ પર્વત પાંચ શીખરના બે કરી પોતેજ સ્ત્રી રૂપે આબે છે એમ ધારી કદ્યાણના ગ્રાહક કામીઓ તેના ગ્રાહક બની રહ્યા છે; છાતી વિશાળ છે જેની, તળાવની પાળ સરખાં છે પાસાં જેનાં, કંઠે કોકીલને શરમાવાથી ફક્ત ગ્રીષ્મ રૂતુમાંજ દેખાવ દે છે, શુરવીર પણ કામદેવથી કાયર બની તેના વખાણુજ રાત દીવસ કરી રહ્યા છે, નાકમાં પહેરેલી વાળીના મોતીમાં શુકની ગ્રાંથ સમાન નાક શોભા ધારી રહ્યું છે, હોઠ પરવાળાં જેવાં છે, ગાલો રંગમાં ગુલાબને, પ્રકાશમાં સૂર્યને અને શીતળતામાં ચંદ્રને લજવે છે; નેત્રો કમળસમ છતાં પણ કામીને હૃદયમાં બાણસમ બાંધ્યા કરે છે, કામદેવની કીડાના કુંજ સરખી તેણે વિકસ્વર વિશાળ આંખોને ધારણ કરવાથી લજ-

વાઈ મૃગો જ્યાં ત્યાં વનમાં ફરતો મારી નાસ્યામ કરી રહ્યાં છે, અર્ધ ચંદ્રકારે લગાટ ધારી તેને જોતાં અશ્વત્થામા ચંદ્ર શર-  
માઈ અડધી રાતમાંજ અસ્ત થઈ જાય છે; પૂર્ણિમાને ચંદ્ર  
પોતાનું રૂપ તેના વદન સરખું છતાં પણ પોતાનામાં લંછનજ  
વિશેષ નિંદનીક હોવાથી, દીવસે દીવસે કળામાં હીલુ થઈ અમા-  
વાશ્યાએ તો તદન મર્ણ હાલતે પહોંચી, સૂર્યના શરણે જઈ  
પાછો ટટાર થાય છે, વેણીના અતિ કાળાસને કાગળપણથી  
કંટાળેલો નામ મદારીના કંદડીયામાં દાંત પડાવી કેદી બની,  
મોરલીના અવાજથી સંતોષ પામી નાચીને લોકને રીઝાવે છે;  
એવી સાક્ષાત રૂપે રંભા અખરો સરખી જગતને મોહીત કરી  
માખાપના લાડથી ઉછરેલી લલના યોવન વયમાં આવેલી અન્ય  
નારીને હાસીપણુ પમાડી, ગુણની જોરડી સમાન પીતાના મંદી-  
રમાં મહાલે છે; જાગ્યશાળી નરનેજ તે પ્રમદા મળવાનું જણાય  
છે. ચંદ્રવદની છતાં પણ ચોસકળાને ધારી બેઠી છે, શરદના  
નિર્મળ ચંદ્ર માફક કાંતિ છતાં પણ વર્ણે સાવર્ણ વર્ણી છે,  
તેના સરખી જોડી મેળવવા અન્ય કન્યા પૃથ્વીમાં મળવી મુશ્કેલ  
છે; તેવી મનમોહન મુગ્ધાની સાંસારિક દુગ્ધા ટાળવા તેનો પીતા  
ચોગ્ય પતિની પ્રતિપાલના કરવા તત્પર થયેલ છે તો હે કૃપા-  
નિધાન ! તે કન્યાના પીતા તરફથી આવેલ મંત્રીનો આદર કરી  
મુદ્રામાં હીરો જોડવા ઉચિત વખતનો લાભ લેવા અમારી  
વીનંતી છે—

જો મન માને આપનું, તો સ્વીકારો આજ;  
પ્રેમ વધે જે કારણે, તેવું કરવું કાજ.

દમેશના એક ચિત્રથી તે ગુંદરીના સમાગમ ઈચ્છતા  
 માનતાં એકદો બિનાથી જાણે થતો જોઈ તથા હીસારો લે  
 આથી પૂજનાં વધારે વિચારી યતો જોઈ ચેષારીઓ બોલ્યા કે  
 કુંવર થયો નહિ આકળા, હીયું નજીક લાય;  
 કુંવર થયો તમે પામ્યો, નિર્મળ મારી રત્ન.

નજીક સમય આવનાં શિવરથ રાજ થોડા, હાથી, રથ  
 પાછાં રાજમારી મગવડાઈ, નાતિનતિ, નિય, કુટુંબ પર  
 વાર લેઈ રાજ્યે ગાજ્યે જન લેઈને ગયો, રત્નામાં મુગ  
 કિંદુલમાન નાદ કરી કુસાગ્યોને નવાડના રત્ના, થોડાના પો  
 ખારથી, રથના અગ્રજગ્યથી, હાથીની મેષાગ્રંથર મર્મનાથ  
 મગવડામાં મગ નંગળા લગતું હતું, હરથી નિશાન લેખના  
 હાથી લેખનાં હાથ, મગ વાજાગ્રંથર નાદમાં મધુર સ્વરે મા  
 કુસાગ્યોનાં મલોરદ મોંઘે પાંતે મેંડેલને આનંદ આપ  
 રાજ મેંડેલને મોંઘા મગળા રાજિની વડેલને મગ મુગ  
 લેખ હાથ મેંડેલ રત્નાં મેંડેલને મુગને પિત્તાની કસાગ્રા ના  
 મગળાં મેંડેલને મેંડેલને, પિત્તાના મોંઘે મલોરદને મેંડે  
 મેંડેલને મેંડેલને મલોરદ આપેલો, મેંડેલ મલોર મુગલેલને  
 મેંડેલને, મલોરના મલોર મલોરના મલોર મલોર મલોરના  
 મલોરના મલોર મલોર મલોરના મલોર મલોરના મલોર  
 મલોર મલોર મલોર મલોરના મલોર મલોરના મલોર  
 મલોર મલોર મલોર મલોરના મલોર મલોરના મલોર  
 મલોર મલોર મલોર મલોરના મલોર મલોરના મલોર

વાટે સરવરે તીરમાં, યોના કો વિદ્યામ;  
યોગ્ય સમય એ માનીને, વીનવે સુખનો ધામ.

રાજકુમાર—વાંલા તુમ વેવારીયા, ખરા મિત્રને ગાત;  
દેડે દીતને આણીને, ચાલો મારી ગાથ.

વેપારી—કુંવર દેડ દટારી દો, પદે સુખનો વેધ;  
વહાલી નાર મિળાવશું, ધારે સુખ હમેશ.

રાજકુમાર તેમનું વચન સ્વીકારી વેપારીઓની સાથે કોઇને  
પણ જાણ્યા વિના બદલીતાઓને સંદેહ કરી કામનું બાનું  
બતાવી પ્રથમથી નીકળી ગયો.

વેપારી એ આથમાં, ત્રીજો રાજકુમાર;

આલ્યા ગાલ વાયુ સમી, મળવા વહાલી નાર.

વદન વિલોકવાને ઉત્સુક થયેલો છતાં પણ અંબણી ભૂમીમાં  
પ્રવેશ કરવાનું સુરકેલ હોવાથી કુલની માળા દેવાના બહાને  
જતી માગણીથી રાજકુંવરીની ખબર મળવી બાણી માળીને ત્યાં  
જઈ ઉતારો સુન્નાફર તરીકે લીધો.

દામ હોય લે હાથમાં, દુનિયા થાય સુલામ;

મહોરજ માળી પામતાં, નમી નમી કરે સલામ.

આદરસત્કારથી ઉતારો આપી માળી વિચારવા લાગ્યો કે  
દર્શનમાં મહોર આપનાર પ્રસન્ન થતાં શું બાકી રાખશે? તેમ  
ધારી નવી જોગબાણુમાંજ ઘરના માણસ સમ મળી જતો  
હોય; જેથી કુમારે સત્ય કુટુંબની તથા નગરની ચર્ચા પૂછતાં  
તેમને સુલટ બાણી માળી બોલ્યો કે અહીંના રાવની શીલાદ

ગુણે શોભતી શીલવતી કુમારિકાનું લક્ષ નજીકમાં આવેલું હો-  
વાથી રાજ્ય દરબારમાં લક્ષની ધામધુમની તૈયારી થઈ રહી છે.  
વળી કુંવરીને યોગ્ય વર ચંદ્રગુપ્ત મળેલો છે તેની જાન પણ  
થોડા વખતમાં આવવાની છે. તેમની સરખી ભેડી હોવાનું  
જાણી લોક તેને ભેવાને ઉત્સુક થઈ રહેલા છે એમ ત્યાં સમા-  
ચાર મેળવતાં એકઠા ખબર મળી કે રાજકુમારી સખીઓ સાથે  
અશોકવાડીમાં ફીડા કરવા જાય છે; તેથી કુમારને પાછો કામનો  
ઉલરો આવતાં સ્ત્રીને મળવા સ્ત્રીનો વેષ ધરી આલુપણ યથા-  
યોગ્ય પહેરી ફીડા કરવાની વાડીની કુંજમાં છુપાઈ રહેલ છે.  
થોડા વખતમાં શીલવતી ગજગામીની ચાલે ચાલી સખીઓના  
સમુદાય સાથે અશોક વાડીમાં પ્રવેશ કરી પોતાના વિકસ્વર  
થયેલા અંગના ભાગોવડે કુંવરનું મન આકર્ષણ કરતી સખીઓ  
સાથે આલાપ કરવા લાગી. વેપારીએ કહેલ રૂપ કરતાં પણ  
ચડીયાતું સૌંદર્ય જોઈ નજરથી વારંવાર ભેવા છતાં પણ ધરાતો  
નહોતો જેથી કુંવરીની વાતચીત શીવાય તેને બધું વિશ્વ શુન્ય  
થયેલું લાગતું હતું તેવામાં સખીઓનો હાશ્યવિનોદ સાંભળી  
ચમકી ઉઠ્યો—

એક કહે બાઈ વર રૂડો, પામીશ તું ગુણવાન;

સૌભાગી તેથી થશે, જગમાં મળશે માન.

બીજી કહે બાઈ વર ઘણા, જગમાં અધિકા હોય;

ત્રીજી કહે તે મહાંયથી, ગુણે વીરલા કોય.

ચોથી કહે સુણ્યો ખરે, નિરૂપમ ઉપમા નાથ;

ખરેખરે લેઈ મળ્યું, મુખ બોલવશે માથ.

સ્તુતિ કરે કોઈ કુંવરની, કરે નિંદા કોઈ આપ;

સખી કીડામાં માનતા, શીલવતી નિષ્પાપ.

શીલવતી નિંદકને વારતી નહિ જાણી કુમારના મનમાં  
સખીઓના અંતરંગ અભિપ્રાયનો અવધો અર્થ ભરાતાં તથા  
પરસ્પર હસતી હસતી સખીઓ વારંવાર નિંદાને સ્તુતિ મીઠા-  
પણે કરતી સાંભળી ચિંતવવા લાગ્યો કે મું શીલવતી મારા  
તરફ પ્રેમરહિત તો નથી ? તેવામાં વળી સાંભળ્યું કે—

પરતી વિદેશે જશે, મળશે ક્યારે જોડ;

સોંકટો કાઠ્ય હશે થશે, શાને રહેશે સ્નેહ.

ખીજી મુખથી ખોતતી, ભલે દૂર હોય શ્રેણ;

આવી—એ નિશ્ચે મળે, પાળે ખોટું વેળ.

સ્નેહ વિના સંગે રહે, તેહ વિદેશી જાણ;

મનમાં આવી લે મળ્યા, સોંપે તન મન પ્રાણ.

શીલવતી અંતે વહે, ના કરશે તમે રોપ;

નિજ કર્મે લે પતિ મળે, અન્ય નહિ લે દોષ.

પ્રથમની સખીઓની નિંદા ગર્ભીત સ્તુતિ, પછવાડેથી પ્રે-  
મનો વિયોગ, અને ઉવટે હૃદય ન ખતાવતાં ક્ષત નિજકર્મના  
આધારે મળેલો પતિ એવો ઉદાસવૃત્તિ લેવો અર્થ રાજકુમારને  
હૃદયમાં ઉતરતાં કામદેવના જાણો તેના રૂપથી લાગેલાં હતાં  
તે દૂર થયાં. પોતાનું અપમાન થયેલું માની મનમાં અતિશે  
કોપ ઉત્પન્ન થતાં કુંવરનાં નેત્ર લાલચોળ થઈ ગયાં, મુખનું

તો સ્વપ્ન થઈ ગયું, દુઃખ સાગરમાં તે ડુબી જવા લાગ્યો.  
કહું છે કે—

વાતે વેર વધે ઘણું, વાતે વસ્તુ વિનાશ;  
પરનિંદા વાતે થતી, હાની કરતું હાશ્ય.

જો કે મિત્રો પરસ્પર વાતો કરતાં દુઃખમાં દીલાસો આપે  
છે, શુંચવણના માર્ગનો રસ્તો ખતાવે છે તેવી વાતો ક્ષાયદો  
પણ કરે છે; પણ મુખ્યત્વે આત્મનિંદા અને પરસ્તુતિ કરવી  
તે વીરલાજ પુરૂષ જાણે છે, ત્યારે સ્ત્રી જાતિ તેમાં પણ ખાજ-  
ફીડા અને નવી પરણતી સખી જેવી હાથમાં આવેલ તે રમ-  
કડા સમાન ગણી ગમે તેવાં નિર્ભયપણે કોઈ પુરૂષ નજીક નહિ  
જાણી ઉચારેલાં વચનો તેમને તો તે વખતે હાંસી કરતાં હા-  
સ્યનો અતીશે આનંદ થયો, પણ રાજપુત્રને એક એક સાદા  
વચને પણ કટાક્ષરૂપ લાગી ઝેર પાચેલા તીરની માફક હૃદયમાં  
પેશાં વીંધી નાંખ્યું. તો પછી પોતાના પતિની નિંદા કરતી  
નખીઓ ઉપર જરા પણ ક્રોધ ન કર્યો તથા મોન રહી ઉલટું  
કંવરે નશીબનો પ્રભાવ માન્યો, જેથી રાજપુત્રને શકે ઉત્પન્ન  
થયો કે તેની આહન. શું અન્ય વર ઉપર છે કે કેમ? અથવા  
તે. વનિચારીણી તો નથી? કંત્યાદિ અનેક તુરંગો હૃદયમાં  
ઉડવા લાગ્યા. પ્રેમનો ઝરો પ્રથમ વહેતો હતો તેના ખડેલે તો  
કેપની જવાબ નાજગવા લાગી: અંતરનો ધ્રુવો અંદર ન માવાધી  
જાણ: અંગમાં કાંવેલો ક્રોધ વધતાં પોતાની અધોગત બીજને ન  
પહોં અથવા દુરાચરણી ન થાય તેવા વહેમી તુરંગથી કુપાવેલી

તલવાર કાઢી મારવા તૈયાર થયો. મુદ્ધિ વ્યવહારથી અજ્ઞાન અને કાંધાંધ કુમાર રખેને બાળહત્યા ન કરે માટે બંને વેપારી વિનયથી કહેવા લાગ્યા કે હવે તમારી સ્ત્રી થઈ નથી જેથી જગતમાં હાંસી પાત્ર થવા જેવું અકાર્ય કરતાં અટકી શાંત થાઓ. ઘેર ગયા પછી ચાહે તે કરજો, જોવામાં પહોંચાડે, રહેલી જાન પણ તે રસ્તે આવતાં સેનાના વાજાંત્રનો અવાજ તથા ઘોડા હાથી રથનો અણુઅણાટ તથા ધુળ ઉડતી જોઈ કુમાર પણ લગ પામી શાંત થઈ ગયો; વેષ બદલી સેનામાં શુભચુપ મળી ગયો. પણ સખીઓનાં નિંદાનાં વચન તથા શીલવતીની મૌનતા તથા કર્મ-ધીનપણાનાં વચન હૃદયમાંથી જરા પણ વીરમતાં નહોતાં, જેથી મોઢથી પ્રગટપણે કહ્યું કે મારે તો પરણવાની ઇચ્છાજ નથી. વાત ખુલી થતાં રાજા મંત્રી તથા મિત્રમંડળ આવી મંજુ જેથી પુલાસો કરવો પડ્યો કે,—

મનમાં જો પ્રીતિ નહીં, કેમ મુખી સંસાર;  
તેથી તો મરણું બંધું, સદા થતાં પિછાર.  
છાયા બાકલા ખાય જો, જો ઇંદ્રિય હણાય;  
જુદા તે ખાતાં; બલ શુભ દેનારા યાય.  
મિત્ર વડે વીસરી જવી, થતી હાસ્યની વાત;  
નિવર્તનથી લાજ નહિ, મુખનો યાય વિદાત.  
કુંવર કહે પરણું નહિ, ઇચ્છી કુશળ તન;  
માટે વાત સુણો તમે, વિકૃતું માડું મન.  
ઝોઠ દીવસ દુઃખ કારણે, સઘળું ટળું દુઃખ;



ઇને કન્યાદાન સાથે રાજ્ય રિદ્ધિની સાહેબી પ્રમાણે ૫૦૦ હાથી, ૫૦૦ ઘોડા, ૫૦૦ ગાડાં દાસ દાસી, આભુષણ વસ્ત્ર તથા રોકડ કેટલા કોટી દ્રવ્ય, જવાહીર આપવામાં આવ્યું, જે કે સસરાના સત્કારથી જમાઈની ચિંતા દુર થઈ હતી અને સાસુએ પોંખવામાં વધારે હર્ષિત કરવા છતાં પણ જ્યારે કન્યાને પણ નવડાવી વસ્ત્રાભુષણો શણગારી જોડે બેસાડી હસ્તમેલાપ કરાવ્યો ત્યારે હપને બદલે પાછો પૂર્વનો સંબંધ તેને યાદ આવ્યો ને ઉદાસ થઈ ગયો જેથી દાયજનમાં અનેક પ્રકારનું ઉત્તમ જવાહીર તથા આભુષણ વસ્ત્ર વિગેરે આપતાં જોનારને આનંદ દેતાં હતાં, પણ જમાઈને તો સઘળું શુન્યજ હતું. લોક લજ્જા માટેજ આ વિધિ ઇચ્છા વિના-કંઈ પણ લાગણી વિના કરવી પડી હતી; તે વખતે લગ્ન કરાવનાર ગોરે શાસ્ત્ર વિધિ પ્રમાણે બંનેનો સંબંધ જીંદગી સુધીનો જોડી સુર્ય ચંદ્ર અગ્નિ તથા બંને પક્ષના સગાં સમક્ષ બંનેના મોંમાંથી હા પડાવી હતી. તેથી શીલવતી શાસ્ત્રની જાણ છતાં પણ ભોગાવલી કર્મ ભોગવવા વિના છુટતાં નથી, તેવું ધારી લગ્નથી સંતોષ પામી હર્ષિત થઈ પતિને હળવેથી કહેવા લાગી કે—

મન મનોરથ મુજ ફળ્યા, તુમ પસાયે આજ;

ચોરીમાં આ કર ગ્રહો, સિંધ્યાં વાંછિત કાજ.

લગ્ન થયા પછી પણ તુરત વિદાય ન કરતાં, દૂર દેશાવરથી જમાઈ તથા દીકરીનું મુખ દેખવું દુર્લભ જાણી એક

મારા અગત્યને આગત કરી મળ્યા. અને દરેક આદર આપ્યો  
અમલ કરવામાં આવ્યો.

અંદરની વાતથી વાકેફ થયા વીનાના જમાઈના મંજુષમાં  
આવના સમયે આગમોથી તથા અમલને સારી રીતે અમલ-  
પૂર્વક બદલાવ લીધાથી મજબૂતાર દીન થઈ ગયાથી વાતચીત  
કરતો હતો. પણ પતિને આદરે જોઈતીમાં શીતરનીએ જનાં  
પરેણાં, પોતાનું કપડું વિચરે એકની પમાઈનાર હતું તે જનાં  
પણ પોતામાં દીરો જડવા માફક આગુતણુ વચ પડેલી, એણે  
શબ્દમાર શબ્દ, આશાત રંગા સમાન જાની સચનમદમાં દાખલ  
થતાં તે આદાશમાં મેઘની ગર્જના તથા વીજળીના સમકારા થયા  
માફક જોને દેખાતી હતી પણ શુન્ય ચિત્તવાળા પતિએ આ-  
દરસત્કાર કે પ્રેમ જનાવ્યા વિના આમું પણ ન જોવાથી શીત-  
વતી જોઈએક શોકસાગરમાં ડુબી ગઈ અને પીરજ લાવી મીઠા  
વચને ગદ્ ગદ્ સ્વરે બોલી કે—

શું અવશ્ય છે મુજમાં, કીધો શું અપરાધ;

આમું કાં જોવા નથી, કરતા મુખમાં બાધ.

કોણે તમને દુખવ્યા, આયું જોલો નાથ;

અજણા એમ ન ત્યાગીએ, હરખે ગાલી હાથ.

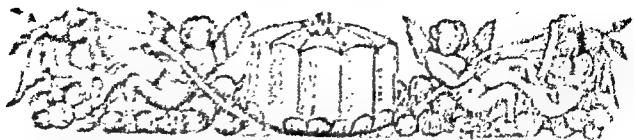
શ્રીએ પતિને રંજન કરવા અનેક પ્રકારે પૂછવા છતાં  
તથા પીનવ્યા છતાં પણ અગ્નિમાં તેલ નાંખવા માફક પૂર્વ  
વચને યાદ આવી વધારે ક્રોધાગ્નિ વ્યાપતો હતો, અને શીત-  
વતી પતિને આંત્ર પાડવા—હર્ષિત કરવાવારંવાર મધુર આલાપ

કરવા છતાં પણ રાજકુમાર તો કંટાળી ગયો, અને વાઘણના હાથમાંથી જેમ હરણ છુટવા તાકે તેમ લાગ મળતાં સસરાના મંદીરમાંથી નીકળી ગયો જેથી થાકી શીલવતી પણ પોતાના શયનઘરમાં વીલાપ કરતી એકલીજ પડી રહી. અને જાનેના વિયોગની વાત જાનેના અંતરમાંજ સમાઈ ગઈ હતી. વાતની યોગાયોગ થતાં વધારે વિખવાદ ન થાય માટે કુમારે મિત્રો મારફતે સલાહ કરી સસરા પાસે સ્વદેશ જવા આજ્ઞા માગી કન્યા પણ માતાપીતાના ચરણમાં શીય નમાવી આશીર્વાદ માગવા લાગી.

### દોહરા.

આંખે આંધુડાં ઝરે, થાતો પ્રથમ વિયોગ.  
મળવું દુર્લભ દર છે, માત તાત સંયોગ.  
મેવા યાદ કરતી થકી, વળી વળી પ્રણમે પાય;  
શોકે સ્વર નીકળે નહીં, જેમ તેમ ઉચ્ચરાય.  
વહેરી માતા તમે, રાખી ગર્ભવાસ.  
હુએ સુજ માટે ખમ્યાં, આળી મન ઉદ્ધાર.  
ઉમરમાં આવ્યા મુખી, બાળપણની આલ;  
દેવે દરી સંતાપતી, તોપણ આજુ બંદાલ;  
પાણી મામે દૂધ દેડ, લીધી સુજ સંભાર;  
બદલો શી રીતે વળે, જાણે દીનકર્યાલ.  
નહક લોતજે માનહ, હુએ નહાવી થાત;  
પણ કમે દરે પડી, દુર્લભ દર્શન રાત.





પ્રકરણ ૨ જી.

## શીલવતીનું આચરં.

પ્રણમું પાર્શ્વ છત્રેન્દ્રને, ટાળે સંકટ સર્વ;  
સુર નરનાથ જેને નમે, ત્યાગી તનથી ગર્વ.  
જન્મ મરણ દુઃખ ત્યાં નહિ, એવું સિદ્ધિ દયાન;  
તે માળવા સુજ ચાહના, લઈ ગુરૂથી જ્ઞાન.



જાએ નમરના લોકને વિશેષ પ્રેમ જોઈ, તેમના  
ઉચ્ચાદમાં કિતેજન આપી પુત્રને અત્યંતપૂર્વક  
પ્રવેશ કરાવી, તેમને યોગ્ય વાચનપુદ્, આપી  
પુત્રવધુને પાંચ ભાઈ ગામ બહીષ્ત તરીકે આ-  
પા. આ વખતે શીલવતી ચાલતે પાંચે નમીને  
“અવિચલ એકાદી સદા સિદ્ધાચરંતી રહિ.” એવો આશીર્વાદ પામી.  
એક દિવસ સંદ્રસુમને સિવ વસુદત ને આંદરત. તેરથી  
અવરજીએ હોતે તેણે પૂછવું કે સમજા સંભળી તમા લગ્ન સં-  
ભળી સમજાવર રહિ. પણ સંદ્રસુમે લગ્નરથી નિત પાવન  
સતરથી નિતે કરી મરુ, ગુરમાં અત્યંત મરમી જાને. પુત્રે

હે સતિઓમાં શિરોમળી શીલવતી તમારા પૂર્વના પુરા પુરુષો-  
યથીજ તમે પામ્યા જણાવો છો.

શીલવતીનું નામ સાંભળતાંજ કુંવરને કોધની જ્વાળા પ્રગ-  
તાં નિર્લજ્જપણે બોલી ઉઠ્યો કે—

એ અકુલિની કામની, રખે લહે તું નામ;

માટે મૌન એમાં રહે, તુને કહું પ્રજ્ઞામ.

મિત્ર આશ્ચર્ય પામી બોલ્યો કે—

દોહરા.

શુભમાં ગલીર તું ખરો, સાણામાં સરદાર;

અવશુભ કંઈ જાણ્યા વિના, કાં ત્યાગે તું નાર.

દુર કર તું વાંકાપણું, તુંજ ખરો પુરુષવાન;

મળવી દુર્લભ અન્યને, નારી શુભ નિધાન.

અળગી કરતાં અંગથી, તારી ન રહે લાજ;

સ્વામીની સેવા થકી, સરથે મુંઢરી કાજ.

કોપે અંધ થવા પછી, શુભો વીસરી જાય;

હીનરી રંભાથી અધીક, રૂપ પણ નવ દેખાય.

જેના નેત્રના કટાક્ષથી હરણી હારી હાંસી કરાવતી જંગ-  
લમાં ભાગી જાય છે, કામરૂપી વૃક્ષને ખીલવવા ક્યારી સમાન  
તમારી શ્યામા સ્વામીની સેવા આહવા રાત્ર દિવસ તત્પર છે,  
તો હજારો શુભોમાં નિર્ભય એકાદ દોષ પર ઉપેક્ષા કરી પૂર્ણ  
પ્રેમથી પાસે રાખી તેની પ્રતિપાલના કરો. કારણ કે—

સ્વર્ગ થકી દેવાંગના, ઉતરી પુણ્યે હોય;  
તેવી લોકો વાયકા, મુંદરી મુંદર જોય.  
ચૌવન વય છે બાલિકા, પણ ગુણમાં લંડાર;  
ભાગ્યે મળવી ભામીની, સંભાળે ઘરખાર.

વિષયના વિષયમાં પતિને પ્રેમ કરાવી દેવાંગનાને  
વીસરાવી પોતાના અન્નણુતાં પણ થયેલા અપરાધનાં પાપો  
પ્રાયશ્ચિત વડે ઘોઈ પુણ્યની પ્રબળતા વડે મળેલા રૂપથી રી-  
આવી, ગુણ સમુદયી સંતોષ કરી, તમારા ચરણની સેવા ચા-  
હુક સતિને શા માટે તમે દગો દેવા ચાહો છો ? કારણ કે-  
દોહરા.

પાણી નિર્મળ હોય જે, સૌને કરે પવિત્ર;  
પણ બગડે કુસંગથી, વાત વિચારો મિત્ર.  
ગંદુ નીર સુઠામમાં, પીવા લાયક થાય;  
નિરગુણ પણ ગુણી થશે, સેવી ચર્ણ સદાય.  
બાળ નાર સરખા ગણી, રક્ષા કરે વડીલ;  
માટે મૂઢપણું તણ, રાખો રનેહજ દીલ.  
પંચમાં પરણી પ્રેમદા, તજતાં ગ્રહે કુચાલ;  
તો શું મુખ દેખાડશો, એજ વિચારો હાલ.

જો કે મિત્રે હિતના માટે અનેક વચન કહ્યાં, છતાં પણ  
રાજકુમારને તેનું નામ સાંભળવું ગમતું નહોતું તો તેનું મુખ  
દેખવું કે તેની સાથે સમાગમ રાખવો તે કેમ રૂચે ? અને  
અહીં ક્રોધ ઉત્પન્ન થવા છતાં પણ મિત્ર આગળ વધારે બો-

તાય તેમ નહોતું. જ્યાંથી ગયો ત્યાંથી નીકળી જવા સ્ત્રી અને ઇશ્વરે પણ જવાબ ન દેવાથી કંટાળી મિત્ર થોડોયે કે—

હોહરો.

પડેલાં તો પ્રાંતિ અધિક, પગ પણ ન લીમનધ;  
હમણાં શું જાણી નહયું, મુખે નવ ઓઝાવ.  
કર્યો સ્નેહ દી નહિ, અંતર પાછળ ધાય;  
અવગુણ હોય કદતર પણ, નારી નવ ઓઝાવ.  
કુંવરે આખરે જવાબ આપ્યો કે—

હોહરો.

મેં ઊંડી પ્રીત જોડી, ચિત્તે ચાલ ન યાય;  
દર્શન નામ મને નહિ, બંધે મને ત્યાં જાય.

ગિરે વધારે બોલવામાં સાર ન સમજી રસ્તો પકડ્યો.  
માતા પીતાને પણ શીલવતીના મંદીરમાં કુમાર નહિ જતો  
જોઈ, પુછ્યા વિના પણ કેટલીક વાત જણાઈ આવવાથી, માતા  
પીતાતું પણ તે બાજતમાં વારંવાર કહેવું થવાથી, કંટાળી  
પરદેશ જવા વિચાર કરી માતા પીતાને છેલ્લો નમસ્કાર કરવા  
ગયો. માતાનો પરમ સ્નેહ યાદ લાવી પરદેશમાંથી ક્યારે  
આવશે તેમ વિચારી તેના હાથથી ભોજન કીધું. તે વખતે પણ  
શીલવતી સામુના ચરણકમળની સેવા કરતી હતી. તેણે અવસર  
જોઈ પતિનો પ્રેમ કોઈ પણ પ્રકારે પાછો લાગે તેવું કરવા પ્ર-  
યત્ન હાથ જોડી પતિના સામે લાજ ધરી ઉભી રહી. પણ



પતિનો જરા પણ સ્નેહ આંખના અણુસારામાં પણ નહોતો જેથી  
આંખમાં નીર વહેતાં થકાંજ ગદ્ ગદ્ સ્વરે બોલી કે—

દોહરો.

પીચુ વિરહે દુઃખી સદા, નયણે ઝરતાં નીર;  
શાને ત્યાગો પ્રેમદા, બહાલા નણુદી વીર.

મૌન રહેલા પ્રાણનાથને વળી વિનયથી વીનંતી કરવા લા-  
ગી કે હે પ્રાણુધાર-તમે શા માટે મને નિરાધાર છોડો છો ? હૃ-  
દયને વિષે કોમળતા અત્યંત ધરવા છતાં પણ આટલા બધા  
પત્થરથી પણ અધિક કઠોર હૃદયવાળા મારા કયા અવગુણથી થ-  
ઈ ગયા છો ? હજી પણ મારો કોઈ પણ અપરાધ આપના અં-  
તઃકરણમાં ઉત્પન્ન થયેલો હોય તો પ્રકાશ કરો કે તેનો ખુલાસો  
થાય, આપના વિના મારે આ સંસારમાં શું છે ?

પતિવિરહિણી, શયન નયણુ નીરથી ભરે,  
કરતાં વિલાપો, ન ખુટે નિશા નિત્ય ધીરધરે;  
અલંકારો આળે, બેસી સમ બંધન થૈં દમે;  
કહાણી કર્મોની વીસરવા કુણ આગળ વઢે.

ભૂજંગી.

કહું કયાં જઈ અંતરે આગ લાગી,  
ધરૂં કેમ શાંતિ પતિ છે નિરાગી;  
હવે જીવંતી માહુરી કેમ જાશે,  
સદા શૂળ ચિત્તે સુખી શું થવાશે ?

ઉચેન્દ્રવન્ન.

વળી વિનવી કહું આપ આગે,  
હયા ધરો નારી તો પાય લાગે;  
નથી વાંક મારો વિચારો ઉરે,  
નારી હુઃખીશું પતિ ધર્મ ધુરે.

કેટલીક વખત સુધી અનેક પ્રકારે પતિને કહેવા છતાં પણ  
હઠમાં આવેલ હોવાથી જવાબ ન મળતો જાણી ફરી બોલી કે—  
હોહરા.

ધર્યો હાથ તો પંચમાં, હવે કરો અપમાન;  
નારી પીડન કેમ સહે, એજ વીચારો પ્રાણ.  
કદી વાંક અધિકો જુઓ, ચાહન નહિ કેવાય;  
શીખ એકાંતે આપતાં, સહજ વાત સમજાય.  
વળી પણ મોન રહેવાથી, ઠાઈ પણ રીતે અમળે તેવા  
આશયથી કહેવા લાગી કે—  
હોહરા.

પ્રેમ સરોવર પાળમાં, સ્વામી બીલો આપ;  
ધારા ધાર ધરી મહો, ફર કરો સંતાપ.  
માતાએ મોટી કરી, સોંપી પતિને હાથ;  
આશ્રય ને તુટી પડે, કોનો મળશે આથ.  
પતિ વિના શું પ્રેમદા, માન વિના શું બાળ;  
જળ વિના શું માછલી, પગપગ ઉઠે જવાળ.  
ચંદ્ર વિના જેમ સતતી, જ્ઞાન વિના જેમ જન;

પતિનો જરા પણ સ્નેહ આંખના અણુસારામાં પણ નહોતો જેથી  
આંખમાં નીર વહેતાં થકાંજ ગદ્ ગદ્ સ્વરે બોલી કે—

દોહરો.

પીયુ વિરહે દુઃખી સદા, નયણે ઝરતાં નીર;  
શાને ત્યાગો પ્રેમદા, બહાલા નણદી વીર.

મૈન રહેલા પ્રાણનાથને વળી વિનયથી વીનંતી કરવા લા-  
ગી કે હે પ્રાણુધાર-તમે શા માટે મને નિરાધાર છોડો છો ? હૃ-  
દયને વિષે કોમળતા અત્યંત ધરવા છતાં પણ આટલા બધા  
પત્થરથી પણ અધિક કઠોર હૃદયવાળા મારા કયા અવગુણથી થ-  
ઈ ગયા છો ? હજી પણ મારો કોઈ પણ અપરાધ આપના અં-  
તઃકરણમાં ઉત્પન્ન થયેલો હોય તો પ્રકાશ કરો કે તેનો ખુલાસો  
થાય, આપના વિના મારે આ સંસારમાં શું છે ?

પતિવિરહિણી, શયન નયણ નીરથી ભરે,  
કરતાં વિલાપો, ન ખુટે નિશા નિત્ય ધીરધરે;  
અલંકારો આજે, બેડી સમ બાંધન થૈં દમે;  
કહાણી કમોની વીસરવા કુણ આગળ વઢે.

ભૂજંગી.

કહું ક્યાં જઈ અંતરે આગ લાગી,  
ધરૂં કેમ શાંતિ પતિ છે નિરાગી;  
હવે છાંદગી માહરી કેમ વાશે,  
સદા શૂળ ચિત્તે મુંખી શું થવાશે ?

ઉપેન્દ્રવલ્લ.

વગી વિનવી કહું આપ આગે,  
દયા ધરો નારી તો પાપ લાગે;  
નથી વાંકે મારો વિચારો ઉરે,  
નારી હુ બીજું પતિ ધર્મ કુરે.

કે-સીકે વખત મુખી અનંક પ્રકારે પતિને કહેવા છતાં પણ  
દાના આરેલ તે વાથી જગાજન મળતાં ભાગી ફરી બોલી કે.  
દોહરા.

ધરે દાય તો પવના, દરે કહે અપમાન,  
નારી પીડન કેન મરે, એજ ચીચાને પ્રાણ.  
કદી વાત અધિકો જાએ, આદન નદિ કેવાય,  
શી ! અંધને આપના, નરજ વાત મમતય.

વગી વન નન નરેજ મી, કોઈ પણ રીતે નમજે તેજ  
નરમી કહેવા લાગી કે  
દોહરા.

ન નરેજ પાવના, દયાની ઝીંવા આપ,  
નાન નાન ધની નંદો, નર કહે નંતાપ  
નાન રો મેડી ફરી, નેણી પતિને દાય.  
આવજ ને ગુડી રો કોનો નરજો નાય  
તિને વિના નુ એનન માત વિના મુ બજા,  
જા વિના નુ માડલી પગપદ ઉરે જ્યાય  
નર વિના ને ન રી, ન ન વિના જેન જન

પતિનો જરા પણ સ્નેહ આંખના અણુસારામાં પણ નહોતો જેથી  
આંખમાં નીર વહેતાં થકાંજ ગદ્ ગદ્ સ્વરે બોલી કે—

દોહરો.

પીયુ વિરહે દુઃખી સદા, નયણે ઝરતાં નીર;  
શાને ત્યાગો પ્રેમદા, બહાલા નણદી વીર.

મૈન રહેલા પ્રાણનાથને વળી વિનયથી વીનંતી કરવા લા-  
ગી કે હું પ્રાણુધાર-તમે શા માટે મને નિરાધાર છોડો છો ? હૃ-  
દયને વિષે કોમળતા અત્યંત ધરવા છતાં પણ આટલા બધા  
પત્થરથી પણ અધિક કઠોર હૃદયવાળા મારા કયા અવગુણથી થ-  
ઈ ગયા છો ? હજુ પણ મારો કોઈ પણ અપરાધ આપના અં-  
તઃકરણમાં ઉત્પન્ન થયેલો હોય તો પ્રકાશ કરો કે તેનો ખુલાસો  
થાય, આપના વિના મારે આ સંસારમાં શું છે ?

પતિવિરહિણી, રાયન નયણ નીરથી ભરે,  
કરતાં વિલાપો, ન ખુટે નિશા નિત્ય ધીરધરે;  
અલંકારો આજે, બેડી સમ બંધન થૈ દમ્ભે;  
કહાણી કર્મોની વીસરવા કુણ અગણ વદે.

ભૂજંગી.

કહું કયાં જઈ અંતરે આગ લાગી,  
ધરૂં કેમ શાંતિ પતિ છે નિરાગી;  
હવે જીંદગી માહરી કેમ જાશે,  
સદા શૂળ ચિત્તે સુખી શું થવાશે ?

ઉપેન્દ્રવજ્ર.

વળી વિનવી કહું આપ આગે,  
દયા ધરો નારી તો પાય લાગે;  
નથી વાંક મારો વિચારો ઉરે,  
નારી દુઃખીશું પતિ. ધર્મ ધુરે.

વખત સુધી અનેક પ્રકારે પતિને કહેવા છતાં પણ  
હોવાથી જવાળ ન મળતો જાણી ફરી બોલી કે—

હોહરા.

હાથ તો પંચમાં, હરે કરો અપમાન;  
પીડન કેમ સહે, એજ વીચારો પ્રાણ.  
વાંક અધિકો. જુઓ, ચાહન નહિ કેવાય;  
એકાંતે આપતાં, સહજ વાત સમજાય.  
આ બેન રહેવાથી, ઠાઈ પણ રીતે સમજે તેવા  
કહેવા લાગી કે—

હોહરા.

સરોવર પાળમાં, સ્વામી કીલો અપ;  
સા પ્યાર ધરી બહો, દૂર કરો સંતાપ.  
જાણે મોટી કરી, સોંપી પતિને દાય;  
શ્રમ જો છુટી પડે, કોનો મળશે નાથ.  
મેં વિના શું પ્રેમતા, માત્ર વિના શું ભાગ;  
મેં વિના શું માણસી, પગપગ ઉઠે જવાગ.  
મેં વિના જેમ રાતડી, જ્ઞાન વિના જેમ જન;

યોગ્ય આસન આપવામાં આવ્યું. ભોજનની સામગ્રીની તૈયારી થતાં શેઠ તથા કાપડી સાધુના વેષમાં આવેલો કુમાર જમવા બેઠા. જમ્યા પછી મુખવાસ વગેરે વાપરી આનંદથી વાત ચીત કરી વિશ્રાંતિ લેવા તેને વાસ ગૃહમાં સુંદર પલંગ પર ઉતારે. આપવામાં આવ્યો. શેઠ પોતાની પ્રીતિમતિ નામની ચૌવન વયમાં આવેલી બાળાને યોગ્ય વિના પ્રયાસે શોધાતો જમાઈ આવી મળેલો જાણી તેની સેવા કરવા તથા તેનું મન આકર્ષણ કરવા તેને પંખો આપવાના બહાને મોકલી ત્યાં પેસતાંજ કન્યાને કુંવર બેવા લાગ્યો અને વિચારતો હતો કે—

દોહરા.

કમળા રૂપ ધરી ખરે, આવી કરી શણગાર;  
ચરણે નેપુર રણબણે, શોભાનો નહી પાર.  
ભેતાં દીલ પીગળી ગયું, પળમાં ઉતર્યું માન;  
શા કારણ પગલાં થયાં, કુંવરી બોલી વાણ.

રાજકુમાર તેના ચહેરાની તેજસ્વી કાંતિથી અન્યત્ર ધ્યાન બોલવાનું પણ ભૂલી ગયો, જેથી કુંવરીએ ધીમેથી આદરમાન આપી વીંજણો વીંજતાં ફરી પુછ્યું કે આપને શા કારણથી આ તરફ પગલાં કરવાં પડ્યાં છે. પરદેશમાં ગુહ્ય વાત નહી કહેવાનું નીતિશાસ્ત્રમાં કહેલું જાણવા છતાં પણ સુંદરીના સુંદર સ્વરૂપથી સ્નેહ કરવાના માર્ગ શોધવાના કારણથી, સઘળી વાત તેની આગળ સત્યજ કહી દીધી; જેથી શેઠની પુત્રીએ વિના ગુનહે તબેલી પત્નિના દુર્ગુણને યાદ રાખીને છેવટે શીષ ધુણાવ્યું,

જેથી રાજકુમાર અભયજી ચર્ચ પૂર્ણ લાગ્યો કે શા માટે તમે  
અતે શીઘ્ર પુણ્યવ્યુ જેથી અત્યંત શોધવાવાળી સુંદરી પ્રીતિ-  
મતી બોલી કે—

ભૂજંગી.

કદી નારીના હોય ગુના અતિથે,  
વિના નાથનો આશરો કોણ હીથે;  
ધર્યો હાથ જ્યારે પછી પાળવી તે,  
વિના વાંક નારી તણ કેવી રીતે.  
ઝરે નેત્રમાં નીરની નિત્ય ધારા,  
ભલા લોજનો મિદના સ્વાદ ખારા;  
પતિ ત્યાગતાં પૂજ્યે કોણ દારા,  
નહી માન તેનું લલે ગુણ સારા.

ગુનો છતાં પણ સીધે રસ્તે ચડાવનાર સમજાવી સમજાવી  
ઠેકણે પાડે તે ઉત્તમ પુરૂષ કહેવાય છે, અને વાંક આવતાં  
પ્રીતી તોડીને પણ પાછો અવસર મળે બોલી દે છે તે મધ્યમ  
પુરૂષ કહેવાય છે, પણ હસતાં રમતાં વાતવાતમાં દુષણ શોધી  
પ્રીતી તોડી પાછી સંધિ કરતા નથી તે બાળચેષ્ટા દ્રવ્ય ગણાય  
છે. તો એકપક્ષી વાત સાંભળી તેનું સમાધાન કર્યા વિના પતિ  
તેને આમ ત્યાગી દે તો લોકમાં તેના વિષે અનેક પ્રકારની  
ચર્ચા ઉભી થતાં તેને પતિ વીરહથી ઉપજેલા દુઃખના ઘા ઉ-  
પર કટાક્ષ વચન રૂપી ખાર છોટેલા ચાળખા મારવા જેવી  
ખીરા નિંદક લોકો કરે છે; એટલુંજ નહિ પણ પીયર તથા



સાસરાના પક્ષને પણ એના પતિએ શા કારણથી ત્યાગી તે વિષે અનેક દુષણોના વહેમ ઉત્પન્ન થાય છે. તે વખતે તેના મનને તો મરવું પણ ગમતું નથી, કારણ કે લોકમાં કુચાલની વાત આલે, અને જીવતાં સૌનાં મહેણાં સાંભળવાં પડે, જેથી સાપે છદ્ધંદર ગળવા જેવું થાય છે. મૂકે તો અંધો થાય અને ગળી જાય તો જીવથી જાય આ પ્રમાણે તે સદા દુઃખીજ હોય છે. કહ્યું છે કે—

પતિ વીરહી જે પ્રેમદા, ઝુરે છે દીનરાત;  
માંઢથી પોકારતી, નાથ સુણો મુજ વાત.

માટે સજ્જન પુરૂષોએ તેને જરા પણ અપમાન કરી જુદી પાડવી નહિ. વળી તેના પછવાડે શા હાલ થયા તે પણ કહો ? કારણ કે—

દોહરા.

ત્યાગી જેણે એકને, બીજી તજતાં શું વાર;  
જાણીને ખાડે પડે, મુરખ તે નરનાર.  
ઝુરંતી જીવતી હશે, કે દુખે કર્યો કાળ;  
નિરાશે અધમુઘ જને, પડી માછલી જાળ.

આવા વચને કુમારને શુદ્ધી આવવા લાગી.

દોહરો.

ઠેકાણે આવી મતિ, સાંભળી સત્ય વચન;  
નીચું નેઈ કુંવર વદે, ગળગળું કરી વદન.

## મહા ગિરિકવલી.

માલિની છંદ.

અરણ્ય અપસપી, આપથી હું ન બીધી;  
તણ તણ વિષુ વાદિ, નારીને ઉદ્ધરીયો.  
કરી કરી વિનવીને, અર્થમાં ચીવ સખી;  
પતિ પતિ વરી યાદી, તોય આનંદો હું લાગી.

લલિત છંદ.

હરે હું શું કરું, ક્યાંથી બહાર; શું કપાવથી, શુદ્ધ ચાઉરે.  
પ્રભાત દોષ મેં, અજ્ઞ મધ કર્યો; સતિ સલાવીને, કલેશ આદર્યો. ૧  
ચી દસા હરે, માદરી મેં; ચા શુભે હરે, અર્જ ત્યાં જયો.  
માતતાવની, ન માની વિનતિ; મિત્ર અવગળ્યા, તણ શુભી સતિ. ૨  
બહુ અંતાપતાં, કોષ ના ધર્યો; ઇંદુ સ્વાદ અમ, બાવ આચર્યો.  
આંખ આંખમાં, આપમાં પડી; લાગી નીકળ્યો, અંતની મડી. ૩  
પતિ વિયોગથી, દાડ પીંજરી; હરે શું લવલી, કે દુઃખે મરી.  
શાઈ શાઈને, ગુરતી હરે; અલી બીચારી તો, કદ પામરો. ૪

તદન નિરૂપણે કહેલાં પ્રીતિમતિ વચનોમાં મીઠાશથી  
બરેલી હિતકારક ચીખામણ દીધી તે દૃઢ્યમાં ઉતરેલી હોવાથી  
વારંવાર પોતાના કરેલા પાપનો પશ્ચાત્તાપ પ્રગટપણે કહી બ-  
તાવ્યાથી પાછી પ્રીતિમતિ બોલી કે—

સાખી.

અંતર શુદ્ધ થયા થકી, સત્ય વાત સમજાય;  
પાપ મેલ નીકળી જતાં, સુશુભી જન પસ્તાય.

રાજકુમારના મનમાં શીલવતી ત્યાગવાથી જો કે પસ્તાવો ઘણો થતો તોપણ ઘણા દુર દેશાવર આવી ગયો હતો, જેથી એકદમ ત્યાં જઈ તેની કામા આહી શાંત કરી સ્નેહ થઈ શકે તેવું નહોતું; જેથી ગમે તેમ ઘેર્ય રાખી દેવપર ભરોસો રાખી બેઠો. અહીં પણ યોગ્ય જમાઈ નાણી પુત્રી તથા કુમારનું મન પ્રથમ વાતચીતમાં જ મળી ગયું હતું જેથી જાનેનો સંબંધ હુધ સાકર માફક લગ્ન કરી બેઠી દીધો.

ભુજંગી.

પતિ પુણ્યશાળી કર્યો અન્ય દેશે,  
તજી પુર્વ ખ્યારી ગયો સાધુ વેષે;  
મળી અન્ય નારી કર્યો સ્વામી શાળો.  
લગ્ન ભોગને ભોગવે બેઠું નાણો.

અંતઃકરણમાં શીલવતીનો વીરહ વ્યથા કરવા છતાં પણ આત્માપાશક બીજી મુંદરી મળવાથી વિપત્તિમાં પણ ધીરજ મળતી હતી. એક દિવસ ફરતો ફરતો કોઈ ભાટ વનમાં આવેલો સાંતળ્યો અને તે દુર દેશાવરથી આવેલો દોષાથી કંઈ પણ સમાચાર મળવાની આશામાં રાજકુમાર તેને મળ્યો.

દોષદાર.

જુદાર નામ નામા કરી, પુછે પછી કુમાર;  
સ્વાંથી પગલાં અહીં થયાં, વહે ભાટ વિચાર.  
નિવરણુરી નગરી બહી, સિંહુરથ છે રાય;  
સહી રત્નમાળા કુબે, અંદરુન કુન થાય;

શીલવતી મુંદરી વરી, મૂકી ગયો વિદેશ;

માત તાત કુટુંબે ગણી, વિષ કન્યા હમેશ.

શીલવતીને મૂકી ગયેલો પતિ ક્યાં ગયો અને ક્યાં ગયો  
તેની પણ ખબર ન પડવાથી શીલવતી તો હમેશ રોતી હતી;  
પણ હવે પુત્ર પરદેશમાં ચીના દુખથી જવાથી માતા પણ  
તેમજ વિલાપ કરવા લાગી કે—

હોહરો.

મળી નિભાંગી નારી તો, પતિ તજે ઘરખાર;

નંદન આનંદ આપતો, ગયો ક્યાંહિ કુમાર.

ભુજંગી.

વિના તુજ મારે કશી રાજ્ય શિદ્ધિ,

વિના મુખ તારા નથી કાર્ય સિદ્ધિ;

નહીં લોજનો ભૂષણો મુખકારી,

પડે આઘડે રત્નમાળા પુકારી.

અરે વિષ કન્યા મળી તુંજ નારી,

ગયો થાકીને ત્યાગી માતા બીચારી;

હતો મુર્ય જેવો કુલે તું પ્રકાશી,

જલું શોધવા ક્યાં તુને ચિત્તવાસી.

મદા કદ્દપવેલી હતી આંગણે ને,

દીઠયે નેત્ર તારાં સગાં સૌ કને ને;

ધરે પાય ન્યાં લક્ષ્મી વાસો વસે તો,

હવે આવશે પુણ્ય પુરાં હશે ને.

સુનાં મંદીરો ખાગવાડી બગીચા,  
 ગમે ના મને વાસ જે ખીચ ખીચા;  
 કહું ક્યાં જઈ ચિત્તમાં જ્વાળ લાગી,  
 થયો પુત્ર તોયે રહી હું અલાગી.  
 નહીં રૂપમાં દેવ તું તુલ્ય આવે,  
 લલા ભૂપ તે શીષ ચરણે નમાવે;  
 મને રત્ન જેવો ગુણી પુત્ર આપી,  
 કરી કાર્ય કુકું દેવે થાપ આપી.  
 કદી અંધની લાકડી કો હરે ને,  
 પડી ખાડમાં દુઃખથી તે મટે ને;  
 ખુટે નીર નાવો પછી શું ચળે ને,  
 વિના સુત શું સુખ સર્વે મળે ને.

માતા વારંવાર પુત્રના ગુણો યાદ કરી રોતી રોતી વિલાપ  
 કરતી હતી; ઘડીકમાં છાતી ભરાઈ આવતી હતી, ડમ્કાં ખાતી  
 હતી; અત્યંત દુખ હૈયામાં આવતાં વખતે મૂર્છિત પણ થતી  
 હતી. પણ આ દુખનો અંત કોઈ લાવે તેવું નહોતું જેથી  
 શોકાતુર ચહેરે દીન સ્વરે શીલવતીનો તીરસ્કાર કરતી પોતાના  
 પ્રાણથી પણ અધિક પ્યારા પુત્રની શોધમાં દીવસો ગુજરતી  
 રહી છે. તેમ સિંહરથ રાજા પણ પુત્ર ગુપચુપ જતા રહેવાની  
 ખબર પડતાં ચિંતા સમુદ્રમાં હુળી, ધૈર્યવાન છતાં પણ પુત્ર  
 રાજ્ય ચિંતા હવે સંભાળી લેશે તો હું નિચિંત થઈ ધર્મકાર્ય  
 કરીશ તે સઘળા તરંગો બંદુકના થયેલા અવાજની માફક  
 ગુમ થઈ ગયા.

ઉપેદ્યવતી.

હતો પુત્ર તું ખરો બંધુ જેવો,  
 મેં શાંતિ મુને કર્યો તરફ જેવો,  
 કરી લગ્નને રૂઢો ભેગ ભેગું,  
 સોંપી રાજને બધો તાપ બોધું.  
 રહ્યા ચિત્તમાં હવાઈ વીચારો,  
 હજો મેઘ દે કરે શું બીચારો;  
 મરે ઠારતો ખુદે ધારણારો,  
 બચે શું હવે ધતાં દેવ મારો.

રાજકુમારના માળાપ તરફથી જમાઈ દૂર દેશાવર જવાના સમાચાર અંગદેશના રાજાને પહોંચતાં તે પણ ચોકાતુર થયા હતા. તેને તો બેવડો સંતાપ થયો કે આવી દુર્ભાગી કન્યા આપણે ત્યાં જન્મ લેઈ પરદેશમાં પણ આપણી કીર્તિને બેળ લગાડી અને વહાલા સંબંધીઓને વિના કારણે દુઃખમાં નાખ્યા પણ આ શીલવતીનું દુઃખ તો હેયામાં આવતુંજ નહોતું.

દોહરા.

આલું નવ કોઈને ગમે, સૌ છે દીલ ઉદાસ;  
 ચંદ્રગુપ્ત ધ્યાનજી ધરી, રહ્યા લોકે ત્યાં વાસ.  
 ઇંદ્રીને કળજે કરી, જ્યમ રહેતા મુનિરાજ;  
 તેમ થયું બે રાજ્યમાં, ગયા પછી શીરતાજ.

આ પ્રમાણે પ્રિયવત્નીના સમાચાર મળ્યાથી ઉદાસીમાં વધારો થાય તેવી સઘળાંની પીડા સાંભળવા છતાં પણ તે જીવ-

તી છે અને જીવતી કોઈ દીવસ પણ પાછી મળશે તેવી આશાએ તે ખખર આપનાર ભાટને વધામણી આપેલી ગણીને સોનાની મોહરોની બક્ષીસ આપી. ભાટ ગયા પછી શીલવતીના દુઃખના વીચારે તેના દીલમાં હતા પણ નવી પત્નિએ કહેલાં વચનો પ્રમાણેજ તેના શીરપર કલંક આંચું અને તેનું અપમાન સૌ કરતાં હતાં તથા યુવાન અવસ્થામાં છતે પતિએ શીલવૃત્ત પાળવાની પીડા ખરેખર જેણે અનુભવેલી હોય તેજ જાણે, કે વળી ભગવાનજ જાણી શકે તેવા વીચારો વારંવાર આવવાથી શીલવતીના દુર્ગુણોને બદલે તેના સઘળા ગુણોજ યાદ આવતા હતા. તેણે કરેલી દયાળુ ચેહેરે વારંવાર વિનતીના દીન અવાજે તેના હૃદયમાં ક્ષણે ક્ષણે ઉત્પન્ન થતા. પણ ત્યાં પહોંચાય અને તેનું દુઃખ એકદમ ટળાય તેવી કોઈ પણ જાતની સગવડ નહોતી જેથી દુઃખના નિઃસાસા નાખતો પોતાના અવાસમાં આવ્યો. ત્યાં ચાલાક સ્ત્રીએ તુરત દીલગીરીનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે પતિએ કહ્યું કે-

દોહરા.

તુજ વચન હિતકારકે, હૈયે કીધો વાસ;  
શીલવતી દુઃખની મળી ખખર ભાટની પાસ.  
જેથી તેની શોધમાં, જવું ધાડું છું મન;  
આજ્ઞા મુને આપતો, નિર્મળ થાઉં દુર્જન.

નવી સ્ત્રીએ નિસ્વાર્થપણે પરોપકાર બુદ્ધિએ કહેલાં વચન પોતાનેજ વિદ્ય કરાવવાવાળાં થયા છતાં પણ જરાએ ન ગભ

સાતાં તે કહેવા લાગી કે ત્યાં “પતિ ત્યાં પ્રાણ” માટે હું તમારી દુઃખ મુખની બાજ લેનારી છતી સાથે આવવા તૈયાર છું પણ પરદેશની મુસાફરીમાં, અને પતિની વીટંબણામાં સીને ભાગ દેવાદેવાને બદલે શબ્દક્રમાદે તેને દીવ્યસો આપી યોગ વળ-તમાં આવવાનું કદી રજા લઈ ગુપચુપ પાતાના પૂર્વના કાપડી વેળે નીકળી ગયો.

હોહરો.

સાંજ પડી પડી નીકળ્યો, ત્યાગી મનથી લોગ;  
શ્રીની વિટંબણા તણે, ચિત્તે અતીથે ચોક.

ઘણા દેશ દેશાવર કરતાં કરતાં રસ્તામાં અંતણપણે ગમે તેમ નીકળી જવાતું હતું; તેમ સાથે સેવા કરનાર દાસ કે રસ્તાનો બતાવનાર ભોમીયો પણ નહોતો છતાં પૂર્વના પુણ્યનો સમુહ આગળ દોડી સઘળી સવડ કરી આપતો હતો.

હોહરો.

આબ્યું રસ્તે પૂર એક, ગઢ મંદીરો વન;  
માણસ નામ મળે નહિ, અચરજ પામ્યો મન.

વસંતપુરના દરવાજાની નજીક આવતાં ત્રાસ પામવાની માફક એકદમ સાંજના વખત દરવાજો વહેલો બંધ કરાતો જોઈ વધારે આશ્ચર્ય પામી કુમાર દરવાજાને સમાચાર પુછવા લાગ્યો કે ગામ બહાર ઉજડ વસ્તી કેમ છે તથા તમે એકદમ દરવાજા ઠેકાના ઉચ્ચ બંધ કરો છો. ત્યારે પોળીયા કહે છે કે,—



## ચોપાઈ.

અહીંઆં છે વસ્તુપાળ રાજન, નિર્મળુ તેતું રોજે મન;  
 વીરમતી છે બહાલી નાર, નંદની વસુમતિ ગુણ લંડાર.  
 મતિ સાગર નામે પ્રધાન, રાજ્યકાજમાં છે ગુણવાન;  
 ઉનવા રોગ થયાથી અંગ, જીવ ગયો છોડીને સંગ.  
 પણ મડદું નવ થાયે નાશ, થઈ ગયા તેને ખટ માસ;  
 અસિ પણ બાળી નવ શકે, છુડે નહિ જળમાં નાખે થકે.  
 છેલ્લો નહિ છેદાતો એજ, ડરતા લોક જાણીને તેજ;  
 રોજ સવારે મુકે મશાણુ, સાંજે ગામ લાણીજ પ્રયાણુ.  
 તેથી રાય ઢંઢેરો ફરે, મંત્રી શબ જે ઠેકાણે કરે;  
 મંત્રી પુત્રી મદનમંજરી, આપું તેને ગુણથી લરી.  
 સુંદર રૂપ દેખીને જન, લલના લાલચ કરતા મન;  
 પણ બાળવા જે ત્યાં જાય, મડદા બદલે બળે નિજ કાય.  
 જેથી લોક ડયાં છે ઘણા, ભૂલ્યા રૂપ ગુણમુંદરી તણા;  
 કાલ અમે જાશું સ્મશાન, શબને ફરી મુકીશું મશાણુ.  
 મંત્રી શબ રાત્રે ઘેર જશે, શય્યામાં મુખે પોઢશે;  
 જાણી હરખ્યો રાજકુમાર, પીડા ટાળી કહું ઉપકાર.

આ પ્રમાણે સમાચાર મળવાથી રાજકુમાર બજારમાં  
 જઈ, લોજન કરી, આરાં વસ્ત્ર પહેરીને સવારમાં ઢંઢેરાનું  
 બીડું ઝડપવા બેઠો અને જ્યાં બીડું ઝડપ્યું કે રાત્રને ખ-  
 બર પડવાથી તેને બોલાવી સન્માન આપી કહ્યું કે અમે વચન  
 પ્રમાણે મંત્રી સુતા આપીશું, પણ તમે મંત્રીનું શબ શય્યા-

માંથી લઇ બાળી આવેા જેથી બીજા માણસોને સાથે લઇ  
કુમાર મશાણમાં ગયો, એટલે સળ મૂકી બીજા માણસો મ-  
રણના હરથી કુમારને એકલો મુકી જતા રહ્યા. અહીં રાત્રે  
કુમાર વિચારવા લાગ્યો કે મુઘ જઈશું તો કામ બગડશે, તેમ  
આંડા અવળા જઈશું તો મડકું ચાલ્યું જશે માટે મડકું બા-  
ળ્યું પણ નહીં, તેમ ખસવાં હાથું પણ નહીં અને રાત્રે પણ  
ત્યાંજ જાગતો રહ્યો, જેથી મડકું ઘેર જવા પામ્યું નહિ તેમ  
કુમાર બળી ગયો પણ નહીં.

દોહરા.

કાછિટો મજબુત કરી, કટી બાંધી તલવાર;  
આંડ નીચે બેઠો મુખે, ગણતો મન નવકાર.  
દેવ ગુરૂના સ્મરણથી, દુઃખો દુરજ થાય;  
મુખ સંપદ સરવે મળે, અંતે શીવપુર જાય.  
સતિ નારી જે છે તણ, તે પણ આવે ઊર;  
ક્યાંદે જઈ તેને મળુ, ગુણે છે ભરપુર.

વડ વૃક્ષના નીચે કુમાર બેઠો બેઠો ત્રિનેશ્વર દેવનું સ્મરણ  
કરતો હતો તે વખતે દુરથી કોઇ સ્ત્રી હીન સ્વરે રોતી રોતી  
બોલતી સાંભળી કે,—

દોહરો.

શુભી ચઢ્યો પતિ માહરો, માગે મુખ કંસાર;  
દેમ કરી પહોંચું હવે, સદાય કરે આ વાર.  
આશા નવ પુરણ થતી, તેથી થાય દુઃખ્યાન;  
મરતો એ બે હાલથી, પછી નરકમાં સ્થાન.

ક્ષત્રી ખચ્ચો ને હશે, શુર કૃપાથી પૂર;  
તે આવી દુઃખ ભાગશે, એજ વિચારે ઉર.

આવાં દયાથી ભરપુર વચન સાંભળી રાજપુત્ર મહદાને  
આણુ દઈ ન્યાં શબ્દ સંભળાતો હતો તે ભણી હિમત રાખી  
ચાલી ગયો. ત્યાં શુળી ઉપર પુરૂષ ચડેલો અને નીચે સ્ત્રી ઉભી  
હતી તેને ધીરજ આપી રોતી ખંધ કરી સમાચાર પૂછવા લા-  
ગ્યો ત્યારે તેણે કહ્યું કે:—

ભુજંગી.

કહી મુજને સ્વામી નાણું કમાવા,  
ગયો એ વિદેશે સુખી સર્વ થાવા;  
પછી દ્રવ્ય પામી ઘરે આવતો આ,  
હતા દુષ્ટ સાથી કર્યા હાલ ને આ.  
ચઢી શુળીયે એ પતિ દુખી થતો,  
વિના સ્વાદ કંસાર નહી જીવ જાતો;  
સુણી કોઈ પાસે લાવી હુંજ આજે,  
હવે કેમ આપું રડું છું અવાજે.

કુમારને દયા આવ્યાથી પોતાના ખભા ઉપર તેને બેસાડી  
પણુ ઘણીવાર થયા છતાં નીચે ન ઉતરવાથી ઉંચું ધારીને જોયું  
તો શુળી ચડેલા માણસના કેમળ ભાગમાંથી માંસ કાપી ખા-  
વાની માફક લાગી. જેથી તેના પગ ઝાલી નીચે ફેંકી; જેથી પી-  
શાચણી ડરીને ભાગવા લાગી તે પહેલાં તેનો કંદોરો, કંકણ,  
પગનાં ઝાંઝર તથા અંગપરનો ઘાઘરો તથા ઓઢણું ખેંચી લીધું,

જેથી હુટારાથી હુટાયા માફક તે નમ જયેલી પવનની માફક  
કરીને ભાંગી. કુંવરે તેના જવા પાછી કપડાં તથા દાગીનાની  
પોટલી બાંધી પાસે રાખી ચુક્યા પાસે પાછો આવ્યો. તેને દે-  
વનાં આભુષણ તથા વસ્ત્ર મળ્યાથી શીલવતીને આખી સંતોષ  
પમાડીશ એવી આશામાં તે આનંદ પામતો હતો.  
હોહરા.

શીલવતી ગુણથી ભરી, હવે ન વિસરે પાન;

ચોગી સમ બેઠો વળી, કરતો મન નિર્મળ.

આ પ્રભાણે પહેલો પહોર વીત્યો. બીજા પહોરમાં એક  
ભૂત દક્ષિણ દિશામાંથી ત્રાસ પમાડતો શબ ભક્ષણની ચેષ્ટા ક-  
રતો, પાપના ઠાકવ રૂપી કાળાશથી બીહામણો છે ચેહરો જેનો,  
એવો અને લોકને દર્શનથી જમપુરીમાં પહોંચાડતો, જ્યાં રા-  
જકુમાર પ્રથમની જગ્યાએ બેઠો હતો, ત્યાં આવી પોકારવા લા-  
ગ્યો. તેનું રૂપ ભેઈ કુંવરને કોતુક તથા હાસ્ય થવા લાગ્યું.  
તેના નખો લોખંડના પાવડા જેવા, કાન સુપડા જેવા અને  
તેની ઉડી ગયેલી આંખો પહાડની ગુફા જેવી લાગતી હતી.  
હજના સરખું મારું, ઉદર ઉચું વધેલું, પીઠ નીચી ગયેલી,  
તાઠના સરખા હાથ છે જેના, અને તાડના થડ સરખા પગ  
લાંબા ભેઈ કાચો પોચો તો ત્યાંજ પોકાર મારી પૂરો થાય  
તેમ હતું, પણ કુમાર તો ધૈર્યમાં ધુર તથા ધર્મમાં યદ્વાવાન  
હોવાથી તે શું પોકારે છે, તે સાંભળવા લાગ્યો. જેના ચરણથી  
ધરતી ધમધમતી હતી, મોહું વાઘની માફક ખાઈ જવા માટે

વિકાળ ફાડેલું હતું, પહાડોને ફાડી નાખે તેવો ભયંકર અવાજ હતો, તેજમાં બપોરે બાળી મૂકતા સૂર્ય જેવો તાપ કરનારો હતો. તે નજીક આવ્યો પણ કુમાર તો ડર્યા વિના સ્થિર બેઠેલો હતો તે જોઈ બોલ્યો કે:-

દોહરા.

ચાલ ચાલ ઉતાવળો, તારી ઉત્તમ દેહ;  
કુંવર ઇચ્છે એજ પણ, દોડ્યો પુંઠે એહ.  
પહેલો વ્યંતર દોડતો, પાછળ રાજકુમાર;  
પહોંચ્યા બંને વેગથી, જ્યાં છે ગુફા દ્વાર.

ત્યાં વીચીત્ર રંગ તથા ચેહેરાવાળા સોળસો ભૂતોથી ઘેરાયેલી ગુફા જોઈ તથા આ એકજ લક્ષ્ય છે એમ ગણી બંનેને પરસ્પર હસવું આવ્યું જેથી રાજકુમારને ભૂતોએ હસવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે કુમારે તેમને પ્રથમ જવાબ આપવા કહ્યું કે તમે કેમ હસ્યા ત્યારે ભૂતો બોલ્યા કે:-

દોહરો.

મૂઠીમાં પણ માય નહિ, એવી તારી કાય;

સોળ સત સાથે મળ્યા, શું અમ પુરું થાય ?

કુમારે પણ હીંમત રાખી પછી જવાબ આપ્યો કે આ શહેરના મંત્રીનું મઠડું છ માસથી બાળવા છતાં બળતું નથી તેથી રાજાએ ઘણી શોધ કરતાં વૈદોએ ઉપાય બતાવ્યો છે કે બત્રીશસો વ્યંતર કોઈ લાવે તેને ઘાણીમાં પીલી તેલ કાઢીએ અને તે તેલ કાયા ઉપર છાંટવાથી મઠડું બળ્યા વીના રહેવાનું

[illegible]

०१०३११.

નદીમાં દે જુલોના ગ્રામ જીવે,  
 આમ ધ્યાનથી જિન જે વિન દાવે;  
 બધા દાગેન દાગેનું નામ જાણે,  
 રીધું વિષ તે શુધા ગુણ્ય માણે.  
 દાન્ય બૂત જે માણને વ્યાધનારા,  
 ઘણા દામ તે મંચીને હાવનારા;  
 દે પીનતિ કીધ ચાંડું નમાણે,  
 ખાત્રી રનેદણી જિન દેદડું બનાણે.

સાજુમારના દહેવાળી ચોનાના કગથપી ચોળીનું શીખર-  
વાળું મંદીર આશરે પહોંચીને જમીન ઉપર રહેતું બપોતરોએ  
ગ્રામીવારનાં જનારી દીધું. સાજુને આંખના પતકારામાં લેણ  
લીધું કે હાલના મંદીર સમયમહેતના ભપકાની માફક દીણાથી  
વેરાયતું અને મધુનાં વાણંતવડે વાણ રહેતું જની ગયું છે; અને

જેમાં હનૈશ્વરની મુર્તિ સ્થાપન થયેલી છે તે જોઈ આકાશમાં ફરકતી ધલથી આનંદ પામતો વ્યંતરીના દાગીના, વસ્ત્રની પોટલી વ્યંતર મારફતે શીલવતીનું નામ કરી તેના આવાસ ગ્રહમાં મોકલાવી, તથા ફરી કામ પડે આવવાનું વચન લેઈ બધા વ્યંતરોને જવા દીધા. બીજો પહોર પૂરો થતા ત્રીજા પહોરે કુંવરે પોતાના મુઠદા પાસે બેઠાં બેઠાં જોયું કે કોઈ પુરુષ ત્યાં ગુપ્તગુપ્ત ચાલ્યો જાય છે તે જોઈ આશ્ચર્ય પામી ફરી મહદાને આજુ આપી તેની પુઠે ગયો. આ પુરુષ કોઈ ભોય-રામાંથી નીકળવાનો ભાષ થયો હતો, પણ હવે તે ક્યાં જાય છે તે તપાસવા માટેજ રાજકુમાર પણ પછવાડે ઘણો દૂર ગયો; જેથી ચોર હોવાનું જાણી પુરી ખબર લેવા માટે છેવટ સુધી સાથે રહ્યો. ચોર રાજમહેલમાંથી રાજકુમારી હરણ કરી પાછો વનમાં ચાલી આવ્યો. કુમાર પણ ગુપ્તપણે તેની પછવાડે ધીમે ધીમે ચાલી બંને વનમાં ચાલી આવ્યા. ત્યાં પોતા વડમાં બખોલ હતી તે ખોલી બંને જણ ચોરે ઉઘાડેલા દ્વાર મારફતે અંદર ઉતર્યા. અંદર એના ચાંદીથી ચણગારેલો રાજમંદીરની માફક ચોરનો આવાસ શોભાયમાન લાગતો હતો. તેમાં કુંવરી અત્યાર સુધી નિદ્રામાં હતી તે ચોરે નીચે મુકતાં જાગૃત થઈ. તે વખતે પોતાનું અંતર ખોલી બંનેને એકલાં જાણી નિર્ભયપણે ચોર બોલ્યો કે રાજકુમારી ! તારા રૂપથી મોહીત થયેલો તને અહીં હું ચોરી લાવેલ છું, અને તારી સાથે લગ્ન કરવાની મારી અસ્તિત્વ. છે. જો તું ખુશી થઈ હા પાડીશ તો ઠીક છે, નહિ તો સ્થાને બગતી અગ્ની તૈયાર છે તેમાં હોમી દેવી પડશે.

મરણના દરમી લય પામી રાજકુમારી ચિંતવવા લાગી કે  
શું હંસીને કાગડાનું જોડું કદાપી થયું છે ? સિંહણ અને શી-  
યાળનો સંબંધ કદાપી થયો સાંભળ્યો છે ? તો આખી જીંદગી  
રહ કરી જીવવા કરતાં એકજ વખત મરી દુઃખ વેડી લેવું તે  
બ્રહ્મ છે. તેમ ધર્મ ધારી વીચારીને બોલી કે—

હોહરો.

તું છે મારો જાંઘવો, હું છું તારી જોન;  
હાંસીમાં નવ બોલીયે, શાણા એવાં વેણ.

ચોર અને વળી કામાંધ જાને દુર્ગુણોથી દુષ્ટ અંતઃકરણ-  
વાળો હોવાથી નિર્દયપણે તેને મારવાની ધમકી આપી અશ્વિની  
પ્રદક્ષિણા સાત વખત ફરવા કહી. અહીં રાજકુમારી એકલા  
હોવાથી પ્રથમ નવકાર મંત્ર સ્મરણ કરી છ ફેરા ફરી સાતમા  
ફેરે ફરતા પહેલાં પૂર્વ દિશામાં મોં રાખી બોલી કે—

હોહરો.

વયો પતિ મેં શીલવતી, સ્વામીને ગુણવાન,  
તે કે તેના મીત્ર દેવ, ઉગારો મુજ પ્રાણ.

આ પ્રમાણે શીલવતીનું નામ ફરી સાંભળતાં રાજકુમાર  
વધારે આનંદ પામી તથા તે પોતાને વિના દેખે મનથી વરી  
ચૂકેલી બોલતી સાંભળી, અને ક્ષત્રી ધર્મ પ્રમાણે નિરાધાર અ-  
ખજાના રક્ત તરીકે મદદ કરવાની ફરજ બાળી, તૈયાર થઈ  
સાતમો ફેરો ફરવા પહેલાંજ રાજકુમારે પૂર્વ દિશામાં મુખ કરી  
ઉભી રહેલી દીન મુખવાળી કુમારીને ઓળી, શુપચુપ ચોરના



પુંઠે જઈ બાથમાં લેઈ બળતી અગ્નિમાં ચોરને હોમી દીધો,  
અને ચોરે પ્રથમ સાધેલી વિદ્યાના પ્રતાપથી પડતાંજ તે ચોર  
સોનાનું પૂતળું બની ગયેલો દેખાયો જેથી કુંવરી આશ્ચર્ય પામી  
નિર્ભય થઈ, આવેલા પુરૂષ સામે ધારી ધારી જોવા લાગી; બંનેને  
સામાસામી દૃષ્ટિ મળતાં આનંદ થઈ ગયો અને શાંત થયાં.  
પછી રાજકુમારે તે બાળાને પૂછ્યું કે:—

દોહરો.

કેમ વર્યો તેં એ પતિ, નામ હામ અંબાણુ;

વળી કુંવરી પણ જે વદે, સાંભળ બહાલા વાણુ.

કુંવરી—તાત પાસે નિમિત્તીયે, ભાખ્યો જે હેવાલ;  
તે આધારે હું વરી, માટે પરણો હાલ.

સૂર્યે ચંદ્રની સાક્ષીથી કળશની સ્થાપના કરી બંનેએ માંહો-  
માંહે ઉત્સાહથી પોતાની મેળે વિવાહ કરીધો. ત્યાર પછી રાજકુમારે  
અગ્નિમાંથી નિર્મળ સુવર્ણ પુરૂષ બહાર કાઢી પાણી છાંટી શી-  
તલ કરીધો. કુંવરીને ધીરજ આપી તેની રજા લેઈ દીવસ ઊ-  
ગતાં આવવાનું કહી તે ભોંયરાના દરવાજા બહાર નીકળી ની-  
શાની રાખી ચોથા પહોરે પાછો મુઠદા પાસે ખેઠો. આટલી  
વાર મઠહું શાંત પડેલું હતું પણ હવે તો જાગૃત થઈ પૃથ્વી-  
પર પોતાની કાયાવડે ધમધમાટ કરી માથા ઉપર ફેણ ધરેલા  
સાપની માફક ભયંકર ચહેરે પોકાર કરવા લાગ્યો,—

દોહરો.

મુખથી તો હું હું કરે, શ્વાસ બહુ દુર જાય;

બ્રહ્મટી ભયંકર વળી, દેખી દીલ ડર ખાય.

હીને ઉઠા મયો, બૂમી રોકે જાણ  
રોગા કાનડે દર મયી, દાદે મુઝક નાદ.

દેનીમાં બુંબવણા સળા માફક જનીન ઉપર દેહજનો મને  
મમુદ ખજખજા માફક મવાજ કરી અભિલીના મને મજારનો  
રાજકુમાર આમે અપવી હોયો. કુમાર પણ તેની સામે આવી  
મિંદ માફક ગજના કરી મોદયો કે:—

દોદરા.

લાગ્યો બેઠક પાછળે, અગ્યો તું પ્રત્યક્ષ;  
હવે તને ઊડું નહિ, લટે કુવરને વધ.  
લાતો રેતા પગ વટે, પછી મુલીના માર;  
બાધમ બાધા આવતા, પાટી ચીર પોઠાર.  
કુમારે મંત્રજ બળી, પકડી તેની બૂલ;  
ઉછાળ્યો આકાશમાં, ચાંત થઈ ગયો બૂલ.

પાછો ફરીથી પકડી ઉછાળવા જાય છે કે નરમ થઈ  
મૂઠી દેવા વિનંતિ કરીને બૂતને કહેવા લાગ્યો કે મને ઊડ,  
એટલે મારી વાત તને કહું, જેથી તેને મૂકતાં તે કુમારને ક-  
હેવા લાગ્યો કે મંત્રીને ઉપજાવત મયો હતો તે વખતે મુર્ય  
ચંદ્ર નામના ઉત્તમ જાતિના રત્નને તેના મુખમાં ઠંઠક થવા  
રાખ્યાં હતાં; પણ મરણ પામ્યા પછી રત્ન અંદર રહી ગયાં  
છે તેથી તેની દેહ બળતી નથી તેમ ડુબતી પણ નથી. એ બે  
રત્નના સ્વામીનો હું સેવક છું અને તારા ધૈર્ય તથા શૂરવી પ્ર-  
સન્ન થયો છું તેથી તું તે જન્મે રત્ન તેના મુખમાંથી લઈ લે.  
રાજકુમારે તેનું મોહું ફાડી બે રત્ન લીધાં; જેના પ્રતાપથી

અગ્નિમાં બળવાનો કે જળમાં ડુબવાનો ભય જતો રહ્યો તથા  
રણમાં મોટી સેના હારી જાય છે તેવું યક્ષ કહ્યું. વળી યક્ષ ક-  
હેવા લાગ્યો કે તે પ્રધાનના ઘરમાં દક્ષિણ દિશામાં જે પલંગ  
છે તેના ચાર પાયા નીચે ચાર રત્ન કળશ છે તે પણ તું લઈ  
લેજે એમ કહી યક્ષ અંતર્ધ્યાન થયો.

દોહરા.

ચાર પહોર પૂરા થયા, થયો સૂર્ય પ્રકાશ;  
તે સુડદાને બાળીને, દુઃખનો કીધો નાશ.  
ચોખ્ખો જળથી નાહીને, બેઠો શુચી કાય;  
સુલટ શોધે તેહને, દેખીને સ્થિર થાય.  
હીકું દહેરું જિનનું, વન વિષે મુખકાર;  
સુંદર સરવર પાસ છે, આનંદ દેજ અપાર.  
શાંતિ જિનવરને નમી, પામ્યો પરમાણુંદ;  
પ્રભુ ભાવથી પૂજતાં, કરે કર્મ નિકંદ.  
સુલટ સાથે લઈને, આવ્યો રાજા પાસ;  
વિનવિ કન્યા માગતો, નૃપતિ થાય ઉદાસ.

રાજા અંબણ્યા પુરૂષને માળાપ વિનાની પુત્રીને કેવી રી-  
તે દેવાય તેવું વિચારી નાતિજાતિ, દેશ વિગેરે પૂછવા લાગ્યો.  
તેથી રાજકુમાર બોલ્યો કે:—

દોહરા.

પી પાણી ઘર પૂછવું, એવું અહીંયાં થાય;  
વિચારો ફેગટ હવે, સુણો મુજ કઘાય.

ધુડખેટા અમારી જાતિ છે. હમારા મિત્રો જીવારી છે, તેમની  
સાથે જીવાર ખેલવાનો મારો ધંધો છે. અમે વનમાં વાસો ર-

હીએ છીએ. રાજા તો આલોજી ગની ગયો. અને મંત્રી પુત્રો પરણાવતાં વિલંબ કરવા લાગ્યો. તેવામાં અંતઃપુરમાંથી રાજા-પુત્રી ચોરાઈ જવાની જીમ પડવા માંડી. રાજા ત્યાં જઈ તપાસ કરવા લાગ્યો તો ખાતર પાડી ચોર કન્યાને લઈ ગયેલો માલુમ પડ્યો તેથી પ્રથમની વાત પડતી મુકી પોકાર કરી કહેવા લાગ્યો કે અરે મુલદો તમારી ચોકી છતાં કેવી રીતે આંખમાં આંજી ગુપ ગુપ ચોર કન્યાને લઈ ગયો. માટે જાગ્રા ગમે ત્યાંથી કન્યાને શોધી લાવો.

આ પ્રમાણે કહી તેની શોધમાં ચારે દિશામાં ચોટેશ્વાર મોકલ્યા. પણ સઘળી દિશામાંથી નિરાશ થવાની ખબર આવવા લાગી. રાજા શોકમાં હોવા છતાં પણ કુમાર મંત્રી પુત્રીને માગવા લાગ્યો. વરસાદની રાહ જોઈ જેમ વળત આવે એકદલ ડોળા તાકીને રહે છે તેમ આતુરતા ધરાવતો જોઈ દીન સ્વરે રાજા કહેવા લાગ્યો કે અમારી રાજપુત્રીને કોઈ દુષ્ટ રાત્રે ચોકી પહેરાવાળા મહેલમાંથી ખાતર પાડી લઈ ગયો છે તેની શોધ થવા દો; પછી તમારી ઇચ્છાનુસાર કરીશું. અને તેજ વખતે રાજાએ ગામમાં દંડેરો પીટાવ્યો કે જે જીમ થયેલી રાજપુત્રી શોધી આપે તેને તેજ પુત્રી પરણાવી, પુષ્કળ દ્રવ્ય આપી ન્યાલ કરી નાખું. તે વખતે ફરી કુમાર કહેવા લાગ્યો કે પ્રથમનું દંડેરાનું એક વચન કાઢેલું પાળતા નથી તો પાછા બીજો દંડેરો ચા માટે પીટાવી લોકને નાહક પીડામાં પાડો છો.

છપ્પા.

મુખથી જોલો જોલ, અરે તે બાવે પાજો;  
પરિસહ વેઠો અંગ, હેવું તે નિશ્ચે ટાજો.

નિંદા સ્તુતિ થાય, કદી તેને નવ ગણવી;  
લક્ષ્મી આવે જાય, ધીરજ હેયામાં ધરવી.

માટે મુખથી નીકળ્યું, જે વચન સજ્જન પાળતા;

માણેક જીવ્યા તે નરા, જે કર્મ કલંક ટાળતા.

માતા ચાલે ચાલ, પુત્રીમાં નિશ્ચે આવે;

પીતા વાંસે પુત્ર, નીતિ બહેવાર ચલાવે;

શેઠ પ્રમાણે દાસ, લોકમાં છાપ છપાવે;

પાણી પ્રમાણે વેગ, ચીજ સૌ તરતી જાવે;

વચન પાળ રાજ થકી, એમ પ્રજા સદા સુખી હશે;

માટે મહેર કરી પ્રથમ આપો, પછી સૌ સાડું થશે.

રાજાને ખાત્રી થઈ કે આ ભાગ્યશાળી પુરૂષ કાંતો મંત્ર-  
વાદી અથવા દેવસહાયી હોવો જોઈએ. નહીં તો જે કોઈનાથી  
ન થાય તેવી હામ ભીડી એક કામ પાર પાડ્યું છે અને બીજું  
પાર પાડવા હિંમત કરે છે તો આપણું કામ કાઢી લેવા કપટ કરવું;  
પછી જોઈ લેવાશે કારણ કે તેની જાત ધંધો વગેરે સાંભળી રાજાને  
કન્યા પરણાવવા હિંમત થતી નહોતી, તેમ ના કહે ચાલે તેમ  
નહોતું; તેથી રાજપુત્રને વીનવીને ફરી તેને પોતાની પુત્રીની શોધમાં  
મોકલ્યો તથા પછવાડે સેના લેઈ પોતે પણ ચાલ્યો.

દોહરો.

વનમાં સર્વે આવતાં, દીઠો જિન પ્રાસાદ;

કેમ ઓર્ચીતો આ થયો, કરતો સ્વર્ગથી વાદ.

અઘોર અને બીહામણા જંગલમાં સર્વે આવતાં ઝાડોની

મેને લીધે સૂર્ય કીરણ પણ સંચરતું નહોતું, ત્યાં આગળ  
 ૫ કે કાચાપોચા માણસની હિંમત અંદર જવાને થવી પણ  
 લ તેવી જગ્યાએ સૌ સમુદાય સહીત રાજા આવ્યો. કેટ-  
 જગ્યાએ ણાવળ વિગેરે કાંટાવાળા ઝાડો હતાં ત્યારે કટ-  
 જગ્યાએ આંખા આંખલી વિગેરે ફળદ્રુપ ઝાડો પણ  
 ; કેટલીક જગ્યાએ ઝાડનાં ડાળાં આજુબાજુ ફેલાઈ રસ્તા-  
 જતાઆવતા માણસને હેરાન કરતાં હતાં; ત્યારે કેટલીક સુંદર  
 ની લતાઓ પ્રવાસીના માર્ગના યાકને દૂર કરી વિશ્રાંતિ આપતી  
 ૧. આમ આડા અવળા ફરતાં ઘણું ચાલતાં રાજપુત્રપર શક  
 રવા લાગ્યો કે પુત્રીને તે જતાવશે કે પ્રથમનો દાવ હૈયામાં  
 ની દુઃખી કરશે ? કારણ કે બીહામણા જંગલમાં ઘણું ચાલી  
 ૧ ભાગી પરસેવો થતાં સૌ કંટાળી ગયા હતા, તોપણ આશા-  
 ને આશામાં જતાં તેજ વડ વૃક્ષની પોલ કુમારે શોધી કાઢી.  
 ૧ વડ વૃક્ષનો ઘેરાવો તથા ઉતરવાની જગ્યા ખરાબ બોધ હિંમત  
 ની દૂર ઉલો રહ્યો; જેથી પ્રથમ રાજકુમાર અને ત્યાર પછી  
 ૧ તથા શેઠ આદુકાર વીગેરે ઉતર્યા. પછી નિર્ભયતા બોધ  
 ધારણ લાવી રાજા ઉતર્યો. અધારામાંથી મુસ્કેલીએ રસ્તો મેળવી  
 'દર ઉતર્યા તો રાજમહેલ જેવો મુશોળીત મહેલ દીડા.

ભૂજંગી.

બહુ દીપ્તો મુખ જેવા પ્રકાશે,  
 જડી રત્ન રાખ્યાં દુઃખો દુર નાસે;  
 નહીં કાંઈ બાકી બધી ભોગવાઈ,  
 હરી આંખને પામતા સૌ નવાઈ.

તાવેલું ધન લાંડારમાં તેની રજા વિના નખાવ્યું હતું; ત્યારે  
પણ રાજકુમાર વચન પાળવાનું કહેવા સિવાય જરા પણ  
અધિરતા કે ક્રોધ બતાવતો નહોતો. તેથી રાજાએ તેના ગુણો  
સુવર્ણની પરીક્ષા કસોટી પર થાય તેમ કરી છેવટે પોતાના  
મનમાં પણ તેની ઉત્તમ જાત હશે, તેમ ગણી એકાંતમાં સત્ય  
વાત ઘણા આગ્રહથી પૂછી ત્યારે રાજપુત્રે પોતાનો પૂર્વ વૃત્તાંત  
કહ્યો; જેથી રાજાએ ખુશી થઈ બંને કન્યાઓને ધામધુમથી  
પરણાવી તેમને યોગ્ય આવાસ આપ્યો. ત્યાં બંને પ્રેમદા સાથે  
પૂર્વે કરેલા પુણ્યથી મળેલા ભોગોની મજા હોગવતો તે રહ્યો.

### ભુજંગી.

ખરે પુણ્ય જ્યાં જાય ત્યાં સાથ આવે,  
અતિ કષ્ટને ત્રાસ તો દૂર થાવે;  
વને જંગલે કે જતાં અન્ય દેશે,  
નહીં પુણ્ય વિના કાંઈ સુખ દેશે.  
ગયો એક જો ત્યાગીને નિજ નારી,  
મળી અન્ય ત્રણે, વળી રિદ્ધિ સારી;  
હતી એકથી એક જો બુદ્ધિશાળી,  
ત્રીથી શીખ ને પાપ નાખ્યું પખાળી.

આ પ્રકરણમાં આવેલા સાર:—

શીલવતી સાચરે મર્ઠ પણ પતિએ પૂર્વનું શસ્ત્ર હૃદયમાંથી  
દૂર ન કર્યું, અને તેને ત્યાગી ત્રીધી. મિત્રોએ અને માખાએ  
બંનેનો સંબંધ જોડવા શીખામણ તથા આગ્રહ કીધો, પણ  
રાજપુત્રનું મન શાંત ન થયું; જેથી એક વખત આ સઘળી

તા દૂર દુઃખા વિચારી પરદેશ ગયો. જની વખતે પણ મી.  
વતીએ ધાળી વિનંતી કરી હતી. ને પણ પાંચાનાં બેઠાની  
ઈ બેઠાવનાં આવી હતી ને બેઠાવેથીજ છૂટે તેનાં હોવાથી  
નિ કાષ્ટીના વેગે પરદેશ ગયો. તે વખતે બે કે ત્રણ દુઃખ  
તું, મો કાંનાવનાં હતાં, પતિએ ત્યાંથી ગયો ત્યાં જિ કાંનાવનાં  
વેગેથીજ આપી મો પીડાવનાં હતાં, છતાં પણ ધર્મ ધરી કે-  
નિ પણ જગજગ આગા વિના, તેમ કેહાંની આગળ પતિની  
નેંદા કયાં વિના પતિનું કમરણ કરતી હતી, તથા ચોતન જ-  
તથામાં પતિનિરદ દુઃખદાથી હતો, છતાં પણ પાંચાનું ધર્મ  
ધર્મ તથા શીતમત આદી રીતે પાળતી હતી, અને પતિ પ-  
રદેશ જઈ પુણ્ય બજાથી ગ્રેહ કન્યાને ગ્રેહને મળેતા નકાથી બા-  
મ્યથાળી તરીકે બોજામાં પરવેયો. અને પ્રધાન પુત્રી તથા  
જાજપુત્રીને બધાંકર સમયાનમાં રાત વાગે રદી બધાંતરે તથા  
બધાંતરીના તથા થરાના બધાંકર ચહેરા, બીડામણ પોકારો વિ-  
ગેરે છતાં તથા પ્રાણત્યાગનો વખત આવવા છતાં પણ દેવશુદ્ધના  
કમરણથી મો કાદ દૂર થયું, ને ત્રણે કન્યાને પરણી તેણે રિદિ  
મેળવી હતી; બે કે પ્રથમથી શીતવતીને કલંકીત ધારી તેના  
બોગ ઠાકયા; શીતવતીના ગુણે બીજી સીના કહેવાથી સાચી  
શીખ દેવામાં આવતાં પ્રથમની મેળવવા બીજીનું મન સંતોષ  
કરી, કલંક ઉતારવા તેને ત્યાગીને, આખા આપી નીકળ્યો તો  
પરદેશમાં પણ પુણ્ય આગળ થઈ, નવી બે સ્ત્રી દેવાંગની સ-  
રખી મળી, માટે પુણ્ય તથા ધર્મોપદન કરવું. હવે આગળ શું  
થશે તે કહીએ છીએ.





## પ્રકરણ ત્રીજું.

ચંદ્રગુપ્તનું સેવાર્થે રહેવું અને દરિયામાં ગુમ થવું.  
દોહરા.

પાલણપુર ખીરાજતા, પાલી પારસનાથ;  
સકલ રિદ્ધિ દાતાર એ, પ્રણમું જોડી હાથ.  
મદન મદ્દને જીતીને, વર્ધા શિવ વધુ નાર;  
પાપ અમારા દૂર કરો, તુમ છો જગદાધાર.  
અન્ય નામે તુને લજે, પણ છે ગુણ અંબાણ;  
સન્મતિ દઈ સુધારજે, પાસું મુક્તિ સ્થાન.

એક દિવસ રાજકુમાર એકાંતમાં બેઠો હતો અને સંસાર  
સંબંધી સુખ બંને સ્ત્રી સાથે લોગવતો હતો, છતાં પણ શી  
લવતીના ગુણો તથા પોતે કરેલો તેનો તિરસ્કાર વારંવાર તેને  
યાદ આવતાં, મન તેને મળવાને તૈયાર થઈ ગયું જેથી બંને  
સ્ત્રી પાસે પરદેશ જવા રજા માગી. ત્યારે સ્ત્રીઓ ઉદાસ થઈ  
કહેવા લાગી કે:—

દોહરો.

પ્રીતમ એમ ન બોલીયે, એ વચને દુઃખ હોય;

તમારો આજો મનને મુજ ઉપજ કરવામાં વરન મમદીમાં  
પણ અવગણનાં દૃશ્યમાં કદવ હામે છે; નો સખી તમે જાણું  
નિર્મલ દેવે નો અમારો મું કાલે થાય તેમ અમારો મું અવગણ  
નમારો દિલમાં લાગી આવ્યો છે? રનેદ સ્વેક વાળન કીધેલો  
મું કદી પણ છોડી શકાય છે? નજા અગામાં પાલે ભરી  
બેત ક્યાં સુખી જીવી શકો? તમે મુખમાં અમુદ અરણ્ય મં-  
બીર છે, તમે આકેશ ને વિશ્વાંતિ લેવાને નિર્મળ સરોવર રૂપ  
રધાન છે; નેમજ અંદ્ર વિના મકોરને મું કેઈ પણ કિવમ  
આનંદ થાય છે? મામને કેશવનો મરી પણ રનેદ છેડનો ગમે છે?

ભુજંગી.

પોરૂકી— વિના પાણીથી આછલી છવ ત્યાગે,  
વિના હુણ મું ભોજને સ્વાદ લાગે;  
કદી કદુ આળી તમે ફર જાયો,  
તણુ પ્રાણ ને લોક દેખે તમારો.

માલિની.

બીજી— નથી, નથી, નથી કીધો કાંઈ મુને તમારો;  
ફર, ફર, ફર ભડ, અજ્ઞ લાગે નકારો.  
કદી, કદી, કદી હાંશી, ઈચ્છા ને યાય કીલે;  
નકી નકી છવ જાયે, દેહથી વિણ દીલે.

સમે સીતાના વિરહે કેટલો વિલાપ કીધો હતો? રાવણની  
સાથે મુદ્દ કરી કેટલું સંકટ વેઠ્યું હતું? પરદેશીને પ્રાણાધાર  
કરી અમે માળાપનાં વચનોનું ઉલ્લંઘન કરી તમને શીરછત્ર  
બનાવ્યા છે તો હવે તમને ત્યાગતાં મું કંઠણા પણ આવતી

એનાં પાત્રુ દુઃખ વેડીને, દ્રવ્યજ પામે કાઈ નરા,  
અરુ વેડે થર્મ માટે, મોક્ષ પહોંચે સુનિવરાં:

અરુ શ્રીમતે દ્રવ્યના લોભે પરદેશ સીધાવે છે ત્યારે  
તેની સાથે ગરીબો, દરિદ્રીઓ, અને નોકર ચાકરો પેટની વેડ  
માટે પરદેશ જાય છે, કહ્યું કે:—

દોહરો.

પેટ ભરે પીડક નરિ, લાખે સમગા જન,  
નિરજ અર્થ નમવું પડે, ભલે ન માને મન;  
પરદેશે જરૂરવતું, તથા સગાંના યાગ,  
પેટ જ વેડ કરાવતું, કરી રંગમાં ભંગ;

આ પ્રસંગે જ્યાં તો ત્યાર થાય છે તે વખતે અંકુશ  
પાત્રુ કાચી વેશમાં જ દેડ પામે વર્ષે માલ્યો કે આપ તો  
મને સિંહવડીય હર્ષ કર્યો. તો હું વિના ખચારે રહી, કાચા  
વેશ માટે તમારો કાલ અર્થ વેચા કરીશ. એકે પાત્રુ જા  
વતું હવું અને વેડે કર્યું. એક માણસ ત્યાં માટે ભેડતો  
હતો તે હવે કોઈ અને માન ભેડતો, શુભ કહેતો અનુકૂળ  
પ્રસંગે વાળે હાથે. વસ્ત્રમાં મારો પડે શોની મેળ કરી  
તેનું મન સતિય કરી અંકુશ કુત્સાર પેટિ સંપાદન કર્યો  
હતો. એક દોષક જરૂરિયે વસ્ત્ર હવે તે વખતે અંકુશ  
પાત્રુ પૂર્ણવતે. કિંતુ તે તે સમે કહે તે નુકસાન કર્યો  
કુત્સાર માટે તેને અંકુશ પાત્રુ વેડેલા હાથે કે—

દેવ. અરે ! બગતો કે પડયો નિંદમાંહી,  
પાછી કામ નાવે રહે મનમાંહી;

કુમાર. કહો સ્વામી ! બગું, વહો આપ વાણી,  
મુલું ચિત્ત દેઈ, ખરું હિત બાણી;  
દોહરો.

આ જ વખત ગુલ યોગ છે, અમૃત સિદ્ધિ નામ;  
સુંદરી સંગ થકી ચતો, પુત્ર પુણ્યનું ધામ.

રૂપ અનુપમ, ગુણનો લંડાર, સવા લાખ દીનારનો રેલ  
કમાવાવાળો, બત્રીસ લક્ષણને ધારનાર એવા પુત્રને જો પાળવો  
હોય તો તારે આ વખતે નારીનો સંગ કરવો જોઈએ આ વ-  
ચન હું તારા હિતના માટે પૂર્વ લવના સ્નેહથી કહું છું તે તું  
સાચું કરીને માની લે. આ વચન સાંભળી રાજકુમાર કહેવા  
લાગ્યો કે:—

માલિની.

હતી, હતી મુખ દાતા, ચિત્તથી આહનારી,  
શીલવતી અતિ શાણી, કામની કામ ક્યારી;  
નથી, નથી, નથી લીધી, વીનતી મેં સ્વીકારી,  
અરરરર ખસતાવો, દુખથી ધામ ભારી;

દેવતાએ દહું કે તેની ચિંતા ન કર; તારી ઇચ્છા હોય  
તો એક પળમાં તને ત્યાંજ મૂકી દઉં જેથી કુમારને હર્ષ થયો  
અને મનમાં કામ વાપ્યો તે વખતે ગરૂડ તેને પાંખમાં ઘાટીને  
સમુદ્ર ઓળંગી શીલવતીના ઓરડાના દરવાજે મૂક્યો આ વ-

ખતે શીલવતી રાતના નિઃશાસા નાંખી રહતી હતી અને  
સાદે કર્મનો દોષ કાઢી બોલતી હતી કે:—

દોહરો.

પૂર્વે કીધાં પાપ શું, કરી પતિ મને લાગ,  
દર્શનથી દૂર થયો, નહિ, રમણીનોરાગ;  
વીરહીના વીલાપ તો, જો હૈયામાં હોય,  
લ્યાગી નહિ કદી ભામિની, કંઠણ હૈયે કોઈ;

વિલાપ.

સીતાજીના મહિના.

વહાલા, વહાલી તજીને વિદેશ, શું કામે તમે ગયા,  
કીધો શુંરે તમારો અપરાધ, દર્શનથી દૂર થયા;  
ઝાલી ચોરી માંહે તમે હાથ, નાથ થયા જીવ તણા,  
લડી લાવ્યા હતા સાથે જાન, શોભામાં નહિ મણા;  
સુણી વાત તમારી કાંઈ, અંદેશો શું દીલ થયો,  
હાના કરીને લઈ લશ્મ, પછી વાંક શું જોયો ?  
પૂરી પક્ષીને પાંજરા માંહે, દાણો જો નવ ધરે;  
ભૂખે દુઃખે મરે એ રીખાઈ, તરફથી તે મરે.  
મારે મહેણાં સાસુ અને સર્વ, ખમાય ન મુજથી;  
છુટી હરણી જીવે જે કેમ, જુદી પડી જુથથી.  
કંઈ સુદત કરી દૂર પંથ, તમે જો સ્ત્રીધાવતા;  
ગણતી દીન અને વળી માસ, અર્ધી તૂટ આવતા.

તોડું કેશને મરડું અંગ, આજસે આકુલી;  
 ઘડી ઘડી માથું પાછડું હું, પરણી માંહે બ્યાકુલી.  
 નથી નાથ વિના આધાર, જન્મારો કેમ જશે;  
 ધિક ધિક નારી અવતાર, માફ હવે શું થશે.  
 હાય હેયા ફેરી આ પીડ, હું ક્યાં આગળ કહું;  
 એવું દીસે ન એકે સ્થાન, મુખેથી ત્યાં રહું.  
 વહાલા પૂર્વ ભવના વેરે, વરી મુને ઇતરી;  
 પંથ સન્મુખ બાલી હાય, કરી પર કિંકરી.  
 પાણી માંહે રહેનારા જીવ, જળ વિષુ ક્યાં જશે;  
 તરફડી મરેજ જે હાલ, નારીનું ત્યમ થશે.  
 માટા ભપકાથી કરી દમામ, દુનિઆને ઇતરે;  
 ભૂલે જલા જલા વિદ્વાન, હું મુર્ખ તે શું કરું.  
 બહાલા મુના લાગે મને ગહેલ, શમ્યાને તો શું કરું;  
 આજોંટે નિશા નવ જાય, ભૂષણુ ભાર શું ધરું.

માથાના વાળ વીખરાયલા છે, વસ્ત્રનું ઠેકાણું નથી, ઘડીકમાં  
 કર્મનો દોષ કાઢતી, ઘડીકમાં હૃદયમાં હાયપીટ કરી મૌન ધાર-  
 રતી, આમ તેમ તરફડી હે નાથ । હે નાથ । એમ પોકારતી  
 દીન સ્વરે નિઃશ્વાસા નાંખતી દીવસે દીપેલા લોકના મહેલ્યાંને  
 સંભારતી પાછી વિલાપ કરતી જોવામાં આવતી હતી. વળી  
 સંભળાતું હતું કે:—

દોહરા.

ચોવન, વયને, રૂપ, ગુણ, દેવે દીધાં કેમ;  
 માટા મહીપતિ ચોધતાં, જીંદગી વ્યર્થજ એમ.

અડધું અંગ નારીતણું, જગમાં તો કહેવાય;  
 અંગ સંગ દુર્લભ કરી, દર્શનથી દૂર થાય.  
 બહાલા વાંક બતાવીને, ગયા હોત વિદેશ;  
 ખુલાશો અંતે થતો, નાથ દયા નહિ લેશ.

કટાક્ષ કરતાં વચન પણ આ વખતે પતિના હૃદયમાં શુભાવ હોવાથી, સતિ શીલવતીના ઉપર સ્નેહ વધારનારાં લગતાં હતાં. વિના ગુન્હે ત્યાગેલી સતિનાં વિરહ વેદનાનાં વાકાં કાળજી વીંધતાં હતાં; કારણ વિના પણ પતિએ ત્યાગી, વિધવા કન્યાનું વિશેષણ આપી સંતાપતાં સગાંથી કંટાળી રાત્રે શાન્તિ વિના પોકાર કરતી નારીના હૃદયને ખાળનારાં વચન ઉભરા નીકળેલા કુંવરને પણ કાળજી કોરી નાંખનારા હતાં એકજ રાત્રીમાં આટલો સંતાપ થતો અદૃશ્યપણે જોઈ પતિને હૈયું ભરાઈ આવ્યું, અને તેણે ત્યાગેલી પહેલે દીવસથી આજ સુધી કેવું દુઃખ વેઠ્યું હશે તેનો વિચાર કરતાં અંત ન આવે તેવું ધારી હવે તેનું દુઃખ દૂર કરવા નિશ્ચય કરી કુમાર બોલ્યો કે:—

દોહરા.

દ્વાર ઉઘાડો સુંદરી, કરો નહિ તમે વાર;  
 રોતી તે નવ સાંભળે, ફરીથી કરે પોકાર.

શીલવતી અભયબ થઈ કહેવા લાગી કે:—

શીલવતી—કહે અરે તું કોણ છે, તારું અહીં શું કામ;  
 સસરો જો મુજ જાણશે, ફોડે તારું ઠામ.

કુમાર—શાળી નામક સાદરો, ચંદ્રગુપ્ત મુજ નામ;  
રીસાર્થ ચાલ્યો ગયો, જ્ઞાન્યો ઉત્તમ કામ.

ચંદ્રગુપ્તનો કાદ જોગળી દાસીએ દાવ દયાડી ચંદર લીધો.  
શીલવતી પણ સમી આવી દર્પનાં અશુ આશ્યાં. જનેનું મન  
મળી ગયું, જોકે જોડને ચાલનારાં થઈ ગયાં. દાસી અવસર લેઈ  
દૂર ખસી ગઈ જે વખતે પતિ પ્રેમદાને કરેલા લાગ્યો કે—

દોહરો.

હું અપરાધી છું અતિ, અવશુભનો ભંધાર;  
સદ્ગુણી નારી તજી, ગુજને છે ધિભાર.  
તું છે દયાગું મુંદરી, મળી પુણ્યથી જેહ;  
શશીવદની દોગટ તજી, દીધો તુને ઉહ.

ભુજંગી.

બહે ઊલી ઊલી કરે ઊડીયાં જો,  
પછી અગ્નિમાં જાળવા નાંખીયાં જો;  
નહીં તે તજે વાસ મુગધની જો,  
પુરા પુણ્યથી તું મળી કામની જો. ૧  
મહે કદ સર્વે જુઓ જાડ પાનો,  
દીયે આશરો શ્રમને ટાળવાનો;  
ભલી ભૂમી સ્પર્શ સહુ જો સહે જો,  
ખરી નારી ગુણી વિવેકે રહે જો. ૨  
નહીં દોષ તે કાલીયો એક મારો,  
કુઠા દોષ દેઈ હું તો કુળનારો;



હવે નામ તારૂં કદી ના વિસારૂં,  
કરૂં અર્ધ અંગી દેઉં સુખ સારૂં. ૩

મને માફી આપો અને ખ્યાર લાવો,  
થઈ ચુક સર્વે ભૂલી લ્યોજ લહાવો;

ગુણે રૂપથી શોભિતી સુખદાતા,

વિસારી ભૂલોને કરો સંગદાતા. ૪

પોતાના ગુણો પતિ ગાતો જોઈ શરમથી મોં નીચું ઘાલી  
કહેવા લાગી કે હે સ્વામીનાથ ! આ શું જોલો છો ? તમે ચંદ્ર  
અને હું ચંદ્રિકા, તમે રત્ન અને હું મુદ્રિકા, તમારા ચરણની  
સેવા ચાહનારી, તમારી છાયા માફક વચનને અનુસરી ચાલ-  
નારી દાસી, જે આજ્ઞા હોય તે પાળવા તૈયાર છું. આજે હું  
રૂતું સ્નાનથી નાહીને સેવા કરવા સામે આવેલી છું, પણ આપ  
ગુપ્તપણે આવેલ છો ને સંયોગમાં ગર્ભ રહેવાનો સંભવ છે તો  
તમારા માત પિતાને એક વખત તમે મળી જાહેર થાઓ અને  
પછી સંબંધ થાય તો ઘણું સારૂં. નહિ તો તમે વખતે પાછા  
ગુપ્તગુપ્ત ચાલ્યા જાઓ, તો એક વખત તો તમારા દૂર દે-  
શાવર જવાથી મને વિષ કન્યા ગણી ત્રાસ આપે છે તો પછી  
ખીજ વખત ગરભ રહેતાં શું હાલ થાય ? તથા દુરાચરણી કદી  
શું દશા કરે તે આપ વિચારો.

કુંવર કહેવા લાગ્યો કે:—

દોહરો.

અવસર વિત્યા મેહુલા, ફરી ફરી નવ હોય;  
ખેડુત હોય હુશીયાર તો, લાલજ લેવે દોય.

માટે વખત નથી અને દેવતાનું વચન છે કે આ વખત  
જે ગરબ ધારણ સી કરે તો જત્રીસ લક્ષણો પુત્ર ઉત્પન્ન થાય.  
જેના રૂપથી કામદેવ પણ હારી જાય. શૂરમાં સિંહ જેવો ધાય  
માટે હે માનિનિ ! તું વિલંબ ન કર. સી પાછી વિચારમાં  
પડી કે પતિનું અપમાન કરવું તથા પુત્ર રત્નને શુભાવલો અ-  
થવા તેનો લાભ લેતાં દુરાચરણીનું કલંક આવતાં દયામણા  
અહેરે દોના પછવાડે મહેણાં સાંભળવાં ? જેથી કંઈ પણ નિ-  
શ્ચય કરી શકી નહીં. જેથી બોલી કે કંઈ નિશાની આપો જેથી  
રાજપુત્રે નિશાની તરીકે મુદ્રિકા પોતાની આપી અને પરણ્યા  
પછી પ્રથમજ પતિ સંગમાં રહેકની પ્રથમ રાત્રીમાં સર્વ દી-  
વસનું સ્તવ સૂર્યના તેજ માફક વિદ્ય રૂપે તેના ઉદર વિષે  
પ્રવેશ કરી પુત્ર રત્ન દેવ વચનથી ગ્રાપણે ધારણ થયો.

### ભુજંગી.

નહિ સ્વપ્નમાં જે પતિ ખ્યાર લાવે,  
ગયો ત્યાગી દેશાંતરે કેમ આવે;  
ધરી પ્રેમને સંગ તેનો કરાવે,  
ખરે કર્મનો ભાવ કાળે ભજવે.

દેવતાની સાનિધ્ય પાછી મળે તેમ નહોતી તેમ હજુ શીલ-  
વતીને ઘણું દુઃખ ભોગવવાનું કર્મમાં લખેલું હતું જેથી પ્રગટ  
થયા શિવાય તેજ ગરૂકની પાંખમાં કુમાર બેસી ઘાટીવારમાં  
કામદત્ત શેઠના વહાણમાં આવી તેની સેવામાં હાજર થયો.



જે રાજાએ ગુપ્તપદ્ધતિ લેઈ લીધું, જેથી એકાંતમાં તેણે રાજકુ-  
મારને બોલાવી તેનું કારણ પૂછ્યું જેથી જવાબ આપ્યો કે:—  
દોહરો.

હવું માનો જો માહરું, તો ત્યાં ચોકને દામ;

મોતી પરીક્ષા એ કરી, વાતન હતું તમામ.

આ પોતાના ધણીને નુકસાન ન થાય તેમ વીચારી પ્રથમથી  
દામ અપાવી હતું કે તેમાં એકમાં દાદુરી છે; પણ તે શાસ્ત્રના  
ભણ એવા અનુભવી વેપારીનેજ ઉપરથી લેવાથી તેની ખામી  
માલુમ પડે છે; બાકી જો તમારી ખાત્રી ન થતી હોય તો  
આને અંદર ઉદાવીને તપાસો, જેથી રાજાએ આશ્ચર્ય લેવા કી-  
મત હીસાબમાં ન ગણતાં ઉદાવ્યું તો તુર્ત માલુમ પડ્યું કે  
તેનું કહેવું સાચું હતું. જેથી રાજાએ ભણ્યું કે આ દેખ  
મહા ઉત્તમ પુરૂષ શાસ્ત્રનો ભણ છે, અને નર રત્ન ખરેખરો  
તેની કાન્તી તથા જુદીથી મને માલુમ પડે છે. જેથી તેની  
હઠીકત ચોકને પૂછી તેથી ચોકે કહ્યું કે તે રાટલા માટે સેવા  
કરવા રહેલો મારો દાસ છે; પણ રાજકુમારીએ તો પ્રથમ તેનું  
રૂપ નીરખી અને પાછળથી તેણે કરેલી પરીક્ષાથી પોતાના  
પતિ તરીકે માની લેઈ માતા આગળ બોલી હતી કે:—

દોહરો.

આ સવનો પતિ માહરો, આળ્યો છે આ દામ;

કામ રૂપ કાંતિ મતિ, ગુણનો એ છે ધામ.

રાણીએ રાજાને કહ્યું ત્યારે ફરી શેઠને પુછ્યું. ત્યારે કહે-  
વા લાગ્યો કે:—

વેઠ પેટ માટે કરે, ચાકર મારો એજ;  
ઘડી ઘડી શું પૂછતાં, ખરી હકીકત તેજ.

પણ રાજપુત્રી તો તેને પરણવા એક પગે તૈયાર થઈ રહી  
હતી, પણ રાજાનું મન માનતું નહોતું. એક ચાકરનું રૂપ તથા  
પરીક્ષા જોઈ કુળ જોયા વિના અપસરા સરખી સુંદર ઉત્તમ  
રાજકુળની પુત્રી કેમ અપાય? જેથી તેને ખાનગી બોલાવી  
ઘણા ઘણા સોગન આપી આગ્રહપૂર્વક રાજાએ પુછ્યું, ત્યારે  
અંદ્રગુપ્તે સર્વ હકીકત કહી દીધી. તેથી રાજા પ્રસન્ન થયો તો-  
પણ કુંવરીની પરીક્ષા કરવા ફરી પુછ્યું કે:—

ભુજંગી.

ખરો રૂપમાં એજ દેવાશી જેવો,  
વળી બુદ્ધિ બ્રહ્મપતિ તુલ્ય લેવો;  
કદી કુળ જોયા વિના એ વિદેશી,  
વરે મુજ કન્યા કરે લોક હાંસી.

દોહરો.

રૂપે જો લલચાઈને, કરે સહસા જે કામ;  
પાછળથી પસ્તાય છે, માટે તે તજ નામ.

કન્યા વિનયથી પીતા આગળ બોલી કે આપનું કહેવું યો-  
ગ્ય છે, પણ આપ વીચારો કે—

હાથે કુળ જાણાય છે, ભુદિમાં જગવાન,  
પાછળથી પસ્તાય શું, પુણ્યજ હોય પ્રધાન.

રાત્રીએ પછી સર્વ વાત તેજીને કદી મહોત્સવ કરી તેનું  
લગ્ન કર્યું. ગામમાં વાત ચાલતાં બનેનું નેહું નેહ લોકને  
આનંદ થવાથી કહેતા હતા કે—

ભુજંગી.

ખરે પુણ્યશાળી પુરો એ જમાઈ,  
મળી નારી દેવાંગના મુખદાર;  
કહે કોઈ કન્યા રૂડાં ભાગ્ય લાવી,  
રૂપે દેવ જેવો મળ્યો ઘેર આવી.

શરદપુત્રમના ચંદ્ર સરખું મુખ જેનું, લોચન હરણી સરખાં છે  
જેનાં, ગળની સરખી ગતિ છે જેની, જાણે આકાશમાંથી સાક્ષાત  
અપસરાજ આવી ઉતરી હોય તેમ તે કન્યાને નેહ પોતાનું ભાગ્ય  
રાજકુમાર પ્રખળ માનવા લાગ્યો; ત્યારે કન્યા પણ તેનું રૂપ  
તથા કાંતિ કામદેવ સરખી નેહ આનંદ પામતી હતી. રાત્રીએ  
પણ પુષ્કળ દ્રવ્ય કન્યાદાનમાં આપ્યું. પુણ્ય વૃક્ષ સર્વત્ર સારાં  
ફળ આપવાવાળું થાય છે. રાજકુમાર રાત્રીના આપેલા આવા-  
સમાં આનંદ પામતો રાજકુમાર રાત્રીના આપેલા આવાસમાં  
આનંદ પામતો, રાજકુમારી સાથે ભોગ ભોગવતો હતો, ત્યારે  
શેઠ પોતાના આકરનું રાજપુત્રી સાથે લગ્ન થયેલું સાંભળી તે  
વીચારવા લાગ્યો કે—

## ભૂજંગી.

પડે જાણી જોઈ ખરે મેલકુપે,  
મરે કુણુ ઘેલો બળી તાપ ધુપે;  
અરે વિષ જાણી લાડુ કોણુ ખાવે,  
નહીં આકરે રાજકન્યા કરાવે.

સામાન્ય પુરુષો પણ પોતાની સાથે આવેલાને અપાર  
રિદ્ધિ મળેલી જુએ તો દૈવી થાય છે ત્યારે આ પોતાનો આકર  
જેવો રોટલા માટે રહેલો વિદેશી રાજકન્યા અને રિદ્ધિ મેળવે  
તો તે કામદત્તશેઠને દાવાનળના દાહ સમાન ચિત્તમાં કેમ બ-  
ગવા ન લાગે ? જેથી શેઠ કપટ હૈયામાં ધારી રાજકુમાર પાસે  
આવી કહેવા લાગ્યો કે આપ કૃપા કરીને અમને રજા આપો  
અથવા તો આપ રાજની આજ્ઞા લેઈ અમારી સાથે ચાલો;  
જેથી પ્રથમ પોતાની સ્ત્રીને વાત કરી, ત્યારે બંનેએ રાણી રા-  
જાને વીનવીને રજા મેળવી. અત્યાર સુધી સ્ત્રીની વીટંબણા  
જાણી, સ્ત્રી સાથે રાખી નહોતી, પણ આ વખતે તેવો વીચાર  
મનમાં ન આવ્યાથી કપટી શેઠના મીઠા વચનથી ભોળવાઈ સાથે  
કંઈ જવા તૈયાર થયો. જતી વખતે કન્યાના માતા પિતા, દ્રવ્ય  
તથા બીજી સાહેબી આપી તેમનું મન સંતોષ કરી પેઠાથી  
પાછા વળ્યા; અને રાજકન્યા પોતાના પતિ સાથે બહાણમાં બેસી  
સમુદ્રમાં મંદમંદ પવનથી આવતાં મેજાંની મોજ નીકાલવા  
મેડી. દીવસ આનંદમાં નીકળી ગયો, રાત્રી પડી, ત્યારે શેઠની  
દેવા કરવાની પતિને યાદ આવી અને પોતાનું વચન પાળવા  
સ્ત્રીની રજા લેઈ શેઠ પાસે જવા તૈયાર થયો. કહું છે કે—

છપ્પા.

શાણે તેનું નામ, બોલ વીચારી બોલે,  
 બોલેલ્ય જે બોલ, તોગથે પૂસ તોલે;  
 તન ધન નહીં દરકાર, હોંમ દેયામાં આણી,  
 કપ્ટો વેડી અંગ, શખથે સત્યજ વાણી.  
 મરવું આખર અર્ચને, પણ દીર્ઘિ અમર છે જગ વિષે,  
 માણેક નામજ રહી ગયાં, જશ વાળ્યો ભે બોદિયે.

શ્રી કહેવા લાગી કે હે સ્વામીનાથ ! ત્યાં મુખી તમે એકલા  
 દતા ત્યાં મુખી તેમની પાસે રહી રાત્રે પણ સેવા કરતા દતા  
 તે ઠીક હતું. પણ હવે આપણે મુખથી રાત્રે બેઠાં છીએ તેવા  
 વખતે મને ઇચ્છીને જ્યુ તમને યોગ્ય નથી.

દોહરો.

રાત અધારી ઘોર છે, ઉદધિ પાણી અપાર;  
 માટે કુશળ વાંછીને, જાતાં કરો વિચાર.

તોપણ હક કરી કુમાર જવા લાગ્યો. તેવામાં છીંક થઈ તથા  
 બીજા પણ અપશુકન થવા લાગ્યા. જેથી રાજકુમારી ગભરાઈને  
 વારંવાર ત્યાં જવાને માટે ના પાડવા લાગી; પણ અંદ્રશુભ વચન  
 પાળવા તત્પર હતો, તેમ ભાવી પ્રબળ હોવાથી તેનો તીરસ્કાર  
 કરીને પણ ત્યાં ગયો.

ભૂજંગી.

કદી નારી ના પાડતી હાથ જોડે,  
 વળી છેડા અલી પતિનાજ રે.



થતા શુકનો નાશના મન બાણે,  
નહી છોડતું ભાવી લખ્યા પ્રમાણે.

કામદત્ત શેઠને જ્યારથી રાજકુમાર આ રાજકન્યાને પરણ્યો  
તથા અપાર રિદ્ધિ મેળવી, ત્યારથી તેના મનમાં ઇર્ષ્યાની જ્વાળા  
સળગતી હતી અને તેની શાંતિ માટે કપટ કરી રાજકુમારને  
હણી તેની લક્ષ્મી તથા લલનાના માલીક પોતાને થવું હતું,  
તેથી પોતાનો પાપી વીચાર ચાર મિત્રોને કહી દીધો કે તે  
આવે તો તેને મારી નાંખવા દરિયામાં પાડવા, તેણે પગ ધરેલું  
પાટીયું બંધ છોડી ખેસવી દેવું. જો કે કામદત્તને ઘેર તેના  
પુણ્ય પ્રમાણે સ્ત્રીઓ તથા રિદ્ધિ ઘણી હતી, પણ જ્યાં ઇર્ષ્યા  
અને લોભ બંને મળ્યાં ત્યારે પાપ કરવામાં શું બાકી રાખે ?  
કહ્યું છે કે—

છાપો.

લોભી ન ગણે પાપ, લક્ષ્મીની લાલચ લાગી,  
લોભી ન ગણે શર્મ, પૂર્વની પ્રીતજ ત્યાગી;  
લોભી ન ગણે ધાક, હોય જો કષ્ટો ભારે,  
લોભી ન દેખે કાંઈ, પુઠે સો થોડા મારે;  
સુખ સૌ ત્યાગી કરી, તે અન્યજ રિદ્ધિ વાંછશે,  
માણેક નિજ દ્રવ્ય ખોઈ, પાછળ પસ્તાવો પામશે.  
ઇર્ષ્યા અગ્નિ જ્વાળ, પાણીથી નવ બુઝે,  
ઇર્ષ્યા લાગી ચિત્ત, સીધો રસ્તો નવ બુઝે;  
ઇર્ષ્યા પેઢી અંગ, મિત્રતા નાંખે મોડી,

ઈંચો ન્યાયે દેન, પૂર્વે જન્યવુ ને ધી;  
 દેવો પણ ઈંચો થઈ, કર્યો તણ રૂંદિય કરે,  
 કુખ ન દેખ નિજગણ, માત્રેક અફગણનો મરે.  
 દોડરો.

સદમી સહના લોભમાં, દુષ્ણ સપગા જન;  
 જે ને હાંમે નદિ પડ્યા, તેજ જણ મનજન.

કામદત્તનું કપટ નદિ જલનો, અધારી સતમાં અફગાતો,  
 અંદુમકુમાર જેવો યોદના વદાણમાં જવા પાડીયા ઉપર પગ  
 મુકે છે, તેવોજ દુષ્ટ મિત્રોએ પૂંના સકેન પ્રમાણે પાડીડ  
 જેસવી દેનાજ પણ દણે કુમાર શીલવની ગ્રાનિ તથા નવકા-  
 રમંત્રનું રમરણ કરતો આથે રહેલી સ્યામા રત્નવતીને હાંક  
 માસનો પાણીમાં પડ્યો.

ભુજંગી.

ખરે ચોગી તો જિનનું ધ્યાન ધ્યાવે,  
 બતા ગૃહસ્થને ધર્મ સંસાર બાવે;  
 ગણે આશરો, અંતમાં કામ આવે,  
 પૂરા પુણ્યથી કામ સો પાર બાવે.

રાજપુત્રનો ચોકાર તથા પાણીમાં થયેલો ધબકો સાંભળી  
 રાજકન્યા તુર્ત બહાર આવી અને ભેયું તો થોડા વખતમાં  
 ચોતાનો પતિ પાણીમાં ગુમ થયેલો દીઠો. તેથી કામદત્તનું કપટ  
 તેને દુયામાં લાગતાં હીમત હારી વીચારવા લાગી કે મારા  
 રૂપથી મોહીત થયેલા દુષ્ટે આ પાપ કર્યું હોયું નોંધ્યે. તો  
 હવે મારી લાજ કેમ રહેશે ?

## ભુજંગી.

કદી સાપને દૂધ પાઈ ઉછેરે,  
 રમાડે ધરી પાસમાં નિજ ઘેરે;  
 સદા રીઝવે બાળ બ્યું ખ્યાર ધારી,  
 તથા કાટશે પૂંછ જો કોઈ દાળી.  
 હવે હાલ શું માહરા આંહી હોશે,  
 લૂટી લજ્જને શીલ તે માડું લેશે;  
 નહીં ધર્મને વીનતી ગિત્ત ધારે,  
 ખરે દેવ આવો તમે મારી વારે.  
 નથી બાણુતી હું પતિ દેશ નામે,  
 વળી તાત મારા રહ્યા દૂર ધામે;  
 તજી નારી એકાકીને કેમ ચાલ્યા,  
 નહીં નાથ તુમે રહ્યા હાથ ઝાલ્યા.  
 શીરે વાળ ચુટે વળી માથુ કુટે,  
 ઝરે નેત્રથી નીર ધારા ન ખુટે;  
 પડી ભૂમીમાં કંપતું અંગ જેનું,  
 મુખે પોક મુકે મને શર્ણુ કેનું.  
 તજે ભૂષણો દુષણો અંગ બાણી,  
 ક્રીધા દુકડા ચીરનાં દુઃખ આણી;  
 મરૂં સ્વામી પુઠે પડી સાગરે હું,  
 વીચારે હવે દુઃખને કેમ સેહેવું.

સમુદ્રમાં પડવાની તૈયારી કરતી સતિની સહાય કરવાને

શુભવતું કોય તેમ આમન દેવીનું આમન ક'પડું. જેથી મનસિ-  
માંને સતિનું દુઝળ જાણી દુર દેવના તુલે ત્યાં જારી અને મ-  
નિને પીરજ આપી મોલી છે—

બુજી.

મરે દેમ જાણા ધર્મ આકળી તું,  
મળે ક'ય તારાથી રવે વગી તું;  
વટે ધર્મ પારી પતિ નામ લેતી,  
ગર્ભ દેવી આશામાં પીર દેતી.

આ પ્રમાણે તેને મરતી જમાવી દેવી આશામાં મધ પવ  
એક વર્ષ દેમ નીકળશે તથા પતિને દેવનું દુઝળ પડતું હશે તે  
વીચારમાં સતિ ઉદાસ ધર્મ પોતાના સ્થાનમાં બેઠેલી છે, અત  
પાણી પવ આવતું ન હતું તો વજ્રાબુવજ્ર પારવા દેમ ગમે ?  
જેથી દેવગુણના સ્મરણથી શ્રી આર્ય થશે એમ વીચારી એકાં-  
તરાં બેઠી નવકાર મંત્ર ગણતી હતી. બીજે દિવસે પોતાને દુહ  
હેતુ હવે પાર પડશે તેમ વીચારી કામદત્ત તેના સ્થાનમાં આવી  
દાતીદુસીને પીરજ આપી કહેવા લાગ્યો છે—

દોહરો.

તું રૂપાળી મુદરી, કયાં પતિ નીચ કુળ;  
માટે મેજ હવે કરી, દેવ મુધારો ભૂલ.

બુજી.

કરૂં પ્રાણથી હું તને બહાલી નારી,  
મુખી તું બને પ્રેમદા બે વીચારી;

કર્ચે શોકથી શું હવે આવનારો,  
મને ગણો પ્રાણદાતા ઉરે આહનારો.

દોહરો.

દાસી તારી સૌ બને, હોય પૂર્વની નાર;  
શ્યામા સુંદર તું મને, આપજ તારો ધ્યાર.

તું ગૌરવર્ણી લાવણ્ય અમૃતરસને વરસાવનારી મને કોઈ  
પૂર્વના પુરા પુણ્યના ઉદયથી જ આવી મળી છે. તો હવે સર્વ  
શોકને તણ સ્વામી તરીકે સ્વીકારી લે કે આ જન્મ સુધી તારો  
દાસ બની સર્વ હુકમ ઉઠાવીશ; એવાં અનેક પ્રકારે મીઠાશનાં  
વચનથી લાલચ આપી લલચાવવા ચાહું પણ સતિ મનમાં વી-  
ચારતી હતી કે—

જીવતા સિંહના કેસર જેવવા કોઈ શૂરવીર તૈયાર થાય ?  
કુંદાડા મારતા સાપના માથાની મણિ મરણીયો થઈ લેવા કોઈ  
ચહાય ? આકાશમાં ચક્કર ફરતા સૂર્ય ચંદ્રને જમીન ઉપર  
ઉલેલો માણસ પહોંચવા પ્રયાસ કરે ? અગ્નિમાં મોટું ઘાલી  
શીતળતા કોણ વાંચે ? તે કદાપી બને નહિ. તેમ સતિનું શીલ  
ડગાવવા જીવતાં તો કોઈ સમર્થ નથી.

ભુજંગી.

સતિ નારીને શીલ છે શસ્ત્ર મોટું,  
વિના શીલ સૌ દાગીના વસ્ત્ર ખોટું;  
ધરી બેરૂને જો હવે શીખ આપું,  
બધે પાપથી એ રૂડી છાપ છાપું.

દોહરો.

મિલી મુખથી બોલ ને, દુષ્ટ લીંચને જાણ;  
ધણીયાની મહામતી દુઃ, ફાકટ તારો મગ.  
પરધન પન્ધર સમ મણી, ગણ ચરણ નેન;  
મતોથી ઘરમાં રહે, માનજ મારાં નેજ.

આ લોકમાં રાજદંડ. કેદખાનું, ધનદાણી, મારીઝ  
નેજ નાશ થઈ રોગે રીઆવાનું જનને પરલોકમાં પરમા-  
ધામીના મારે ખાવાનું પરચી લોકપીને કર્મ લખેલું છે.

પણ મહાંધ યથેલો આનુજાલુ કરું દેખતો નથી. તે પ્રમાણે  
આ કામદન પણ તેને રીપેલી ચીજ દેવામાં લેવાને જાણે તેના  
રૂપમાંજ દાણ કરી રોગે દતોજ નેથી નમુનાથી કહેલાં સતિનાં  
વચન પણ તેને કોપ ઉપજવનાં દનાં, નેથી બોલી ઉઠ્યો કે:-

ભુજંગી.

અરે બાળ ભુદિ નહિ કાં વીચારે,  
ધરો હાલ ભુરા નદી કોઈ બહારે;  
ધરો નાશ લેવો પતિ તુજ ખારો,  
ખચાવું દલુ ભે ધરે ખાર મારો.

સતિએ ગભરાયા વીના જવાળ આપ્યો કે:-

દોહરો.

જંધવ સમ તુને ગણું, બોલ વીચારી બોલ;  
મારો રોગે મળે નહિ, ફાકટ જોવે તોલ.

આ પ્રમાણે સતિએ ફરી ના કહેવા છતાં પણ પાપી ઉપર બળાત્કાર કરવાની ઇચ્છા કરતો હતો. તેથી સતિએ ગુરુત્વ સ્મરણ કર્યું કે આકાશમાં કોલાહલ થયો, વીજળીના ચમકારા માફક તેજ પ્રકાશવા લાગ્યું, પર્વત ફાટવાની માફક ભયંકર અવાજ થયો, સમુદ્ર ખળભળી ઉઠ્યા, અને ક્ષણવારમાં ચંકે શ્વરી દેવી બાવન વીર ચોસઠ જોગણીઓ સાથે ત્યાં આગળ આવી ઉભી, અને દુષ્ટ શેઠને મારવા ખડ્ગ લેઈ દેવી દોડી. પાપી શેઠ કોઈનો પણ આશ્રય ત્યાં નહીં જોઈ તેજ સતિના શરણે પેઠા જેથી સતિના પ્રભાવે તે બચી ગયો, તોપણ દેવીએ કહ્યું કે આવખત તો તું સતિના શરણથી બચ્યો છે પણ ભવિષ્યમાં જો દુષ્ટ કૃત્ય કીધું તો જુરા હાલે મરીશ એમ કહી તેઓ આકાશ માટે ચાલ્યાં ગયાં. ત્યાર પછી કામદત્ત શરમાતો પોતાના વહાણમાં ગયો અને તેના ઉપર બળાત્કાર કરવાની હિંમત દેવીના હસ્થી કરી શક્યો નહિ તો પણ કોઈ પ્રકારે તેને સમજાવી પોતાની સ્ત્રી કરવાના તરંગો ફરી ફેકટ પાપ બાંધતો હતો.

દોહરો.

પ્રાણ તજે જેમ પતંગીડ, તેમજ જુરા હાલ;

સતિ હાથ આવે નહિ, ફેકટ માથે કાળ.

આવું ઘાતું પણ કદ લોકો પાસે સાંભળે, નજરે જુએ,  
માર અનુભવે તોપણ જેમને કુકર્મની ટેવ પટેલી છે કે રૂપથી  
પરનારીના મોહમાં ફસેલા છે તે પતંગીયાની માફક ફેકટ પ્રાણ  
જુમાવે છે.

વડાણે. અપાટણધ આલતાં ભરૂચ નગરમાં પાછાં આવ્યાં અને કીનારે વડાણે રાખી. ત્યાં શીશુપાળ રાજા રાજ કરતો હતો. તેને ભેટ કરવા વાસ્તે કામદત્ત અમુલ્ય ભેટાણું લઈ ગયો. તેના મનમાં ઉમેદ હતી કે અહીંયાં રાજાને ભેટ આપી તેની સહાયતાથી વડાણમાંની મુંઢરી કળજે લઈ લેઈશ. અહીં આવા તુરંગો કરી દાખલ થાય છે તે પહેલાં તેના પાપના ઉદયથી રાજા તરફથી બહાણું કળજે લેઈ તેને કેદ કરવાનો હુકમ થઈ ચુક્યો હતો; કારણ કે જેણે એક પાપી વીચારને અંતરમાં ધરી રાજાને ભેટાણું કરવા ગયો તેવીજ સતી સ્ત્રીએ પણ રાજાનો આશ્રય લેવા ગુપ્તગુપ્ત વડાણમાંથી ઉતરી રાજા આગળ સર્વ હુકીકત કહી; તેનો આશ્રય માગતાં તેના સતિપણાથી પ્રસન્ન થઈ પોતાની પુત્રી પ્રમાણે ગણી તેને અંતરગુરમાં મોકલી, કામદત્ત આવતાંજ તેના છુરા હાલ કીધા અને રત્નલવતી ધર્મના પ્રસાયથી સૌ સાઈં યથું ધારી જિનેશ્વર દેવની પૂજા શુદ્ધ સેવા અને શાસ્ત્ર શ્રવણ કરતી ત્યાં રહી. આ શીશુપાળના રાજાની રાણી કનકસેનાની પુત્રી ત્રિલોચનાને રત્નલવતી સાથે બેન સરખો પ્યાર બંધાઈ ગયો તે ત્રિલોચનાના સ્નેહથી પોતાના પતિની પણ શોધ થયે તો પણ તેમાં વિદ્વા આવે તો અટકાવવા રત્નલવતીએ આંખીલ તપ શરૂ કર્યો હતો.

પતિ વિયોગી પોતાને ફરી કોઈ રૂપથી કદ ન આપે માટે સાદો આહાર પણ ઉલ્લેહરી તપ માફક દક્ષ કાયાને સાદું આપવા માટે જ લેતી હતી; પલંગની સગવડ હોવા છતાં પણ



ભૂમી શયન કરતી હતી; આલુપણુ વચ્ચે છતાં પણ લોક લજ્જા માટે તથા નાથ જીવતા છે તેમ સૌભાગીપણું જતાવવા માટે હાથે કંકણાદિ રાખેલ હતાં, અને પતિ તથા પરમેશ્વર સિવાય સઘળું વીચારી તેમનોજ જાપ રાત્ર દીવસ કરતી સુખેથી રહી છે. શ્રાવીકાના આચાર પ્રમાણે જાને વખત મન વચન કાયાથી જાણે અંજાણે થયેલા અકૃત્યને નિર્મળ કરવા પ્રતિક્રમણ કરી આત્માને મલીનતાથી બચાવતી હતી. આ પ્રમાણે ત્રિલોકના પણ રત્નવતીના સંગથી ધર્મમાં જોડાઈ અરસપરસ આનંદ આપતાં હતાં.

દોહરા.

પાણી જેવું મન ગણી, સોળત સારી કર;

વેહશે જેવા મારગે, તેવી કરે અસર.

રાજકુમાર ચંદ્રગુપ્ત દરિયામાં પડેલો પણ રત્નના પ્રભાવથી તથા દેવગુરૂના જાપથી કીનારે પહોંચ્યો તો ધુતારાપુર પટ્ટણુ નામનું શહેર આવ્યું જાણી સારાં વસ્ત્ર પહેરી હરિષેણુ રાજા ત્યાં રાજ કરે છે તે તરફ જવા નીકળ્યો. તે રાજાને હંસાવલી નામની પુત્રી કમલપ્રભા પટરાણીના કુખે ઉત્પન્ન થઈ હતી; તે દેવાંગના સાક્ષાત આવી હોય તેવા દીવ્ય સ્વરૂપવાળી સૌને બહાલી લાગતી હતી. તે રાજાનો મંત્રી વીરધવળ નામનો હતો. તેની સ્ત્રી હેમવતીની કુખે કામવતી કન્યા ઉત્પન્ન થઈ હતી. તે રાજપુત્રી અને મંત્રી પુત્રી જાને ક્ષત જોખીયે જુદાં લાગતાં હતાં પણ તેમનું મન એકત્ર મળેલું હતું.

હુમાએ બ્યાકુલ થયેલો અંદ્રગુપ્ત દેખી તરફ દુઃખાંતે તેનું વિચારી આગળ ચાલતો હતો તેવામાં નાકેદારની જગ્યાએ મંત્રી પોતે પરિવાર સદીત બેઠો હતો. રાજકુમારની દિવ્ય કાંનિયી તેને ઉત્તમ પુરુષ ધારી આદરસત્કાર કરવાને બદલે તેના દુષ્ટ વિચાર પ્રમાણે તેના દીવ્ય અલંકારથી આશ્ચર્ય પામી તેને લુંટવા માટે આમો જાવી રહેલ કરી અંતરના સગાની માફક બેઠીને કુશળદોષના સમાચાર પૂછવા લાગ્યો તથા કહેવા લાગ્યો કે મારી કામવતી પુત્રી હમર લાયક થયેલી છે તેને યોગ્ય વર અમારા પુણ્યોદયે મળી જાયો છે માટે ચાલો, વેળા ન કરો એ સારાં વાનાં થયે એમ કહી રાજકુમારને પોતાના ઘેર લઈ ગયો. રાજકુમાર પણ ગામના નામ પ્રમાણે ગુણથી ચમકી સાવચેત થઈ તેની સાથે ચાલ્યો. પ્રધાને અભણતા પુરુષોને કપટ જાળથી મારવા પોતાની પુત્રીને સદાયક કરી હજારો નર હત્યા લક્ષ્મીના લોભે કરી પુષ્કળ દ્રવ્ય એકદુ કંપા છતાં પણ તેને સંતોષ થયો નહોતો. કહ્યું છે કે:—

દોહરો.

લક્ષ્મી મળે સહુ જગતભી, તોપણ નહિ ધરાય;  
રખે કાંઈ બાકી રહે, એમ તુરંગો થાય.

તેને મારવા ઇસારાથી સમજાવી પુત્રીથી પ્રધાન દૂર થયો ત્યારે કામવતી રાજકુમારને એકાંતમાં બેસાડી તેના ચહેરાથી મોહ પામી તેને પતિ તરીકે ગણી તેનો પ્રાણ બચાવવા પોતાની સખી હંસાવળીને બોલાવી તેની સલાહ લીધી. ત્યારે

ખંનેએ સંકેત કરી પ્રથમ હંસાવળીએ કામવતીને વરવા કહ્યું તેથી તેણે સારા વસ્ત્રાભુષણ અલંકાર પહેરી સાચી સ્ત્રી પ્રમાણે પતિ સેવામાં હાજર થઈ શું પુણ્યની પ્રબળતા છે ?

મંત્રીએ મહોટા ઉત્સવથી લગ્ન કરવાની તૈયારી કરી તેથી વાળં વાગવા લાગ્યાં, સ્ત્રીઓ મંગળીક ગીત ગાવા લાગી; તેમ રાજકુમારને સ્નાન કરાવી સારાં વસ્ત્રાભુષણ પહેરાવ્યાં, અને પછી કહેવા લાગ્યો હે દેવાંશી કુમાર! અમને એક નિમિત્તી-યાએ કહ્યું હતું કે અમુક દીવસે અમુક વખતે સમુદ્ર કીનારે જે પુરૂષ આવે તે તમારી પુત્રીનો વર થશે; એમ કહી રાતના દશેક વાગે લગ્ન કરી વર કન્યાનો હસ્ત મીલાપ કરાવ્યો. તથા સુંદર ઝોરડો તેમને સુવા માટે આપ્યો. ઝોરડામાં સારો પલંગ કેામળ શય્યાથી ખીછાવી ડાંસ મછરનો ઉપદ્રવ ટાળવા મછર-દાની ઢાંકવામાં આવી હતી, આરીસાથી ઝાકઝમાળ, અને દી-વાથી દેદીખ્યમાન, અને ઝરૂખા ગોખથી ચકચકીત મંદ મંદ વાયુથી શાંતિ આપનાર, ઉત્તમ સુગંધી પ્રસારી રહેલું વાસ ભુવન પીતાએ આપ્યા છતાં યૌવન વયમાં આવેલી કન્યા શા માટે પતિ સંગમાં ઉદાસ રહે છે તેમ વીચારી પ્રગટ પણે બોલ્યો કે:—

દોહરો.

નારી તું નવ યૌવના, સુંદર વર શણગાર;  
વાસ ભુવન સોહામણું, કેમ કરે તું વાર.

મુતારાપુરપટ્ટણ નામ સાંભળી પ્રથમ ચમકેલો હતો, પણ  
પ્રધાનનાં મધુર વાક્યો તથા લગ્નની મામધુમ તથા આપેલું  
દીવ્ય વાસજીવન તથા અપ્સરા સરખી સુંદર લલનાનો સંબંધ  
સા આયે મળવાથી દુહ વીચારો કે લયનો સમૂળો નાશ થઈ  
ગયો હતો જેથી નવ યૌવન લલનાની વિષયમુખની વાંછનાનીજ  
વાટ ભેતો ઉઠ્યો રહ્યો શું મોહની પ્રગળતા છે ?

છપ્યો.

વિષય મુખને કાઝ, નારીનો બોલે ધારે;  
છાડી સંઘળું મુખ, દીન પરદેશ ગુભરે.  
ચિંતા સોની ધાય, અંગનું લોહી મુકાયે;  
હૃદય ભરવા નિત્ય, પાપની જુદિ થાયે.  
એમ અદ્ય મુખ લેતાં ધકાં, જો પરવશતા શિરપર ધરે;  
કદી દ્રશ્ય ક્ષાંતમાં એ માણેક મોત જુદે મરે.  
આવી રીતે દ્રશ્યની અનેક પુરોષોને લલનાની લાલચમાં  
લપટાવી જુરા હાલે મારેલા હતા; પણ રાજપુત્રીની સલાહથી  
તથા ચંદ્રગુપ્તના પુરુષથી તેનું દીવ્યરૂપ પ્રધાનપુત્રીના દૃઢ્યમાં  
રમી તેને રમણ તરીકે સ્વીકારી લીધેલો હોવાથી બોલી કે—  
દોહરા.

હાથ ધરી બોલી જુઓ, કેવી તમારી સેજ;

મુતાં ધાતજ હાલ શું, આપ વિચારો એજ.

કુમારે બોલી ભેટું તો ચોક્કસ માટે છત્ર નાંખી તેની નીચે  
પલંગ ઉપર ચઢ્યા બીછાવી હતી પણ પલંગપર લોખંડની

પાટી કે કંઈપણ નહોતું તેના નીચે ઘણો ઉડો દુર્ગંધથી ભરેલો  
 ખાળકુવો હતો જેની અંદર ઘણા માણસો પડી ખુરા હાલે  
 સડતા પડી રહી દુર્ગંધીનાં દુર્વાસથી ગુંગળાઈ ખુમ પાડી મુઝા  
 હતા. જેથી પ્રધાન પુત્રોને ફરી રાજકુમારે પૂછ્યું કે આ પાપ  
 તમારો પીતા કેમ કરે છે ? ત્યારે પ્રધાનપુત્રી બોલી કે—અહીં  
 વીરા ડોકરી ( શ્રાવીકા ) જૈનધર્મપર પૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળી હતી તેણે  
 દેવ દ્રવ્ય રક્ષા કરવા પ્રધાનને આપ્યું તે દ્રવ્ય જિનમંદીરમાં  
 ન વાપરતાં રાજાની સાથે મળી ખંને જણના ભંડાર ખાલી થઈ  
 ગયા. જેથી પરદેશી લોકને ફસાવવા અનેક ઉપાયો રચી રાખ્યા  
 છે કાંતો પ્રધાન મારે ત્યાંથી બચે તો અત્રે પ્રધાને એક વેશ્યાને  
 રાખી છે તે બોલવા ચાલવામાં સીતા સતિ જેવો દેખાવ રાખે  
 છે તેથી ત્યાં ફસાઈ મરે છે અને રાજા તે દ્રવ્યમાં સત્તાધીશ  
 તરીકે ભાગ લેઈ તે સઘળું પાપ ઢાંકી દે છે જ્યારે પ્રજાના  
 રક્ષક રાજા પ્રધાન ખંને લૂટારા ત્યારે પ્રજા શું કામ બાકી રાખે ?  
 જેથી આ ધુતારાપુરપટ્ટણ કહેવાય છે લોક પણ વિદેશીને હુંટ-  
 વામાં પૂરા છે પણ તમારા પુણ્યોદયથી તમારી કાંતિ જોઈ મેં  
 તથા રાજપુત્રીએ તમને પતિ તરીકે પ્રથમજ સ્વીકારી ખરી  
 હકીકતથી વાકેફ કર્યા છે માટે હવે વેશ્યાથી સાવચેત રહેજો  
 કાલે ત્યાં જવું પડશે—

આ ત્રીજા પ્રકરણમાં ચંદ્રગુપ્તે પોતે પ્રથમ બે સ્ત્રી ત્યાગી  
 તો બીજી બે મળી તેમાં પણ રાગી ન થતાં શીલવતીની  
 ચિંતામાં તે ખંનેને પણ સમજાવી છોડી ભૂગુ કચ્છ આવ્યો ત્યાં

કામદત્ત ચેપારી મળ્યો. લોભી માનુસો ધન છતાં વિદેશ ભટકે છે અને દુઃખ પામે છે. કામદત્તની સેવામાં દાસ તરીકે ગયો. પણ પુણ્યની પ્રણલતાથી દેવે બર દરિયામાંથી શીલવતી પામે. પુત્ર રત્ન પ્રાપ્ત કરવા માટે મુક્યો. કર્મ જીવને દેવી રીતે એકઠાં કરે છે, તથા દેવી રીતે બીજાં નિમિત્ત થાય છે તે બીજાં કર્મ સારાં કરવાં; ત્યારપછી શીલવતીને હજી કર્મ લોગવવાં બાકી હતાં તેથી જાણવા છતાં કુક્ત નીચાની લેઈ ગુપ્ત સ્થાન કીધો; અને પતિ ગરૂડ રૂપે આવેલા દેવતા સાથે પાછો વહાણમાં બેસી ગ્રેક સાથે સિંહલદ્વીપ ગયો. ત્યાં રાજપુત્રીને માતીની પરીક્ષા કરી પરણ્યો. ત્રિદા સર્વત્ર પૂજાય છે તે ધ્યાન રાખવા ચોગ્ય છે. કામદત્તને દાસને શિદ્ધિ તથા કન્યા મળેલી સાંભળી દેવ થયો, અને દેવથી તેને પાછા વહાણમાં લઈ જઈ કુમારને મારવા દરિયામાં નાંખ્યો, ત્યાં પણ પુણ્ય આડું આંચું તો તે ધુતારાપુરપટ્ટણ ગયો ત્યાં હુદ્ધ પ્રધાનની પુત્રીએ પાપ ત્યાગીને સત્ય વાત કહી દીધી ને તેની સાથે પરણી આનંદ પામ્યો, પણ સિંહલદ્વીપની રાજપુત્રી મરવા તૈયાર થતાં શાસન દેવીએ તેના સતિપણાના પ્રતાપથી આવી, મરતી બચાવી તથા એક વર્ષ પતિ મળવાનું કહી દેવી ગઈ. બીજે દીવસે પાપી કામદત્ત આવ્યો તેણે આપેલી લાલચમાં ન લોભાતાં ઉલટી શીળ આપી ત્યારે કામદત્ત કોપી થઈ તેને મરણનો ઠર આપી જગાત્કાર કરવા જતો પણ સતિના પ્રભાવથી ફરી ચક્રેશ્વરી દેવી પરિવાર સહિત આવી કામદત્તને મારવા

જતાં તે સતિના શરણે જવાથી બચી ગયો. તોપણ પાપીને ડર આપ્યો કે ફરી આવું અધર્મ કરતાં તારો જીવ જશે તો પણ તેણે ન માન્યું તો ંહાણુમાં સાથે લેઈ ભરૂચ આવતાં રાજાને ભેટણું આપી કબજે લેવાની ઇચ્છાથી ગામમાં વધાર્ધ વગડાવી કે નવીક કબજે લેવા સ્ત્રી લાવ્યા તથા ધનકમાઈ આવ્યા પણ જ્યારે રાજા પાસે કબજે લેવા ગયા કે કેદ મળી, અને ંહાણુ લુટાયાં. સતિએ પણ અવસર જોઈ શેઠનું ભેટણું મળવાથી રાજા અકાર્ય ન કહે માટે ચેતવવા તે પણ શેઠ પછવાડે ઉતરી રાજસભામાં જઈ ખરી હકીકતથી વાકેફ કરવાથી તે બચી ગઈ; રાજાએ પુત્રી પ્રમાણે ગણી પોતાની પુત્રીની સખી કરી બંનેને યોગ્ય સોખત થવાથી ધર્મની રૂચી વીશેષ થઈ; તેમ સતિએ શીલવૃતના રક્ષણ માટે સાદો વેશ આંખીલ તપ, ભોંય સુવું, અલંકારાદિ નામ માત્ર રાખ્યાં હતાં તે સ્ત્રીઓએ ધ્યાન રાખવા જેવું છે.





## પ્રકરણ ચોથું.

ચંદ્રગુપ્તનું વિદ્યાધર કન્યાનું પરણવું.

મુનિ મોહન જગમણિ, શીરપર ધારે જેહ;  
કીંકર તેના દેવ પણ, અન્ય શું દેવે છેહ.  
પન્થાસ હર્ષ મુનિ વળી, જેણે ધાર્યો મન;  
તે નરને સંકટ નહિ, પામે સાચું ધન.



૩

ધાનપુત્રી અને રાજકુમાર આનંદથી રાત્રી ગમન  
કરતાં હતાં; ત્યારે પ્રધાન તો તેની લક્ષ્મી લેવાના  
લોભમાં તેનો પ્રાણ લેવાની તૈયારીના તરંગો  
કરતો હતો પણ સવારમાં જાગતો જમાઈ સામે  
આવેલો જોઈ તેનું મોહું ઝંખવાણું પડી ગયું. પુત્રીના આગ્ર-  
હથી પ્રધાને પણ તે વાત મંજુર રાખી પણ મારવા ઉપરથી  
હર્ષ બતાવ્યા છતાં અંદરથી કપટી પ્રધાને તેને વેશ્યા જે સીતા  
નામની હતી તેને ત્યાં મોકલ્યો. સાંજે આવેલા તે પરદેશીને



ખહુ આદર સત્કાર આપ્યો. તેનાં આભુષણ જોઈ સીતા પોતાને ધન્યવાદ આપતી હતી કે ખહુ સારું હોવાનું લક્ષ્ય આવ્યું છે!

અંધારી ઘોર રાત્રી હતી, સઘળું શાંત હતું, ત્યારે વેશ્યા બોલી કે તમે મારા પ્રાણનાથ છો, તમે આ શરીર તથા ઘર તથા રિદ્ધિના માલીક છો, માટે થોડીવાર અત્રે વિશ્રામો લો ત્યાં સુધી હું કોઈ સ્ત્રીનું કંઈ કામ છે તે કરી આવું, પછી આપણે નિરાંતે ચેન કરીશું. રાજકુમારે હા પાડી તેથી ઓરડામાં જઈ ગયેડીનું રૂપ લીધું. કુમાર પણ આશ્ચર્ય જોવા તેની પછવાડે ચાલ્યો. ઓરડો વિશાળ હતો તેમાં કેટલાક વિદેશી-ઓને પૂરેલા હતા તેમાંના ચારનાં આભુષણ ઉતારી પૂરા કીધા. ત્યાર પછી રાક્ષસીનું રૂપ લીધું અને તે માણસોનું માંસ ખાવા લાગી અને હે કુમાર! એમ પોકાર કરવા લાગી કુમારે તેનું વિકાળ સ્વરૂપ જોઈ સહાય માટે વ્યંતર દેવતાને બોલાવ્યા તે આવીને શું હુકમ છે તેવું પૂછી ઉભા રહ્યા. પછી વેશ્યા એકદમ આકાશમાં ઉડી. કુમાર પણ દેવતાની સહાયથી તેની પુંઠે ગયો. તે વેશ્યા મસાણામાં જઈ આમંત્રણ કરી ખાવનવીર અને ચોસઠ જોગણીઓ તેડી તેમના આગળ મારેલા માણસનાં માંસ મૂકી પ્રસન્ન કર્યા; તેથી વૃદ્ધ જોગણી જે ખરમુખી હતી તે બોલી આવો ઉત્તમ ખલિ કદી પણ આપેલ નથી માટે આજ અમે પ્રસન્ન થયાં છીએ ખુશી આવે તે વર માગ. ત્યારે વેશ્યા બોલી કે તમે મને સુવર્ણ સિદ્ધિ આપો અને હું તમને તે બદલે પુરૂષનું બળીદાન આપીશ; તે પરોણો અમારે ત્યાં આ-

નંદ ઉપજવતો બેઠો છે. તેથી તે સપગાં વનમાં આગ્યાં ત્યાં આગળ શશિના પ્રકાશ અરણ્ય બૂવન છે ત્યાં દેવતાને પામે પડી વેશ્યા તથા ભોગણીઓ અરસપરસ ભેટી વાતો કરવા લાગ્યાં, પછવાડે આવેલા કુંવરે તે સપગું ભેધ લીધું હતું; આવી રીતે જ્યારે ભોગણીઓ તથા વેશ્યા એક બાજુ વનમાં હતાં ત્યારે તમાસો ભેવા ગુપચુપ ઉભેલા રાજકુમાર પાસે એક નવી યોવન વયની નારી આવી લાગી; તે જાને લેગાં યવાથી રાજકુમારે તેનો વૃત્તાંત પૂછ્યો ત્યારે તે બોલી કે પ્રથમ મને પરણો પછી મારી કથા કહું ત્યારે કુમારે કળશ મૂકી તેની સાથે લામ કયું પછી પ્રેમદા બોલી કે:-

વૈતાલ્ય પર્વત ભરતખંડના મધ્ય ભાગમાં ચાસ્વતો ચાંદીનો છે. ત્યાં ૬૦ નગર અતિશય સોબીતાં છે; તેમાં મુખ્ય હેમપુરી નગરીમાં હેમરથ વિદ્યાધરનો રાજા છે; તેની હેમગ્રેયા નામની સુંદર સૌભાગ્યવાળી પટરાણીની કુખે લીલાવતી નામની પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ તથા મણિચુડ રત્નચુડ નામના બે પુત્ર થયા. ત્યારે રાજાએ કોઈ વખત સભામાં બેસી નિમિત્તિયાને પૂછ્યું કે કયો રાજા મારો જમાઈ થશે? ત્યારે તેણે નિમિત્ત શાસ્ત્રમાંથી કહ્યું કે સિંહરથ રાજાનો પુત્ર અંદ્રગુપ્ત તમારો જમાઈ થશે. ત્યારે મારા જાંધુઓને ખોટું લાગ્યું કે આકાશમાં ચાલનાર ખેચર વિદ્યાધરનેજ બેન વરવી ભેધજો. તેથી જાણે મને અડીં મોકલવાની છે; તેથી બે જાંધુ પછા અત્રે આવી લાગશે. જાંધુઓ આકાશ માર્ગે લડાઈ કરવા માટેજ સેના લઈ આવી લાગ્યા

અને અજ્ઞાણ પુરુષ તરીકે બેન પાસે ચંદ્રગુપ્ત બેઠેલો નેહ ક્રોધ કરી કહેવા લાગ્યા કે “પ્રાણની દરકાર હોય તો ભાગી જા” કારણ કે તું કંગાલ છે, તને મારતાં અમને દયા તથા શરમ લાગે છે. તેથી કુમાર બોલ્યો કે તમે મારા સાળા છો તેથી સ્નેહ આણી હાથ ઉપાડતાં લજવાઈ છું અને મને પ્રાણ કરતાં પણ આ ખ્યારી અતિ વહાલી છે. માટે ગુપચુપ ચાલ્યા જાઓ કારણ કે—

પરણેલી જે પ્રેમદા, પ્રાણ સમો ધરી ખ્યાર;  
સ્નેહી થી જોડાય છે, સુખ પામે સંસાર.

બંને બંધુ રાજપુત્ર સાથે લડવા લાગ્યા. જેથી કુમારના હુકમથી સોળસો વ્યંતર પણ લડવા તૈયાર થયા.

દોહરો.

હોંકારા મુખથી કરે, વળી ખડ્ગજ પ્રહાર;  
બાણ દીએ બાણાવળી, મારે જમ સમાચાર.  
લોહી તણી નદીઓ વહે, શીય કમળ ખેંચાય;  
હાહાકાર વ્યાપી રહ્યો, ખેચર ભાગી જાય.  
વિદ્યાને સાધી વળી, ધરીને શાળા શૂર;  
વિજિતિ વિદ્યા થકી, વ્યંતર ભાગ્યા દૂર.  
કુમારે બોલાવીયો, રત્ન અધિષ્ઠા દેવ;  
આવીને ઉભો રહ્યો, માગી સાચી સેવ,  
દેવ પ્રભાવ થકી ખરે, ખેચર થી કમજોર;  
સાળા આવીને નમ્યા, થયું યુદ્ધ જ્યાં ઘોર.

ભાંગુનાં ખાસ દરી, દેવની દુદે જલ;   
 ચેલ્યા નરે ચવાવનાં, જ્યાં મેં પુરી સાચ.   
 પડેલી યોધી નારદે, જુએ ખાંડીના દાત્રી;   
 માંમ ભર્ય મારે નમે, જુદિ દેવ વિદ્યાન.   
 શિરમાં નારી જામના, નમના જાવી પાવ;   
 ગુણ તે ગુણથી ગાવનાં, દેવે દર્શ ન માગ.   
 ખમલે જાપશાંત્રી જાને. જુમે ગુણ જાંદાર;   
 સમપણ જા પુણ્યે મધું, જાંચી જાજાવશાર.   
 જાન ખરે પુણ્યે પૂરી, શીખેલી રત્ન પર્મ;   
 જાજો પતિ ઉત્તમ મળ્યો, શાંત્રી છે કુળ શર્મ.   
 જાગજાગી દુદે દરી, તે પણ જાગી જાવ;   
 રાજપુતના પુણ્યથી, નિષ્કંટક જા સાવ.

આ પ્રમાણે અંતર તથા દેવની મદાયથી અંદરગુણ  
 જાળ્યો, જેથી સાજાઓએ જાનના લાભની અનુષાસના કીધી. તે  
 સમાચાર સસરાને માલુમ પડવાથી તે પણ આવી પોતાના  
 પરિવાર સાથે હેમરથ વિવાહર રાજાએ જામાઈને પડેરામજીમાં  
 દાધી, ઘોડા, રથ વિગેરે આપ્યું જેમાં માતૃક માતી રત્નવી-  
 જેદની ગણતરી નહોતી. તેમ સુંદર રથમાં પતંગ બીજેર સાથે  
 રથ વારાંગના રાજપુતનું મન સંતોષ કરવા આપેલી હતી.  
 પછી દીકરીને શીખ આપી રાજા તથા પુત્રો કુશળ સમાચાર  
 વાંછતા આજ્યા ગયા. તે જતી વખતે આકાશમાં પક્ષીનો અ-  
 સુદાય ઉડવા માફક શોભા થઈ રહી હતી તે ગયા પછી લી-

લાવતી તથા ચંદ્રગુપ્ત વેશ્યા મંદીરે આવી પલંગ ઉપર વિશ્રામ લીધો અને વેશ્યાએ મેળવેલું ધન પોતે માલીક તરીકે કબજે લીધું.

મારું ગણીને મેળવે, કરતા બહુલાં પાપ;

લાગ્યશાળી તે ભોગવે, નહિ થાય શું તાપ.

લીલાવતીને ત્યાં મૂકીને રાજપુત્ર મંત્રીના મંદીરે ગયો ત્યાં કામવતી પાસે આવેલી હંસાવલીએ પોતે વરવાની વાટ જોવાના રાજકુમારની ખબર પૂછવાથી તે કહેતી હતી કે તે ક્યાં ગયા છે તે મને પણ ખબર નથી તેથી બંને ઉદાસ હતાં. તેવામાં પ્રાતઃકાળ થતાંજ રાજપુત્ર આવતો દેખી તેમને ઘણો આનંદ થયો. તે વખતે રાત્રીના સમાચાર પૂછવાથી સર્વ વાત કહી નેથી હંસાવળી અતિશય આનંદ પામી ઘેર જઈ માતાપીતાને આગ્રહ કરી પોતાનું લગ્ન પ્રધાન જમાઈ સાથે કરવાનું કહ્યું નેથી રાત્રીએ મંત્રીને જમાઈ સહીત બોલાવ્યો. ત્યાં તે આવતાં રાજકુમારની દીવ્યકાંતિથી આશ્ચર્ય પામી તેને શ્રેષ્ઠ આસન ઉપર બેસાડી કહ્યું; કુમાર તેમને વડીલ પ્રમાણે નમસ્કાર કરી બેઠો; પ્રધાને રાત્રીના સમાચાર સર્વ જાણેલા તે રાત્રીને કહ્યા નેથી રાત્રીએ વિશેષ આનંદના ઉભરા આવવાથી બોલી ઉઠ્યો કે—

દોહરો.

ઉભસે હૃયું માહડું, તું દેવાંચી દેવ;

કન્યા દઉં હંસાવલી, ગોળે સુંદર મેઝ.

રાત્રીને કુમાર કહેવા લાગ્યો કે—

દોહરા.

હું અંતર્યો માનવી, નથી રાજ કે પાટ;  
રાજ સુતા હું મું કરું, નહીં નલે મુજ ઠાડ.  
સભા તો આશ્ચર્ય પામી કે કોઈ દેવ રૂપ બદલીને મનુ-  
ષ્યરૂપે આંચે દેખાય છે. નહિં તો રાજકન્યાને વરવા શા માટે  
આતુરતા ન ધરાવે ?

રાજ પણ તેણે ના પાડવાથી મૌન રહ્યો ત્યારે વળી હું-  
સાવળી બોલી કે—

ભુજંગી.

વરી શુભથી હું ખરે પ્રેમ લાવી,  
નહિ અન્ય સ્વામી યશે આંહી આવી;  
કહું આપને પ્રાણદાતા સ્વીકારો,  
અહો ! માત પિતા ! યશે (એ) નાથ મારો.

માત પિતાને આગ્રહ કરી ઠણુલ કરાવતી. પતિના સામુ  
પ્રેમ દ્રષ્ટિથી જોઈ, વારંવાર તેમને વીનંતી કરી તેમની પૂર્વ  
હકીકત કહેવા વારે વારે સૂચના કરતાંજ રાજકુમારે પોતાનું  
વૃત્તાંત કહેવાથી સર્વે હર્ષ પામી શુભલગ્નને હંસાવળીને માળાપે  
રાજકુમાર સાથે પરણાવી. રાજાએ કન્યાદાનમાં ૫૦૦ ગ્રેદ ઘોડા,  
૩૦૦ હાથી, ૫૦૦૦ પાયદળ આપ્યું. ૫૦૦ પાલખી તથા ભૂ-  
પણવજ્ર વીગેરે આપી સંતોષ કર્યા. આ વખતે ઉંટ ૫૦૦  
આપવામાં આવ્યાં હતાં. તે સઘળું કબજે લેઈ રાજાએ આપેલા

આવાસમાં ત્રણ કન્યા સાથે આનંદથી દીવસો ગુજારતો હતો તેમ દેવમંદીરો વિગેરે ધર્મનાં કાર્યો કરાવી રાજા તથા પ્રધાનને સમજાવી રાધિયતનું પણ કપટ દુર કરાવી ન્યાયી રાજ્ય કરાવ્યું; જેથી ગામનું નામ ધુતારાપુરપટ્ટણ દુર થયું. પછી એક દીવસ ગ્રંદ્રગુપ્તે રાણીઓને કહ્યું કે હવે આપણે સ્વદેશ જવું છે માટે તમે આજ્ઞા લો; જેથી ત્રણ રાણી તથા ચોથો રાજકુમાર પોતાનો પરિવાર લઈ આજ્ઞા માગી નીકળી સોરાપુરપટ્ટણ આવ્યાં પછી તે ગામની ખબર લેતા કુમાર ગુપ્તરૂપે છાનોમાનો નીકળી ગયો. ત્યાં ગામમાં આવી કોઈ દુકાનપર સવારના પહોરમાં આવી બેઠો ત્યાં ઢંઢેરો પીટાતો સાંભળ્યો કે:-

રાજકન્યા રૂપે રતિ, વિષ કન્યાનો દોષ;  
મારી તેહ મરે નહિ, જેથી થાતો રોષ.  
કલંક ટળે નારી મળે, રિદ્ધિ રૂડી સાથ;  
મોતજ માથે લેઈને, કામ ધરે જો હાથ.

જેથી રાજકુમાર આશ્ચર્ય પામી પૂછવા લાગ્યો કે એ તો અજાણ્ય જેવું છે કે વિષથી પણ મરતી નથી, અને ખીજને મારે છે; માટે તેનો સંપૂર્ણ અધિકાર કહો ત્યારે તે ખરેખર દુઃખ ટાળશે તેમ તેની દીવ્ય કાંતિ ઉપરથી શ્રેષ્ઠ પુરૂષ ધારી ઢંઢેરો પીટનાર કહેવા લાગ્યો કે:-

રાજાને ત્યાં દેવાંગના સરખી, રૂપમાં મનોહર, અને મધુર વચનની બોલનારી, રાજપુત્રી જન્મ પામી ગ્રંદ્રની કલા માફક વધવા લાગી. યૌવનમાં આવેલી બાલા સુવર્ણવર્ણી એક દીવસ

વનમાં ક્રીડા કરવા ગઈ. મીડાઈ મેવા કૃષ્ણ વિગેરે ખાઈ વનનો ખંડ ફરીને પાછી આવી મોંમાં પાનનું બીડું સખી વિશ્રાંતિ લેવા જરા આડી પડી સુઈ ગઈ; ત્યાં કમલની માફક વિકસર જનન પુનમના ચંદ્રની માફક ચોભાયમાન દેખાતું હતું. ત્યાર પછી ઘોડી વારે જાગી ઘેર આવી તે દિવસથી ઘણું ઘોરે છે, સવારમાં ઉડીને હૃદય સાકર આનંદથી પીએ છે, અને માત તાતને ઘણી વહાલી હતી; તોપણ તે દિવસથી જે તેની પાસે મુએ તેનો પ્રાણ જાય છે તેથી કુંવરી પાસે સદાસ તરીકે મુવાને પણ કોઈ સજી નથી ત્યારે તેનો સંબંધ કરી લગ્નથી બેઠાય તેવો ભાગ્યશાળી જાણી ભેઈ જાડગી સુધીનું દુઃખ લેવા કોણ નીકળે ? અને કદાચ કોઈ કોઈ સ્ત્રી પુરુષ તેના મધુરા વચનથી લોભાઈ ભૂલથી પાસે મુતાતો તેના પ્રાણ ગયેલાજ સમજવા. એમ કરતાં રાજકન્યાને વિષ કન્યા જાણી તે દોષ ટાળવા રાજાએ વેદ બોલાવ્યા, ત્યારે કોઈ વિદેશી વેદ પોતાની હોંશીયારી બતાવી રાગની ચિકિત્સા કરવા રાજાની આજ્ઞાથી રાત્રે રાજકુમારીની પાસે રહ્યા. રાત્રે કપટ નિંદ્રાથી મુતો અને અવાજ થતો આંમજવા લાગ્યો પણ પોતાની હોંશીયારી કન્યાના રૂપ આગળ ચાલી નહીં; અને પ્રેમદાના પ્યારમાં લોભાઈ લાન ભૂલતાં પરવશ થઈ સાપની માફક કુંવરી તેને ડસી, તેનો પ્રાણ ગયો. સવારમાં રાજાને માલુમ પડ્યું, જેથી તેને જાણી દીધો તે દિવસથી મહાજન સજાની ચિંતા વધી છે કે આ કન્યાનું શું કરવું ? તેમ જીજ્ઞાસે લોભાવી પ્રાણ લેનારી કન્યા ઘરમાં દુ-



પણ રૂપ છે તેમ ધારી તેને મારવા વિષ આપ્યું તો પણ વિષ નિષ્ફળ જાય છે, તેમ તેને કાઢી કઢાય તેમ નથી; લોકો કલંક લાગે છે, તેનું રૂપ કાંતિ જોઈ દયા આવે છે, હવે કરવું એમ શોક કરતાં આખરે વિચાર્યું કે ઢંઢેરો ચોરાશી ચોરેવતાં કોઈ દેશી વિદેશી લાગ્યવાન પુરૂષ તે કલંક ટાળશે તે ધારી આ ઢંઢેરો પીટાય છે કે:-

અહધું રાજ્ય કુમારીકા, ટાળે જેહ કલંક;

આપે તેને મહીપતિ, રાય હોય કે રંક.

કુમારે તે કબુલ કરવાથી સુલટે રાજાને વાત જાહેર કરતો તેને યોગ્ય વાહન મોકલી રાજસભામાં બોલાવી આસન ઉપર બેસાડી તેના આગળ બધો ખુલાસો કર્યો; જેથી રાજકુમાર પરમાર્થમાં સ્વાર્થ પણ થયો ધારી સાંજને વખતે રાજકુમારીના આવાસમાં ગયો. તેનું રૂપ જોઈ કુંવરી પણ આશ્ચર્ય પામી તેની દાસી જેવી બની સેવા કરવા તૈયાર થઈ; અને અંગમ કામ વ્યાપતાં રોમ રાજ વિકસ્વર થઈ કંચુકીની કસો તુટવા લાગી તે વખતે સુકોમળ શય્યામાં બેઠેલી રતિચુંદરી રાજકુમારને આદર દઈ કહેવા લાગી કે તમારા દર્શનથી દુઃખ દૂર થયેલાં માનવાવાળી હું લાજ છોડીને મારા મનમાં કામદેવના અનુચરો શરીરમાં વ્યાપી રહેવાથી ઉઠતા તરંગોને અંકુશમાં લાવી સત્ય હકીકત કહું છું કે મને વરવાના લોભમાં ઘણું જાણુ ગુમાવેલા છે; તમારી શક્તિ હોય તોજ કલંક ટાળી મને નિર્દોષ કરી ચરણ કમળની દાસી કરો; કારણ

સત્રિયો શરતો આવવાનું રમણ કરે છે પણ તે સમર્થ પુરુષનું  
કામ છે, પણ સાવચેત રહેજે; એમ ચેતની ગોપી રાત સુધી  
વિનોદની વાતો કરી. પણ કુમાર જો પ્રેમ હૃદયમાં લાવી પો-  
તાની ફરજ બૂલી નિંદ્રામાં પડે તો પરવશ થયેલો પ્રાણુજ  
ત્યાગે તેમ હોવાથી હવે દુઃખનો અંત લાવવા ભગતો છતો  
ઉઘવાનો ટાળ કરી પડ્યો કે કુમારી પણ યાત્રી નિંદ્રાવશ થતાં  
મેં કાઠી અંદરથી વિપથર નીકળ્યો. કોઈ લોચન લાલ કર્યો  
જેલું એવો કુંકાટા મારતો કરડવા માટે રાજકુમાર તરફ આંખો.  
રાજકુમાર પણ યોગી જેમ પરમાત્માના ધ્યાનમાંજ રાત્રી શુભાવે  
છે તેમ તે કલંકને ટાળવાજ તત્પર હતો, તેલું અવસર આંખો  
જોઈ વીજળીના કડાકાની માફક ઘા કરી તુરત સાપને પૂરો કરી  
દીધો. તે વખતે કુમારી પણ નિંદ્રામાંથી જાગી ઉઠી. તે વખતે  
તેનો ભય દૂર કરવા સઘળું કુમારે સાફ કરી રાખ્યું હતું અને  
પછી કુમાર નિર્ભય થયેલો હોવાથી પ્રેમદાને બાપેલો કામ  
તેના અંગમાં પણ અસર કરી ગયો. તેથી જેમ તેના રૂપથી  
આકર્ષાયેલી કન્યા તેના ઉપર પ્રેમ ધરતી હતી તેમ હવે કુમાર  
પણ તેને ચાહવા લાગ્યો. જાને જણાં હર્ષમાં આવી સોંગટાં  
ગાજી રમી અરસપરસ પ્રેમનો સુધારસ ખાલો નયન વાટે  
પીવા લાગ્યાં. એમ કરતાં કરતાં કાળી રાત્રીનું લાગેલું કલંક  
પણ સૂર્ય ઉગતાં દૂર થઈ પ્રાતઃકાળ થયો એટલે મહાજય રા-  
જના સુખદે રાજકુમારની ખગર લેવા આંખો તેમની ઉદાસી  
રાજકુમારને જીવતો જોતાંજ દૂર થઈ ગઈ અને આશ્ચર્ય પામી

રાજાને ખબર આપી તેથી રાજા તથા મંત્રી વિગેરે આનંદ  
આશ્ચર્ય પામેલા ત્યાં આવી કુંવરી તથા રાજકુમારને રમતા  
દીડાં; તેથી આનંદ પામેલા સઘળા કમાડ ઉઘાડી અંદર ગયાં.  
ત્યાં જઈ તેમને મળી એક બીજાને કુશળ ક્ષેમના સમાચાર  
પૂછી રાજ સભામાં આવવાનું આમંત્રણ આપી પોતે રાજસ-  
ભામાં ગયેા. ત્યાં એ સભા ભરાતાં રાજાએ તેને રાત્રીની હડી-  
કત પૂછી તથા તમે ક્યાં રહો છો ? શું જાત છે ? શું થયો  
કરો છો ? તે પણ કહો. એમ કહ્યું ત્યારે કુમારે પણ સોને  
વધારે આશ્ચર્ય પમાડવા કહ્યું કે:—

ભુજંગી.

હવે પુછ્યો શું તમે જાત મારી,  
ખરે દેવ દેવા ન બુદ્ધિ તમારી;  
ખીધું પાણી પહેલાં પછી જાત પૂછે,  
મને કેમ એવો હવે ન્યાય રૂચે.  
કદી ન્યાયને આપ હાથે ધરો જો,  
દીઓ દેવને બોલ પુરો કરો જો;  
પૂરો બોલ પાળો વધે આગરૂ જો,  
રહે પાણી તો તેમ વધે તરૂ જો,

રાજાને આવાં વચન મંજવાવી શરમમાં નાંખવાથી તે એ  
મલકાવી બોલ્યો કે:—

પુરો પુણ્યશાળી વળી દીન્ય પ્રાંતિ,  
દીડે મુખ જેનું કરે કાચ શાંતિ;

શ્રી રાજકુમારી રૂપને કંઈ દેવ દેવ,  
યે રાજકુમારી રૂપને કંઈ દેવ દેવ.

જેથી રાજકુમારી રૂપને કંઈ દેવ દેવ,  
વિગેરે કંઈ જેથી રાજકુમારી રૂપને કંઈ દેવ દેવ. કે—  
દેવદેવ.

રૂપ માટે સારું જાતી, તેનું મનજી રાજ;  
જાતીની મુત કન્યા વરે, કેને નદી મુખદાર ?

આ પ્રમાણે કદી જામમાં જાનંદ રાજકુમારી રૂપ  
પ્રદુત્ત લમ લેઈ મોટી ધામધુમથી રાજકુમારી તેને પરણાવી.  
અમુકમાં જેમ નદીઓ આવી પાણીને વધારે છે તેમ તે  
આગ્યમાળી અંદ્રમુખ કુમારને સ્ત્રીઓ મળી રિદ્ધિ વધારતી હતી.  
પછી રાજકુમારે પણ સમસાએ આપેલી રિદ્ધિથી પણ વિશેષ  
પૂર્વે જોગવેલી રિદ્ધિ તથા ત્રણ સ્ત્રીઓને શહેરમાં જોડાવી રાના  
આનંદમાં વધારો દીધો. આ વખતે રાજાને વિષ કન્યાનું કલંક  
ફેરવાથી મરણનો ભય દળ્યો તથા યોગ્ય જમાઈ બેનનો પુત્ર  
મળ્યો, વળી પોતાની સાથે ત્રણ સ્ત્રીઓ તથા અપાર રિદ્ધિ  
લાભ્યો; તેવું સમગ્રું મુખ દેખવું પુણ્યની પ્રત્યક્ષાથી જ હોય  
છે તેવું સૌ માનવા લાગ્યા; અને જાણે પોતાને ઘેરજ લમ  
દોય તેમ શહેરમાં ઘેરઘેર મંજળીક પ્રજાતીઓ યુવાન બાળા-  
ઓ મધુર અવાજથી ગાતી હતી. રાજાએ તથા જમાઈએ પોતા-  
ની રિદ્ધિમાંથી આપેલા અપાર દાનથી ભાટ ચારણો બીરૂદાવળી  
ગાઇ રહ્યા હતા. આ પ્રમાણે આનંદમાં કેટલાક દિવસ કાઢતાં

સસરાની રત્ન લેઇ પ્રયાણ કર્યું. જતી વખતે દીકરીને તથા જમાઇને યથાયોગ્ય શીખામણ આપી કે:—

ભુજંગી.

હવે સોંપી કન્યાજ હસ્તે તમારે,  
રૂઢી રીતથી પાળજો ભાવ સારે;  
ખરે દીકરી માનજે શીખ સ્વામી,  
સદા ચાલજે નાથને શીખ નામી.

પછી અરસપરસ લેટી, ઘરમાંથી રત્ન નીકળી જવાથી ઉદાસી પામેલા પણ કન્યા તો જન્મે ત્યારથીજ પારકું ધન મનાય છે તેમ માની, યોગ્ય જમાઇના આશરે જવાથી ધીરજ ધારતા પાછા વળ્યા. ત્યારે રાજકુમાર પ્રયાણ કરતો રિદ્ધિ સાથે ભરૂચ નગર આગ્યે ત્યાં કોટકીલ્લા ગઢ વાડી બગીચાથી શોભાનો પાર નહોતો તેથી ગામ બહાર સઘળો પડાવ નાખી રાજકુમાર આનંદથી નગર નિહાળતો એકસોજ ફરતાં ફરતાં અભુતનાથ જિનેશ્વરનું મંદીર હાટની શ્રેણીઓ લગતાં આવી લાગ્યું જેથી ચંદ્ર દર્શનથી જેમ સમુદ્ર ઉલ્લાસ પામી તરંગો ઉછળી ચંદ્રને મળવા દોડે તેમ જીનેશ્વરનું મુખ નિહાળવા સાગર સમ ગંભીર રાજકુમાર મનમાં ઉલ્લાસ ભાવના તરંગ ઉઠતાં, વીતરાગ દેવના મુખ દર્શનને નીહાળવા વિનયપૂર્વક વિવેકથી આશાતના ટાળતો જિનમંદીરમાં પ્રવેશ કરતો હતો. પૂજનીક દ્રવ્યથી પ્રથમ દ્રવ્યપૂજન કરી પછી ભાવપૂજન કરવા લાગ્યો કે:—



આધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને. એ રાગ.

ઠહાલોરે મૂકીને શું મુને ગયો,

નાનારે કહેતી હુંતો એ દૂરે થયો;

પાપીરે ફંદામાં શેઠે ફસાવીયો,

લોળોરે સ્વામી મુજ દરિયે નાંખીઓ.

દેવીના કે'વાથી હજી મેં ધીર ધરી,

આવીરે રહી હું અહીં નેઘ વાટડી;

મુદતડી વીતીરે દીધી વર્ષની,

ક્યારે થાશેરે આશા હર્ષની.

ચિંતાના દાહરે દેહી સૂકવી,

દીસરે ચંદો ને પાંડુરી છવી;

રૂંધરે કંઠ, મારે આ મુકાયજો,

સંધરે નીર ખુટયાં શું રેવાયજો.

સંધરે સંધાર વિલાપ કરતી વળને, ધીરજ આ

કે હે જોન અંગે આંખું હાય તે

છે; સંધરે પણ કળા ઘટતાં

જમાં દેવી કાળી

આભુપણ,

રહે છુવતી એ પતિ એ મનાવે,

વિના આત્મનો નેહના પ્રાણ મરે.

પતિ ત્રિયોગીની શ્રીને એક દુન પત્ન પતિના પ્રેમ વિના  
કાદવી મુશ્કેલ પડે છે, નો આજ એક વસ્ત્ર વીનવા આશુ  
પણ તેમનો પત્ર પણ દીક્ષાઓ આપ્યો નથી કે હું સમુદ  
વખતે આવીશ નેથી હવે દેવીના વચનથી પણ ખીરજ રહેતી નથી.

શરના ધાધી, અગ્નિની જ્વાળાથી, અપધ્ય સત્ત ખાવાથી,  
પશુના દરદવાથી ધયેલી પીડાને હર કરતા દોંઘીયાર વેદ  
મમય થાય છે, પણ આ અંતરની પતિ વિરહની વેદના ટાળનાર  
વેદ ન મળવાથી હવે મારાથી મદન ધર્ષ શકતી નથી. એટલુંજ  
નહિ પણ પતિ પરદેશ પ્રેમદાને મુદ્રિને જાપ તો તે બાળાને  
આશુ, સમરા ને જેઠની પણ સંકાની નજર જોરી પડે છે.  
અખીઓ આપે દીકારો લેવા કીધેત્રી વાત પણ વિખવાડ વધા-  
રનારી થાય છે. અરે ! અન્યને શું દોષ દેશે ? જેવાં પૂર્વે કર્મ  
કીધાં હશે તેવાં અત્યાદે લોગવવાં પડશે. મેધ વિના કેમજ  
અંદુરા ઉત્પન્ન ધયેલી વેલ કયાં શુધી છુતી શકશે ? ંહાલા  
વિના અંતરની વિપત ટાળવા કેણુ સમર્થ છે ? આ પ્રમાણે  
વિલાપ કરી સખીની ખીરજને પણ વીસારી હતી. મેવા, મી-  
શાઈ, ફળ ફળાદિ, મહેલ, સુગંધી, શણગાર. ગાયન, નૃત્ય,  
વાર્તાવિનોદ પણ તેને શુન્યજ લાગતું હતું, વળી એવા પણ  
ઉદગાર નીકળતા હતા કે આ કરતાં સંયમ લઈ આત્માનું સા-  
ધન કરવું તેજ શ્રેષ્ઠ છે, પણ પતિની ખરી ખબર મેળવ્યા વિના



સાક્ષાત પતિ મળવાનો થયેલો હુધું તે પણ વીસરી પ્રથમથી પણ અધિક વિટંબણામાં પડી હતી, એક દિવસ, બીજો દિવસ, ત્રીજો દિવસ એમ ઢંઢેરો પીટાવામાં ગયો પણ જ્યારે આખું ગામ નિરાશ થયું અને સાપનું કરડેલું ત્રણ દિવસ બેલાન પડી રહે છે તેમ સૌ જાણતા હતા તેથી હવે તો આશા છોડી જ્યાં અસિદ્ધાહની તૈયારી રાત્રિ નિરાસ થઈ કરે છે. તેજ વખતે કોઈ સુલટ મારફતે રાજકુમારે ગામ બહારથી કહેવડાવ્યું કે હજી રાજકુમારી જીવે છે માટે ગલરાશો નહી. આવી વધામણીની ખબર દેવાવાળા સુલટે કંઈપણ જોયા વીનાજ જાણે પાંખો આવેથી ઉડતો હોય તેમ રાત્રિ પાસે જઈ કહ્યું જેથી સૌ પાછા જાગૃત થયા; અને તે દેવાંશી પુરૂષને બોલાવવા માણસો મોકલાવ્યા; અને આદરમાન સહીત સામે જઈ તેને બોલાવી આસન ઉપર બેસાડ્યો, રાજકુમારે રાજકન્યાને જોઈ તેનું વિષ ઉતારવા પોતાની પાસેથી રત્ન કાઢી પાણીમાં મૂકી તે પાણી કુવરીનું મુખ ફાડી પુણડું પલાળી નાંખતાંજ ઉંઘમાંથી જાગવાની માફક તે ચેતન પામી. જેથી રાત્રિએ પણ તેને પંખો નાંખી શીત પવન આવવા દીધો. જેથી તે ખરેખર જાગી અને નયનેથી પોતાના સામે રત્નવતીના પતિને નીહાળી પોતાનાજ પતિ તરીકે તેને માની ઉલ્લાસ પામવા લાગી. રાત્રિએ પણ પોતાનું વચન પાળવા તેની સાથે લગ્ન કરવા તૈયાર કરી પણ રાજકુમાર કહેવા લાગ્યો કે:—

દોહરો.

હું પરદેશી આવીયો, જાણો નહી કુળ જાત;  
કન્યાને પરણ્યા થકી, પછી પડે પંચાત.

આ પ્રમાણે ઉત્તરે ના પાડતો જોઈ રાજા તો વિસ્મય પામ્યો અને લોક પણ કહેવા લાગ્યા કે શું નિરપૃષ્ઠી પુરુષ છે કે આલું જીવતદાન સૈને આપીને પણ કોઈ વાતની કાંદા રાખતો નથી. ધન્ય છે તેની માતાને જેમ આશ્ચર્ય પામી તેમનાં વખાણ કરતા વેરાઈ ગયા. રત્નવતી પણ ત્યાં ઉભેલી વીચાર કરવા લાગી કે મંદીરમાં જોયેલો પુરુષ તે મારો પતિજ હોવાનું હું જાણતી હતી પણ જરા બહાર આવતા પહેલાંજ પોનારા ગણી ગયો તેમ અત્રે આવીને પણ જરાંજે મારા સામું પણ જોતો નથી તેથી રજોને હું મળતા ચેહેરાના માનવીથી ભુલ થાય ખાતી હોઉં, તેમ શંકા કરવા લાગી, તોપણ દેવીનું વચન વર્ષની મુદતનું વાદ આજુ, તેમ અંગ ફરકેલું હતું તેથી ખાત્રી થઈ કે દંભ રાખી પોતાની પૂર્વ વાત પોતાના મોઢે પ્રકાશતા નથી તેમ ધારી તરત રાજા પાસે જઈ કહેવા લાગી કે આ વિષ ઉતારનાર, ના પાડનાર, તે મારા પ્રાણનાથ જ છે; અને આપના પસાયથી મારા પુણ્યોદયે ઘેર બેઠે તે આવી મળ્યા છે. જેમ કહી તેમને પણ હર્ષ પમાડયો તથા પોતે પણ દંભ રાખતા પતિને કટાક્ષ વચને કહેવા લાગી કે:—

વીરા વેશ્યાના યારી.

બહાલા દંભને ત્યાગી, યાજીને રાગી, ઘણું બોલાયો શું વેલુ;  
તુમ વિયોગે, ખીડાઈ શોકે, રડી હું પોકે, નીર વહે નિત્ય નેલુ.

સેવાને કારણે મુને તો ત્યાગી, શેઠનો ધાર્યો પ્યાર;

દુષ્ટે દગાથી દરિયામાં નાંખ્યા, કરી મુને નિરાધાર.

અહાહા એકલી જાણી, શંકાને આણી, પાપી તે જાણી

ન્યા પાડ્યું મુને ચેન બહા—

દરિયામાં હું ડુબવારે, થઈ હવે તૈયાર,  
 દેવીએ આવાં દીલાસો દીધો, વર્ષે મળશે ભરથાર;  
 એથી ધીરજ આવી, હૈયામાં ભાવી, ંહાણુ ચલાવી, દીધું કર્મોનું  
 દેણુ. ંહા—

પાપી કામદત્ત આવતોરે, વરવાનો બોલે વીચાર,  
 મારવા ધાતો દેવી બચાવે, ચમકાવ્યો તેણીવાર;  
 તોય ટેવ ન છોડી, ધર્મને તોડી, ભેટણુ ખોડી, રાયપાસે માગી  
 જેણુ. ંહા—

હું તો તેની પેહલાં આવી, રાયને કહ્યો સહુ ભેદ,  
 ભરૂચરાજે બેઠી માનીને, પાપી પૂર્યો બુઝ્યો કેદ;  
 એમસંકટ સહેતી, અહીંયાં હું રેતી, દીલાસો લેતી, બની ત્રિલોચના  
 બેન. ંહા—

જેથી રાજકુમારે પણ મનમાં પૂર્વ પ્રેમ યાદ આવતાં કપટ  
 છોડી પરણવા હા પાડી; જેથી રાજાએ પણ જોશીઓ પાસે  
 લગ્ન જોવડાવી શુભ દીવસે તેમનું લગ્ન લીધું. આ વખતે રાજા-  
 એ પણ સૌ પરિવારને જમવા તેડી અનેક પ્રકારનાં ભોજન  
 પીરશી લ્હાવો લેવામાં કેઈ વાતની ખામી રાખી નહોતી. પછી  
 રાજાના આપેલા અવાસમાં પોતાના પરિવાર સાથે સર્વ રાણીઓ  
 સાથે વિલાસ કરતાં કુમારને હૈયામાં રહેલા ઉલસા રત્નવતીએ  
 કાઢી ફરીથી દુષ્ટ કામદત્તે દીધેલું દુઃખ કહી રાજકુમારને શોકા-  
 તુર કર્યો તેમ સરવે સ્ત્રીઓ વિદેશની છતાં પણ માંહોમાંહે બે-  
 ન પ્રમાણે ખ્યાર કરી પોતાના પતિને આનંદ આપવામાં બાકી

રાખતી નહેતી. જેમ મઝી પૂરી થતાં મજારમાં રાજકુમારે રાખને  
નમસ્કાર કરવા રાજકુમારમાં ગયો. રાખએ જાતે રિવંદે કન્યા-  
નમાં દાથી, ધાદા, રથ, પાલણી ત્રીજેદે થતાં જાતી તેને મનેદો  
દેતો તોપણ દરીથી તેના વિનય વિરેક ભેડ રાખને  
પણે જાનંદ દરખાન થતાં દહુ કે કંઈ પણ હજી દોષ તો  
માગી લો. જેમી રાજકુમારે અવગર ભેડ કામદત ગેડને કેદ-  
જાનામાંથી ઉઠાવવા તથા તેની લીધેલી રિદિ પાછી આપવા  
માગતી દરી રાખએ દહુ-કે એવા દુષ્ટપર દયા લાવવામાં પ-  
રિવંદા માફ નથી, માટે એ જામદ ઝિદો; પણ પદોપકારી  
પુરૂષે તેજ માગવાથી રાખએ તે દુષ્ટને સીખામણ આપી  
છે. હી દેહ તેની રિદિ સર્વે આપી. જેમી કામદત પણ ખુશી  
થઈ રાજકુમારનો ઉપકાર માગી ઈર્ષા દૂર કરી ઉપકાર માનતો  
વેર ગયો. અહીં રાજપુત્રે પૂર્વે પરજેલી સ્ત્રીઓને પણ ત્યાંજ  
બોલાવી જાઠ સ્ત્રીઓ પ્રીતિમતિ, વસુમતિ, મદનમંજરી, રત્ન  
વતી, કામવતી, લીલાવતી, હંસાવળી, રતિ મુંદરી તથા નવમી  
ત્રિલોચના સાથે ઈર્ષ માફક મુખ લોગવતો કેટલાક દિવસ રહ્યો.

આ પ્રકરણમાં કુતાશપુરમાં પ્રધાને કપટથી વેશ્યાને ત્યાં  
મરાવા માટે રાજપુત્રને બોલવેલો; પણ તેના બદલે તો રાજ-  
પુત્રના પુરુષથી વિવાહર કન્યા મળી અને નરમાંસ લક્ષણ  
દરનારી વેશ્યા અકાળે મરી ગઈ ત્રીજી નરકે ગઈ. આખરે પુરુષ  
સાફ દુષ્ટ આપે અને પાપ માફ દુષ્ટ આપે તો અહીં જણાય  
છે. પછી ત્યાં રાજકન્યા હંસાવળી પરણી; રાજકુમાર ત્રણેને

લેઈ સોરાપુરપટણ જાય છે તે પહેલાં ધુતારાપણું ફરકે  
સસરાને સારા માર્ગે ચડાવી ગામનું કલ્યાણ કરે છે, તે સગા  
ફરજ બળવવાનું ધ્યાન રાખવા જેવું છે સોરાપુરની રાજ-  
કન્યાનું કલંક ઉતારી તે પરણે છે. ત્યાંથી ભરૂચ જતાં મ-  
દીરમાં મળવા છતાં જિન મંદીરમાં રાગદષ્ટિ સ્વસ્તી ઉપર  
કરી નથી તે તેનાં ઉત્તમ લક્ષણ બતાવે છે. તથા પછવાડે  
રાજકન્યાને ડસેલા સાપનું વિષ ઉતારવાના ખાનેજ પોતાની  
પ્રેમદાને પણ મળે છે તે સદ્ગૃહસ્થોને યોગ્ય છે. પોતાનું પ-  
રાકમ પોતેજ નહિ કહેવાનું સૂચવે છે. સિંહલદ્વીપની કન્યાને  
દુઃખ દેનાર કામદત્ત શેઠને પણ છોડાવે છે; અને પોતાના  
ઉપકારનો પાછો બદલો વાળે છે તથા ત્રીલોચનાને પરણી  
પ્રથમની શિલવતી સિવાયની સાને ત્યાંજ બોલાવી સર્વ સાથે  
આનંદ ગુન્તરે છે તે પૂર્વનાં પુણ્યનાં ફળ પ્રત્યક્ષ જણાય છે.





પ્રકરણ ૫ મું.

શિવલવતીનું વનવાસ જવું.

દોહરા.

પરમ જ્યોતિ પ્રકાશ કર, આદ ન જેનો અંત;  
ચિદાનંદ અરિહંત ભાવક, ચિવદાથી મુક્તમંત.  
અંધકાર આઠે હર્યા, અશરીરી અર્હત;  
ગરીબ નિવાજ ગોડી ધણી, ભવભંજન ભગવંત.



પ્રમાણે મોક્ષમાં ગયેલા પાર્થનાથ અરિહંત પ્ર-  
ભુ જે સિદ્ધ ભગવાન થયેલા છે અને "ગોડી"  
અટકથી ઓળખાય છે તેમને તથા તિલક વિ-  
જય જે નેમ વિજયજીના શુર છે તેમને તથા  
સરસ્વતી દેવીને નમસ્કાર કરી તેમણે આગળ

ઠહેલા રાસના અર્ચને હું કરું છું.

શીલવતીને ત્યાગી સાના દેખતાં દેશાવર ગયેલો પતિ દે-  
વતાની સહાયથી અડધી રાત્રે ઓચિંતો આવી રૂતુનાનથી ના-

હેલી ગર્ભ ધરવા યોગ્ય થયેલી, અને પતિ વિયોગમાં પોકાર કરતી રહેલીને અંદર જઈ સમજાવી નીશાનીની મુદ્રા આપી તેની સાથે સંભોગ કર્યો અને ગુપચુપ ચાલી ગયો. દ્રુત તે વખતે દ્વાર ઉઘાડેતાં દાસી સિવાય બીજા કોઈએ તેને જોયો નહોતો. રાજકુમાર ગયા પછી શીલવતીએ ધરેલા ગર્ભથી તેનું તેજ વધવા લાગ્યું. આ પ્રમાણે ઉદાસીને બદલે હર્ષિત અને ગર્ભનાં ચિન્હોવાળી શીલવતીને જોઈ સાસુની દાસી જે છળ-કપટ સોધવામાં પ્રવીણ હતી તેણે સાસુને વાત કરી. એક વખત તે સખીઓ સાથે પોતાના આવાસમાં બેસી શાંત ચહેરે વાતચીત કરતી હતી ત્યાં સાસુએ ગુપચુપ જોઈ લીધી તેનામાં કંઈ પતિએ ત્યાગી દીધેલીનો શોક નથી તેમ પ્રકટ ગર્ભનાં ચિન્હો દીઠાં તેથી શીલવતી ઉપર તેની સાસુ રતનાવલીને મનમાં શક ઉત્પન્ન થયો કે આ પતિએ સૌના દેખતાં ત્યાગીને પરદેશ ગયેલો છતાં પણ ક્યાંથી ગર્ભિણી થઈ ! આવી રીતે તે દાસીદ્વારા સાસુની સખીઓને પણ બખર થતાં સૌ તેને ઠપકો આપવા લાગ્યાં કે હવે તમારી સાત પેઢીની આબરૂ ગઈ. સાત ચોકી તેની સંભાળ માટે રાખવા છતાં કેવી રીતે પારકો પુરૂષ પેશી કુકર્મ કરી ગયો. રાજના ઘરમાં પણ આવું કલંકિત કામ થાય તો પછી રઈયતનું તો શું કહેવું ? કોઈક તો કહેવા લાગી કે મેં તમને કહ્યું નહોતું કે આવી નારને એકલી મુકવી નહીં, એમ સૌ ઠપકો તથા મહેણાં આપી સા-  
 ૭. કોઈ કરતાં હતાં, શીલવતીને પણ ગર્ભના પ્રભાવથી પ-

હેણે મદિને અંગનું ગોરપાનું વધ્યું. બીજે માસે હાથ, પગ, જંઘા રચુલ થયાં તેમ કંઠથી મધુરું વચન નીકળવા લાગ્યાં; બીજે માસે આંખો ખારે થતા લાગી ગાથે મદિને મંદ ગતિ થતા લાગી, આલતાં શ્વાસ બરાવા લાગ્યો. પાંચમે માસે રતન ઉદ્દેશવા લાગ્યા. છઠે માસે હાથ હામી સાથે નવા નવા ઢંગ કરી આનંદ પમાડવા લાગી, સાતમે માસે પાંડુરી કાયા થવા માંડી.

આ પાણી ઉપરથી હવે રૂચી ઉઠવા માંડી. થોડા વખતમાં તે હવે તેને કાંઈની સાથે જોત્તવું પણ ગમે નહિ તેવું થઈ ગયું. આ પ્રમાણે શીવજીવતીના અંગમાં થયેલો દેરકાર તથા પ્રગટ ગર્ભ દેખાતો જોઈ સામુ મનમાં બળવા લાગી તથા લોકમાં વધારે વાત ચા'વી ચતાં આજરૂ જ્યે તેમ વિચારી પોતાના પતિ આગળ તે વાત કહી તેમની સલાહ માગી. વળી કહેવા લાગી કે:—

ભુજંગી.

હતી નામથી શુભચી ભાગ્યસાળી,  
ખરી શીવજીવતી બની કેમ બાળી;  
અહે આવીને શ્યામને દૂર કીધો,  
કરી કૃત્ય આવું કુળે હાથ દીધો.

હવે વહુએ આ પ્રમાણે કર્યું છે તેવું મારી દાસીએ તે શરૂવાતમાંજ મને કહ્યું હતું અને વાત તે વખતે દબાઈ પણ જાત. હવે શું કરવું તે મને સુઝતું નથી. કુળની લાજ કેમ રહેશે ?



ભુજંગી.

હવે ભૂપતિ મુખથી એમ લાખે,  
કદી આંખ હુખે કાઢી કોણ નાંખે;  
વળી બહાર કાઢે સૌ લોક જાણે,  
રૂઠું એથી છૂપો એનો અંત આણે.

દોહરો.

પણ પૂછું હું વાત એ, સાચી છે કે જૂઠું;  
સાહસ જો ઉન્મત કરે, આખર ઘરમાં લુંટ.

ત્યારે રાણી કહેવા લાગી કે:—

માલિની.

ઘડી ઘડી ઘડી પૂછો, વાત એ છેજ સાચી;

પ્રગટ પ્રગટ દીસે, ગર્ભના ચિન્હ વાચી.

અરરર એ દુષ્ટા, કોઈથી છૂપી રાચી;

પતિ દુઃખી કરી કાઢ્યો, હોય શું એહ કાચી.

આ પ્રમાણે સાંભળી રાજાને રોમે રોમે કોધ વ્યાપી ગયો,  
અને બંને જણે છૂપી રીતે શીલવતીને જોઈ રાજાની પણ  
ખાત્રી થઈ કે ગર્ભ રહેલોજ છે અને પુત્ર તો તેનું મોઢું પણ  
દેખવાને રાજા નહોતો અને તેને ત્યાગી આપણા દેખતાંજ  
દૂર દેશાવર છૂપો ગયો છે તેને આજે ઘણા દીવસ વીતી ગયા  
છે તો જરૂર આ હરામનો ગર્ભ રહેલ છે એમ ધારી હવે  
શું કરવું તે બંને જણા વીચાર કરવા લાગ્યા. પછી સામ્ર  
વહુને પુછવા લાગી કે આ કેવી રીતે બન્યું ત્યારે શીલવતી

કહેવા લાગી કે આપના પુત્રમીજ મને આ ગર્ભ રહેલ છે  
કરણ કે:—

ભુજંગી.

હની મધ્ય નિશા છુપા એક આખ્યા,  
કહે વજ્ર ફેડો મને દેવ લાખ્યા;  
યનાં સંગમાં પુત્ર તું રત્ન પામે,  
હધને નિશાની ગયા દૂર પામે.

સામુએ નિશાની જોવાથી કંઈક તેનું સાચું માન્યું પણ  
પાછી આજુબાજુ નજર કરી જોતાં વસાજુપણની પોટલી તેના  
નામની જોઈવીચારવા લાગી કે કોઈ દુરાચારી પુરૂષ આ લાલચ  
આપી તેને જોળવી કુકર્મ કરી ગયો લાગે છે, અને નિશાની  
તો ગમે ત્યારે પ્રથમ છૂપી જોઈ લીધી હશે; તેમ દાસીને પણ  
દુરાચારીએ કંઈ આવી વાત જાહેર થવા દીધી નથી. આમ  
વીચારી શુષ્કરૂપ રાગ પાસે જઈ કહેવા લાગી કે આ વહુને  
જીવતી રાખવાથી આજરૂ રહેવાની નથી માટે તમે એક સાપ  
ભયંકર મંગાવી વાસણમાં રખાવો કે તે લેવા મોકલતાં સાપ  
હસતાં સમગ્રું સાડું થશે તેથી સાપ મંગાવી તેની પાસે વાસ-  
ણમાંથી વસ્તુ લાવવા મોકલી પણ તે સાપના બદલે શીલના  
પ્રભાવથી તેણે નવકાર ગણી હાથ ધાલતાં પુલની માળા નીકળી.

ભુજંગી.

કદી શીલ જો નારીનું હોય સાચું,  
નહીં સિંહ પીઠે આવે કાઠી ડાચું;

વળી સર્પ તો પુલની માળ થાયે,  
સતિ નામથી રોગ ને શોક જાવે.

રાજા પણ પ્રત્યક્ષ ચમત્કાર પામી કહેવા લાગ્યો કે  
રેખરી એ સતી છે. તેનો પ્રભાવ પ્રખળ હોવાથી તે સાચું  
બોલે છે એમ મારી ખાત્રી થાય છે. તોપણ રાણી કહેવા લાગી  
કે એમાં પણ કોઈ જાતનું તેણે કપટ કર્યું હશે આવી  
રાખવાથી આપણી આખરૂં વધવાની નથી. તેમ તે ખરખ  
લાગી વળી બહાર પણ અપવાદ થવા લાગ્યો જેથી રાજા  
સહન ન થવાથી છૂપી રીતે મારવા પત્નિની સલાહથી વધનાગ  
મંગાવી છૂપી રીતે ખવડાવ્યો તે પણ સતિત્વના પ્રભાવથી  
અમૃત તુલ્ય થયો જેથી તુરત ખાતાં સાથેજ પ્રાણ દે તેવો  
સોમલ મંગાવી તેલમાં ખવડાવ્યો તોપણ મારવાને બદલે શ-  
રીરને પુષ્ટિ કરવાવાળો થયો. તેથી રતનાવળી રાણીએ વધારે  
દ્વેષ કરી ઉડતા પંખીના પ્રાણ હરે તથા જમીનપર ચાલતાં  
પ્રાણી સુંઘતાંજ પ્રાણ ગુમાવે તેવું કાલકુટ વિષ મંગાવી જાહેર  
રીતેજ સાસુએ શીલવતીને ખાવા આપ્યું. તે દેખી જાળખીને  
પોતાનું મરણ વિના કારણે આન્યું જાણી પોકારવા લાગી કે:-  
ભુજંગી.

ક્રીધાં કૃત્ય મેં પૂર્વમાં દુષ્ટ ભારે,  
વિના વાંકમાં બહાલી જો સાસુ મારે;  
ખરે કંથ ત્યાગી હવે કોણ બહારે ?  
હવે રંક વાચા ઉરે કોણ ધારે ?

સામુએ કાલકૃત તેજમાં વધારી તેને કહ્યું કે આ આપધ  
ખાઓ. મનિએ જાણવા છતાં શીતનો પ્રભાવ દેશમાં આણી  
અંતકાળે પણ દેવગુરુનું સ્મરણ કરી મોઢામાં મુકતાં બોલી કે:-

ભુજંગી.

મને વાળી કે કાયથી કંઈ મારે,  
વિના ચંદ્રગુપ્ત કયો હોય પ્યારે;  
બંધે વિષ મારે મુજે સત્ય જાણું,  
નહિ તો બચાવો મુજે લાજ રાખું.

આ પ્રમાણે કદી સોના દેખતાં જાણું તેથી અંગમાં જરા-  
વારમાં વિષ પ્રસર્યું પણ તેના પ્રાણ જવાને બદલે કાંતિ વધી  
રાજાને પણ આશ્ચર્ય પડતાં હર્ષ પામી કહેવા લાગ્યો કે:-

દોહરા.

મુજે લાજ વધારતી, વહુ બહુ ગુણવાન;  
કલંક કુડું તે ટાળતી, પામી લોકે માન.

આ પ્રમાણે સોને સંતોષ થયો પણ પૂર્વજવની વૈરિણી  
સામુ રતનાવળીને તો જેમ જેમ આ સતિપણું પ્રત્યક્ષ બતાવતી  
ગઈ તેમ તેમ વધારે ક્રોધ વ્યાપતો હતો જેથી બોલી કે:-

દોહરો.

કુડ કપટ ભંડાર આ, જોલે મીઠા જોલ;  
કુજે કલંક ચક્રવીર્ઠ, કેમ વધે અમ તોલ.  
ત્રી ચરિત્ર જાણો નહિ, કરતી કાંઈ ઉપાય;  
મારી જોડ મરે નહિ, કાળે વેષ કદાય.

ઠંહાલી હોય ને આપને, મૂકો પીયર સીમ;  
કાળ સમી નેઈએ નહીં, લયંકર એ છે ભીમ.

આ પ્રમાણે રાજા આગ્રહ કરી સતિને નિર્દયપણે ગર્ભવં-  
તીના શું હાલ થશે તેવો વીચાર કર્યા વિનાજ તદ્દન કાળાવેશે  
કાળા બેલની કાળી ગાડીમાં બેસાડી સુલટો પાસે તેના પીયરની  
સીમમાં મોકલવાની કાંઈ પણ ગુનો કર્યા વિના સતિને કલંક  
ચઢાવી ગામમાં ફેંજત કરી. પાછી પીયરમાં કાળાવેશે કલંકીત  
દેખાવે પીયરમાં પણ ફેંજતી કરવા માટેજ મોકલાતી નેઈતે  
રેતી રેતી બેલતી હતી કે:-

પીતાળ આ કોપ તમે શું કર્યો.

અરે સાસુ મારી દયાને ધરો,  
ખરે ન્યાય આનો હૈયે તો કરો;  
પતિ ઘેર આવી ગયો છેતરી,  
કરી વીનતી તો ઉરે ના ધરી.  
નહીં પાય મૂક્યો કદી આંગણે,  
રહી ઝુરી રોજે દુઃખો એ ઘણે;  
ગયા રાત દા'ડા વિલાપો તણા,  
પછી કંથ આંચા કહું કેમ ના.  
કહું તોય ચા'વા થઈ આવજો,  
વદે દેવવાણી વહી જાયજો;  
જાણે દાસી મારી નીશાની વળી,  
જુઓ આપ સામે નથી હું ચળી.

ખરે શીલ સાચું કરી સહાયતા,  
તોયે કેમ કોપો ધરી વેરતા.

આ પ્રમાણે ઘણું પણ કહેવા છતાં સાસુ સસરાએ બે સુભટો મોકલાવી રથમાં બેસાડી ગામ બહાર કઢાવી. ત્યારે કર્મ-  
ને દોષ જાણી મનને ધીરજ આપવા લાગી તે વખતે શીલવ-  
તીના હયામણા નિર્દોષ ચહેરાથી હયા ઉપજતાં તે સુભટો કહેવા  
લાગ્યા કે:-

આજ કેમ સોડશે ઉજેની રંડાપો.

કેવું અદૃત્ય અમારાથી થાયે, શું સતિને દુઃખ દેવાયે. કેવું  
શું દિવ્ય દેવાંશી કાંતિ, સુખ ભેવાથી થાતી શાંતિ,  
ધિક્ક સગાંશું આણે બ્રાંતિરે. કેવું  
થયો નાગ ભે કુલની માળા, ઝેર દીધે છત્રી બાળા;  
હવે બંધ કરે સાસુ ચાળારે. હાય. કેવું  
પતિ આપી નિશાની બતાવે, દાસી સાચી એ વાત જણાવે,  
હવે સગાં શું ભેઈ સતાવેરે. હાય. કેવું  
કરી દુઃખ એકે દીને દીધું, શુભી જને પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું,  
સતિ સંતાપે નર્ક છ ત્રીધુરે. હાય. કેવું  
ધિક્ક ધિક્ક છે જન્મ અમારો, દુકમ થયો અમોને નારો;  
હવે દુખે મરવાનો વારોરે હાય. કેવું  
જેવી સાધુ હત્યા છે ખુરી, તેવી સતિ હત્યા પાપે પૂરી;  
રણ દાસ દમડાના અમે ખુરીરે હાય. કેવું

ઠહાલી હોય જો આપને, મૂકો પીયર સીમ;  
કાળ સમી જોઈએ નહીં, ભયંકર એ છે ભીમ.

આ પ્રમાણે રાજા આગ્રહ કરી સતિને નિર્દયપણે ગર્ભવં-  
તીના શું હાલ થશે તેવો વીચાર કર્યા વિનાજ તદ્દન કાળાવેશે  
કાળા બેલની કાળી ગાડીમાં બેસાડી સુલટો પાસે તેના પીયરની  
સીમમાં મોકલવાની કાંઈ પણ ગુનો કર્યા વિના સતિને કલંક  
ચઢાવી ગામમાં ફેંજત કરી. પાછી પીયરમાં કાળાવેશે કલંકીત  
દેખાવે પીયરમાં પણ ફેંજતી કરવા માટેજ મોકલાતી જોઈતે  
રેતી રેતી બોલતી હતી કે:-

પીતાજી આ કોપ તમે શું કર્યો.

અરે સાસુ મારી દયાને ધરો,  
ખરે ન્યાય આનો હુંયે તો કરો;  
પતિ ઘેર આવી ગયો છેતરી,  
કરી વીનતી તો ઉરે ના ધરી.  
નહીં પાય મૂક્યો કદી આંગણે,  
રહી ઝુરી રોજે દુઃખો એ ઘણે;  
ગયા રાત દા'ડા વિલાપો તણા,  
પછી કંથ આંબ્યા કહું કેમ ના.  
કહું તોય ચા'વા થઈ આવજો,  
વદે દેવવાણી વહી જાયજો;  
જાણે દાસી મારી નીશાની વળી,  
જુઓ આપ સામે નથી હું ચળી.

ખરે શીવ સાચું કરી સદાયના,  
તોયે કેમ દેખો પરી વેરના.

આ પ્રમાણે ધાતું પણ કહેવા છતાં સાચુ સરસાએ જો સુ-  
ખદો મોકલાવી રથમાં બેસાડી ગામ બહાર કઢાવી. ત્યારે કર્મ-  
ને દોષ જાણી મનને ધીરજ આપવા લાગી તે વખતે શીવ-  
વીના દયામણા નિર્દોષ ચહેરાથી દયા ઉપજતાં તે મુશદો કહેવા  
લાગ્યા કે:-

આજ કેમ એહરો ઉજેની રંડાપો.

કેવું અદૃત્ય અમારાથી થાયે, શું સતિને દુઃખ દેવાયે. કેવું  
શું દિવ્ય દેવાંશી કાંતિ, મુખ ભેવાથી થાતી શાંતિ,  
ધિછ સગાંશું આજે જાંતિરે. કેવું  
યયો નામ જો કુલની માળા, એર દીધે જીવી બાળા;  
હવે વ્યર્થ કરે સાસુ ચાળારે. હાય. કેવું  
પતિ આપી નિશાની બતાવે, દાસી સાચી જો વાત જણાવે,  
હવે સગાં શું જોઈ સતાવેરે. હાય. કેવું  
કરી દુઃખ જોકે દીને દીધું, ગુણી જને પ્રાયશ્ચિત લીધું,  
સતિ સંતાપે નર્ક છે ત્રીધુરે. હાય. કેવું  
ધિક ધિક છે જન્મ અમારો, હુકમ થયો અમોને નહારો;  
હવે દુખે મરવાનો વારોરે હાય. કેવું  
જેવી સાધુ હત્યા છે ખુરી, તેવી સતિ હત્યા થાપે પૂરી;  
રહ્યા દાસ દમડાના અમે ખુરીરે હાય. કેવું



પાસે જઈ મને માળાપ દીકરીની દયા લાવી ઘરમાં રાખે તો વિંટબણાની કથા ત્યાં કહું તમારા આગળ કહેવાથી તમે શું દુઃખ ટાળી શકશો ? જેથી એક સુભટે રાજાને ખબર આપી પણ રાજાએ સાંભળ્યું કે:—

કાળે કપડે આવી એ, આણી ફૂળ કલંક;

પતિ વીરહે ગર્ભજ ધરી, આવી અબળા રંક.

ગમે તેટલી વહાલી દીકરી હોય પણ લોકમાં અપવાદના ભયથી એકદમ ક્રોધાવેશમાં આવેલા ભૂપતિએ લોકોએ ઘણુંએ તેનો પક્ષ તાણી સતિપણું બતાવી તેના ઉપર ખ્યાર લાવી રાખવા વીનંતી કરી પણ કાંઈ મરણ ન બતાવી તેથી તેની માતા સૌભાગ્ય સુંદરીને તેના ઉપર દયા લાવવા લોકે કહ્યું પણ તેણે દયા ન બતાવી. રાજાને પૂછ્યું ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે જો તે નિષ્કલંક હોત તો આવો કલંકીત વેષ આપી શા માટે સાસરીઆ અહીંઆં ધકેલત ? માટે કદી દયા લાવી આપણે તેને ઘેર પણ લાવીએ તો લોકો પરાણે રખાવનારજ પછવાડે નિંદા કરશે તથા તેમણે તજેલી વધુને દીકરી ગણી ઘરમાં રાખશું તો તેમને માઠું લાગી વિરોધ વધશે માટે ક્રોધ પણ પ્રકારે અત્રે લાવવી યોગ્ય ધારતો નથી. જેથી રાણી પણ તેમજ ના કહી ચાલી ગઈ, જેથી લોક તથા સુભટે થાકી શી-લવતિ સતિને કહ્યું કે અહીં તમને તિરસ્કારથી રહેવું તે જરા પણ સુખદાયક નથી તેમ રાજાના કોપથી તમને રાખવાને પણ કોઈ સમર્થ નથી; માટે દક્ષિણ દીશામાં ચાલ્યાં જાઓ

આ પ્રમાણે આશ્રયને કેહવે પણ નિમ્મલક કહેને જેઈ કરી  
 દેવા દાગી પણ દેવાં કહે કરાવે વળે નેવ નહે નું, પેદ ભ.  
 મું મુકેલ નરેનું પણ મળની પીઠમાં " ન તે. કાવ મ-  
 સુરી " નેમ " મસુરી વિના પેદનું ભરવું મુકેલ " નમઃ  
 મુશવડનું અર્ચનયા નેની કાશ્વરની ઓળા જેથી દેવી દેવી પણ  
 આલવાની શક્તિ નહી ઇનાં કમંભે દોષ કાઢની માતની  
 આલની આગળ વધી. પરજેલો પનીને પ્રીતમ વિના પીએ  
 દોષ આશ્રય નથી અને તે આશ્રય ન આપનાં કશ્વરીન કરી  
 છૂંપો જાગી ગયો તેથી તેનાજ ઉપરજ ચાહેવાદે લાગી આપનાં  
 આલનાં આલનાં બોલી કે:-

અખગાને એકલી જંગલમાં ચલાવનારા, અરપ છદ્મી રવા-  
 દને માટે આપી રાતે એકલા આવી દેસાવનારા, કયા છનાં  
 પણ સગાંને જાહેર ન થઈ શંકામાં નાંખનારા હે મારા નાથ !  
 તમે વિદેશમાં રહ્યા શું વીચારતા હશે કે આ અખગા ક્યાં  
 અને કેવા ઠાણમાં પડી કુરતી હશે ? વળી તમે શું વીચાર  
 પણ નહી છીપા દોષ કે પરજીને પ્રમદાનું મેં પણ જોલે  
 જોયું નથી તેમ કહી દીક્ષાસાનેપત્ર પણ મને કે સામુ સસરાને  
 લખ્યો નહોતો તેમ એવા દેવ ક્યાં રસ્તામાં પડ્યા છે કે વિ-  
 વિદેશથી કણમાં લાવી એકદમ સંસારમુખ અપાવી પાછા  
 હજારો કોશ મુકી દે. લોકમાં આવી વાત કેમ મનાય ? તમે આપેલી  
 મુદ્રાની નિશાની પણ કોઈ રીતે ચોરાવી લીધેલી પ્રથમની  
 હશે, તેમ તે રદ ગઈ, દાસી પણ દુષિત થઈ. દેવે સાપની

માની સાસુએ સાપ મંગાવી વિષ આપી મારવા આહું પણ  
કર્મમાં દુઃખ ભોગવવું લખેલું તે અંત કેમ આવે ? જેથી ન  
હારતાં સાસુએ કપટીને કલંકીત કહી સસરાને શીખવી કાળે  
વેશે પીયર મોકલી. માળાપે પણ આ સાંભળી ન્યાય કર્યા વિ  
નાજ મને પેસવા ન દીધી. જેથી ચાલવાનો માર્ગવરો નહોતો  
ને ગર્ભનો પ્રસવ સમય નજીક આવ્યાથી ચલાતું નથી. અરે  
હવે મારી તથા આ ગર્ભની શી સ્થિતિ થશે મેં પૂર્વે ખરેખર  
મહા અઘોર કૃત્યો કર્યાજ હશે. સદ્ગુરૂની વાણી હવે ખરેખર  
મળે છે હવે કોને શરણે જાઉં ?

બનજારા.

હવે નાથ દયા તુમે લાવો, અહીં આવી અબજાને બચાવો  
ક્યાં સુધીજ દુઃખ સહાવો. હવે ?  
મેં કહ્યું વચન ન કીધું, ન સાસુને દુઃખજ દીધું;  
ત્યારે કોપ કીધો કેમ આવો. હવે  
કાંઠી નાયક કહું શું તમને, ઘૈર્ય રહે ક્યાં સુધી મનને;  
દેખી વીપરીત રોજ બનાવો. હવે  
પૂર્વ ભવે મેં પાપજ કીધાં, સાધુ સતિને આજજ દીધાં;  
જેથી રહ્યો ન કોઈપર દાવો. હવે  
જાળ કરોળીયાની તોડી, પાંખથી કરી માંખી મેં જોડી;  
એવી હિંસાનાં દુજ જણાવો. હવે  
જ્ઞાન આશાતના મેં કીધી, હાંસી ધર્મની કરી મજા દીધી  
દે પૂર્વ દુશ્મીલનો પુરાવો. હવે

ઉપ્પુ નરે માંખી દર પૂર્યાં, જુ કીડ માફજુને ચુર્યાં;  
પારે પૂરે થયો જો ભરાવો. હવે.

પશુ પછી રાખ્યાં ઘેરે, દીધુ ખાવા ન તેને વેરે;  
વળી દીધો શોકય દુખાવો. હવે.

એવાં કીધાં કુકર્મ અનેકે, કુજો તેનાં અહીં એમ દેજે;  
માફી માગું હવે તો છેડાવો. હવે.

આંખે આંસુ તો નહિ આવે, છાતી શોકે કરીને ભરાવે;  
શરણે રાખી તુમે લો દહાવો. હવે.

કાંઝીનાયકને તેનો કામળ અહેરો, લોહી વીનાનું સુકું  
હાડકાંના માળા જેવું હાડપીંજરનું ખોખું, તથા દીવ્યકાંતિ  
છતાં પણ પેટ ભરવાની જ્ઞાન્તિવાળી ભેદ તથા તેની કડ્ડ્યાર-  
સીક વાતનો એકેક શબ્દ તેના હૃદયમાં ઉતરતાં છાતીએ ઘા  
માફક લાગતો હતો જેથી તે બોલ્યો કે હે બેન ! તું ખુશીથી  
અમારી સાથે રહે તારું તથા તારા ગર્ભનું રક્ષણ સારી રીતે  
થશે અને તારા પુત્રોદયથી તારા સ્વામીનાથનો પણ મીલાપ  
થઈ જશે. આ પ્રમાણે ગર્ભ પ્રસવના નજીક દીવસ આવે છે  
પણ હજી કમોનો ભવાડો પૂરો ભજવાયો નહોતો જેથી શી-  
લવતીના શોકથી છવાયલા નિસ્તેજ અહેરપર પણ પૂર્વની દી-  
વ્યકાંતિનો પ્રકાશ તથા ખુબસુરત અંગના ભાગે ગર્ભવાળી  
છતાં પણ મનોહર લાગતા હોવાથી કાંઝીનાયકના પુત્ર આખું  
ની બુદ્ધિ બગડી તે મનમાં વીચાર કરતો હતો કે—

દોહરો.

મળી પુણ્યથી માનિતી, ઘર બેઠે જો એહ;  
પ્રસવે પુત્ર પછી કડું, સફળી મારી દેહ.



કેવલ જાનકાદની દાસી નજીક આવતી એક પાને ક્યાં ક્યાં સિપો  
તેની પાસાટે જગદ કાદશ આવનારને માકુમ પડે માટે ગિજર નીચે  
જુદા દની તેમાં મોટી ઘિલા દની તેની નામે પોતાની પામે પીમુને  
પ્રથમ જે ઝુડા પાનના નામની આપેલી દની તે મૂળ. તેવામાં  
સિંદ પાન ગર્જના કરતો પૂંજને આકાશમાં ઉછાળતો તેને  
આખીજ ખાઇ જવા આકાશમાં ફૂડી નજીક આવતાં સતિ તો  
સ્તબ્ધજ થઈ ગઈ. પણ નજીક રહેલી પર્વતની ગંધર્વ જાતિની  
દેવીનું આશ્રન સતિના મંકટ ટાંગવા માટેજ કંપનું જાતી  
એકદમ ત્યાં આવી તે સુરિયત દેવની દેવાંગના અને શામનની  
રક્ત ડોવાથી સતિ પાસે આવો તેથી સિંદ તો એકદમ બાગી  
મયો અને સતિને સાવધ કરી તેને પગે લાગી દેવી ગ્રાહી કે જે  
માતાજી ! તમારા જેવી અખંડ શીતપાતક સતિના ચરણમાં  
શીપ નમાવી સ્પર્શથી હું પવિત્ર થઈશું માટે આપ કેઈ વાતનો  
ખેદ ન કરો, સા આરાં વાનાં થયે જેથી શીતવતીએ હિંમત  
લાવીને પૂછ્યું કે હવે પતિનો મીઠાપ ક્યારે થયે ત્યારે  
જવાબ મળ્યો કે:—

દોહરો.

વરસ દશનો છે હજી, તારે પતિ વિયોગ;

આગે સુખ મળશે ઘણું, ભોગવશે બહુ ભોગ.

એમ કહી દેવી ગ્રીષ્મા રસ્તા જતાવી ધીરજ આપી ફરીથી  
સતિને નમસ્કાર કરી પોતાના સ્થાનકે ગઈ. સતિ પણ ધીરજ  
રાખી આગળ વધતાં શ્રીપુર નામે નગર નજીક આવવા લાગ્યું,

જ્યાં શ્રીપેણુ નામનો રાજા રાજ કરે છે, શ્રીસેના નામે પટ-  
 રાણી છે, તેની કુખે માનવતી કન્યા ઉત્પન્ન થયેલી છે તે મા-  
 તપીતાને ઘણી વડાલી છે; આ નગરમાં ચોરાશી ચાટામાં ધુમ  
 વેપાર ચાલતો હતો અઢારે વર્ષ પાતાના ધંધામાં પ્રવીણ  
 હતી. ઉપદ્રવનું નામ નહોતું જેથી સોનાં મોઢાં હસતાંજ હતાં.  
 તે શહેરમાં વસ્તીનો વિસ્તાર ઘણો હતો મંદીર, માળ, ગોખ  
 જાળીયાંનો તોટો નહોતો તેની નજીકમાં જળપૂરી નદી નિર્મળ  
 નીરથી ભરેલી વહે છે; ત્યાં આગળ આવી નદીના કીનારે  
 ઝાળખાણુ વિના ક્યાં જવું એમ વીમાસણુ કરતી ઉદાસ થઈ  
 બેઠી છે ત્યાં આગળ કોઈની સાથે પ્રેમ કરીને બોલવાનું પણ  
 નહોતું, તે ડરતી હતી કે રખેને કોઈ દુષ્ટ પુરૂષ શીલ ખંડ-  
 નની જાળમાં ફસાવી જાય તેથી ગુપચુપ બેઠેલી હતી તેવામાં  
 ઉમાનામની વેશ્યા સાહેલીઓ સાથે ત્યાં આવી લાગી તે શી-  
 લવતીનું અથાગ રૂપ, દીવ્ય કાંતિ, સુસ્થિત અંગના લાગે  
 જોઈ ઉત્સાહ પામી એકદમ પાસે જઈ મોટા માનથી આદર-  
 સત્કાર સહીત મીઠા વચને બોલી કે અરે દીકરી ! આવા  
 દુઃખમાં તું કેમ આવી છે ? તું ક્યાં રહે છે તેથી તેને કોઈ  
 લાગ્યશાળી શ્રીમંતની સ્ત્રી ધારીને કહેવા લાગી કે હે માતા !  
 મને ઘેર એકલી મૂકી પતિ પરદેશ ગયો, પીયર જતાં રસ્તામાં  
 આવું તોફાન થયું હવે મારે શું કરવું તે શોચમાં બેઠી છું તેને  
 દીકરી તરીકે ગણી વેશ્યા તેને સારા વાહનમાં બેસડાવી ઘે-  
 લઈ જઈ સારા આવાસમાં રાખી કહેવા લાગી કે સુખેથી ખા

ધીને દીવસ નિર્જન કરે ચિંતાને હરે તમારો પતિ અહીંજ  
આવી મળશે. આ પ્રમાણે આશ્રય મળવાથી શીલવતીનો આનંદ  
માતો નહોતો પણ થોડા વખતમાં ત્યાં અધમ પુરુષો આવતા  
જેમ પારખી લીધું કે આ લાવનાર વેશ્યા છે, તેની દુષ્ટ બુદ્ધિ  
છે તો શીલનું રક્ષણ કરવું અહીં દુર્લભ થશે તો પણ અનાથ  
હોવાથી તેમ હાલ તુર્લ ગર્ભ પ્રસવ સમય હોવાથી કંઈ જવાય  
તેમ નહોતું તેથી પશ્ચાત્તાપ કરી રહીને ત્યાં પુત્રને જન્મ આપ્યો  
દોહરો.

પુરુષ માસે પ્રસવીયો, નંદન નયના નંદ;

દેખી વિહસ્યાં નયન જુગ, રૂપે કરી રવિચંદ.

આ પ્રમાણે પુત્રસ્તનને જન્મ આપી તેની શુચીક્રીયા વીગેરે  
તેને હાથમાં લઈ આનંદ પામતી બાળસ્તનને ખારમે દીવસે  
લઈ ખારમા દીવસનું સ્નાન કરવા જવા માટે તૈયાર થઈ.  
વેશ્યાને પુત્ર સોંપી તે નહીં તરફ જવા લાગી; વેશ્યા તેના  
જવા પછી પાપ પ્રવેશ થયેલી તે વીચારવા લાગી કે આ પુત્ર  
સ્તન જેવો હોવાથી તેની ખટપટમાં જો તેની માતા પડશે તો  
પછી તેનું રૂપ નષ્ટ થઈ જશે તો પછી આપણી મોટી આશાઓ  
હવામાં ઉડી જશે માટે પ્રથમ જો બાળકનો નાશ કરાવું  
કે પાછળથી તેને સમજાવવી મુશ્કેલ નથી. તેમ આપણું કામ  
પણ પાર પડવામાં વિલંબ ન થાય આ અપ્સરા સરખી કોઈ  
યોવન વયની રાજકુમારી પતિના વિયોગે અહીં ઓર્થાતા  
સ્તનરૂપ આપણને મળી છે; જેથી યોગ્ય વખતે રાજના સવા



લાખ દીનાર ઘેર જેઠે એ સુંદરીના પ્રતાપથી મંદીરમાં ઢગલો  
 થશે જેથી આપણે તો જોજ કમાતો કુંવર છે એમ વીચારી  
 દાસીને આપ્યો દાસી પણ વેશ્યાના મંદીરમાં રહી તેનું દુષ્ટ  
 અનાજ ખાઈ તેવીજ બુદ્ધિવાળી કંઈ પણ બોલ્યા વિના વે-  
 શ્યાએ મારવા આપેલો પુત્ર લેઈ ચાલી; પણ પુત્રનો તેજસ્વી  
 ચહેરો કમળ જેવું વિકસ્વર વદન અષ્ટગીના ચંદ્ર સરખું કપાળ  
 ભેઈ પુત્રના પુણ્યથી દાસીની મતિ રસ્તે ચાલતાં મુઘરી ગઈ  
 તેથી વીચાર કરવા લાગી કે-

ભુજંગી.

કરી દુષ્ટ કર્મો, થઈ દાસી કુળે;  
 વળી પાપ સંગી, મળી વેશ્યા મૂળે.  
 રૂઝા પુત્ર મારે થશે જન્મ ધુળે,  
 સદા રીઝવું રોગથી ચિંત સૂળે.  
 અરે વિષ્ણુ વેશ્યા ધન આદનારી,  
 અરે વિષ્ણુ મુને પાપે અદાયકારી.  
 બળી મળેમાં દોષ જો આવત મારું,  
 યતું દૃન્ય ના બાળને મારનારું.

હવે મુઘી કંઈ બચાવું નથી વેશ્યા ગું કરી નાંખનારી  
 છે ? સત્તેનો નાશ કર્યોથી પાપું રત્ન દુનિયામાં મળવું દુર્લભ  
 છે ને શા મારે તેનો ધાવ કરી પાપના મોટલા વાંધી દુર્લ-  
 ભિમાં નાશ મારે મુઘી જોઈને દરિયામાં પડું ? વિષ બળી

મેંને ખાવ ધી કયો પદ્મ મળી શકે છે કે નેમ આ ચિંતા મળી રહ્યો  
 છે. બાળકને અનાથ છતાં તેને મદદ કરવા પાડ્યો દાસી-  
 પણ પામેલી વધામણ વેળાની દુઃખરહીતી સંસ્કૃતિમાં મદદ-  
 કરી શકી અમારે પાંચ નો કરી મુખ મું નો દરે સોચી પણ  
 અધમમાં અધમ, નીચમાં નીચ બાળકોને કરીને મો દસા  
 પામેલી ? માટે દેવે નો મંત્ર તેમ કરી આ બાળકને સ્વર્ગ  
 દેવે જાણ્યો મુદી નેના પુરુષ ઉપર તેને કંઈક રૂઝવનાય બાળક  
 મળે જાયેલીને મદદ આપવાને જાણે તેના બાળકી પણ વધારે  
 વડાલો બાળકે રક્ષક તરીકે જગી માંગ્યો તેને મરાવનાર દુષ્ટ  
 વેળાને કશોટો વળન પિછાર હો ! ! તમારો આદેશ જે ઘર આવશે  
 ત્યાં પુત્રની દોસયાની કે નાશ થવાની ખતર માંભળશે ત્યાં  
 તેને શું થશે ? તેવો વિચાર કરતાં કોમળ હૃદયમાં કંઈજ આવતાં  
 શક્તી શક્તી તે બાળકને સારી રીતે રાખવા તથા કોઈ આદેશ મા-  
 ધ્ય તેને પાળવા લેઈ લાય તેવા સારા બાવધી સાડું સ્થાન  
 સોંપવી તે દાસી કામદેવના ગંદીર નહીં આવી; નિર્ભય સ્વચ્છ  
 ભેદ બીલાડી વીગેરે તેનો ધાત ન કરે માટે ત્યાં પડેલા  
 મુગધી પુષ્પોના દગલામાં તે બાળકને શુભપણે છુપાવી દીધો  
 ઉત્તમ ભવે પોતાના સ્પર્શથી પણ દુષ્ટ વેશ્યાની હલકી દાસીને  
 પણ કોમળ હૃદયવાળી કરી દીધી તો તેવા નરરત્નના વચનથી  
 કે તેની સેવાથી શું ઉત્તમ ફળ સમજન ન મેળવી શકે ? તેમ  
 બાળક અનાથ છતાં પણ તેનું બાળ્ય અનાથ નહોતું, દાસી જતી  
 વખતે દેવને કહેવા લાગી કે:—

દોહરો.

કરજોડી વિનતી કરૂં, રક્ષા કરજો બાળ;  
ત્રેં તો તમને સોંપીયો, થાજે દીન દયાળ.

એમ કહી દાસી ગુપ ગુપ ઘેર આવી અને વેશ્યાએ જવાબ આપ્યો કે નિઃશંકપણે તમે રહો તેને મારવાવાળું શિવાય કોણ બીજું જગતમાં છે? આમ વેશ્યાને સમજાવી શિલવતી નહીં કીનારે જઈ પોતાનાં ભુષણો એક બાજુ રાખી પડાં બદલી નહાવા માટે જેવી નદીમાં ઉતરે છે તેવી નાહતાં ન તાં દૂરથી પોતાના ભુષણ તરફ નજર કરતાં વડના આડપરથી વિકરાળ વાંદરો નીચે ઉતરી પોતાના કંઠમાંથી કાઢેલો એક હાર લેઈ પાછો આડની ડાળપર ચડી તેમાંથી ઉત્તમ મોતીને એક તોડીને જ્યાં ઉડું જળ છે ત્યાં નાંખવા લાગ્યો જેથી નાહ નાહતાં ખેલવા લાગી કે—

દોહરો.

કેમ ધન ખોવો માહરૂં, તુમે છો પથુરાજ;  
અખળાના નિર્વાહમાં, એ છે સખળું સાજ.

એથી દેવ વાનરરૂપે આવેલો કહેવા લાગ્યો કે—

દોહરા.

ચિંતા નહી બાળક તણી, મોતી રાખે ભવ;  
બાળક એકલું મુકતાં, કેમજ માને શીવ.

જેથી સ્ત્રી કહેવા લાગી કે—

જીવ થકી વહાલો અધિક, બોલ માં કુદ બોલ;

વાતજ કાને સાંભળી, લાગે તીરજ તોલ.

પાછે વાનરે જવાળ આપ્યો કે-

ધાતુ સાત સેહામણી, મંદીર ધન પર હાથ;

લોજન નંદન લામિની, વીસરે યાચ વિધાત.

જેથી સીને સમજાયું કે વેશ્યાને બાળ સોંપી હું આવી  
હું તે શીખામણ આપવા આવેલ છે માટે નમ્ર થઈ તેની વા-  
તપર લક્ષ આપવા લાગો ત્યારે તે બોલ્યો કે જન્મતી વખતે  
તને તેના સુખમાંથી અસુખ્ય રત્ન મળ્યાં છે તે રત્નનો તને જેવો  
ચાહ છે તેથી અધિક ચાહ રાખી દોઈનો પણ ભરોસો કયાં  
વિના પુત્ર રત્નનેજ સાચવી રાખજે તો તને ઘણું સુખ તે  
બાળક આપશે. પણ મજેલું ચિંતામણી રત્ન કાગડો ઉડાવતાં  
બોવા માફક તે પુત્ર રત્ન સોંપ્યો તે સાડું નથી કહ્યું એમ  
કહી હાર આપી વાંદર ગુમ થઈ ગયો. આ વાત સાંભળી  
હૃદયમાં શીખામણ આવી પણ બાળકને કુશળ હશે કે કેમ તે  
વિચારમાં ગલરાયદી બહાવરી બની જેમ તેમ સ્નાન કરી  
કપડાં પહેરી બાળકની ચિંતા કરતી વેશ્યાને ઘેર આવી; બાળકને  
આનુબાનુ જોવા લાગી અને વેશ્યાને પૂછ્યું કે મારો પુત્ર કયાં  
છે ? ત્યારે વેશ્યા તો બોલે કંઈ બાળુવીજ નથી અથવા તેનાં વચન  
સાંભળવામાં વદન બેહરીજ છે તેમ બની એન રહી ગઈ પણ દાસી  
શીખવ્યા પ્રમાણે બોલી ઉઠી કે બિલાટી આવી તે માંસનો લોચો  
બાળીને છુંટવી લેઈ ગઈ તેનો પત્તો નથી.

તરવારના ઘાથી જેમ કોમળ કેળ કપાઈ જમીનપર પડે તેમ હાયપીટ કરતી શીલવતી જમીનપર પડી અને થોડીવારે સાવચેત થતાં રડવા લાગી કે—

ભુજંગી.

દીલારો હતો પુત્રનો હું ખમાંહી,  
ગયો માતને છોડીને તું જ ક્યાંહી;  
દગો દઈ મુને નાથજી આપ ચાલ્યા,  
ઢળ્યો પુ'ખને હાથ તો વ્યર્થ ખાળ્યા.

મર્મની કહાણી ક્યાં કહું? એકવાર દગો દીધેલા પતિના વિશ્વાસપર ભૂલી છુપો ગર્ભ ધારણ પુત્રરત્ન લેવાના ખાને કીધો અને ફરી દગો દઈ તેમણે મોડું દેખાડ્યું નથી. પુત્ર પ્રસવ્યા પહેલાંજ દુરાચારિણીનું કલંક વહોરી સાસરામાંથી બહાર નીકળવું પડ્યું, કલંકિત વેશે પીયર જતાં તિરસ્કાર થયો. આખરે સઘળું દુઃખ વેઠીને પણ પુત્ર રત્નની આશા ઉપર જીવતી હતી. અરે પુત્ર તું પણ દુઃખમાં વધારો કરવા દગો દેઈ ક્યાં ગયો? ખરે પુ'ખ ખાવાના લાલચે કોમળ હાથમાં અમિથી પુ'ખ લીધા પણ હાથ ખાળ્યા અને છેવટે ખાધા પહેલાં ઢળીને તે વ્યર્થ થયા તેવો મારો હાલ આજે થયો છે. પણ હે પુત્ર તારો શું દોષ? હું જ નિર્ભાગિણી કમ અકલ કે અનાથ ખાજકને અજાણ્યા ઘરના અજાણ્યા માણસોના વિશ્વાસે મૂકી ચાલી ગઈ. અરે તારા પિતા કહી મળશે ત્યારે પૂછશે કે પુત્ર ક્યાં છે? ત્યારે હું શું જવાબ આપીશ. હું કેવી લોળી કે તને એકલો

માણે ? જાહે ? તારા વિના મનને મું જગા પળ મેન પડ-  
 નાક છે ? જાહે જ્યા દુઃખની દુદીયાદ પળ ક્યાં કરે ? નેતરની  
 આ દોડીમાં મોંડું ધાર્યને રહે નેવા માણ દોડે થયા છે.  
 અદાદા ! કેવા કષ્ટમાં તારા રિશ્તમ્મપર મેં દીવસો કાઢ્યા  
 છે ! અધાર કાળી રાત્રી, કાંઠાથી બહેલો અબલધ્યા કોકાંડ  
 રહેને આલી આલી યાદનાં પળ રત્ન પેટમાં બાળી હજી  
 શુધી જીવતી રહી હતું. લોકોનાં કેવાં કેવાં નિંદા બદલાં વચન  
 સાંભળી સાંભળી જાન ધાર્યું છે. જાહે પુત્ર મેં તારા માટે  
 શું બાળી રાખ્યું હતું કે આવી પતિજે, સમાજે, વડાલાંજે,  
 સખીઆંજે તજેલી નિરાધાર માતાને તજીને જવું તને ગાફર  
 લાગ્યું છે ? જાહે વેગ્યા મેં તારું શું બગાડ્યું હતું કે મારા  
 પુત્ર રત્નને શુભાવી દીધો ? જાહે, મારી આ સઘળી લોકપતા  
 અર્થજ છે. તમે તો નિમિત્ત માત્ર છો. મેં પૂર્વે મદા અધાર  
 દૃશ્ય દીધાં હશે તેનાં કળજ હતું લોભવું છું.

દોહરો.

બાળ હત્યા કીધી હશે, કે યાંપણનો નાશ;

વળી જિન બુપણ ચોરતાં, પામું આવો ત્રાસ.

વળી ધર્મ બૂલી રેવા લાગી કે હે પુત્ર ? તારે જો મારી  
 પામે રહેવું નહોતું તો ઉદ્ધરેજ શા માટે આબ્યો ? તારા વિના  
 મને શણ પણ વરસો નેવી થશે. માટે હે પુત્ર હવે તારી મા-  
 તાની દયા લાવી તુર્ત હાજર થા. તારા પીતાના કુળમાં તું  
 દીપકન્નમાન પ્રકાશ કરનાર એમ વિચોગી થઈ ક્યાં જતો ર-

હીશ? આ પ્રમાણે સઘળું ઘરનું કામ છોડી આવું પીવું તથા  
 દીધું. તેને ધર્મનો લેશ કે દયા જેના દિલમાં અંશ પણ નહોતી  
 તેવી વેશ્યા કહેવા લાગી કે હવે આવાં વિલાપનાં વચન બંધ  
 કરી ઘર ધંધે લાગો, એવા પોકાર કરેથી કંઈ પુત્ર મળવાનો  
 નથી અને અહીં તને લેઈએ તેટલા પુત્ર રત્નો પ્રાપ્ત થશે.  
 આવું વચન સાંભળી તેને શક ઉપજ્યો કે રજેને આ અધમે  
 ભણી લેઈને નાશ કરાવ્યો કે છુપાવ્યો હોય, એથી બહુ  
 ઉદાશી થઈ; ત્યારે ખાતું વેશ્યા બોલી કે:—

હોહરો.

પુત્રી ધીરજ રાજા તું, કર ચિંતા નવ દીલ;  
 મન ગમતા માણસ થકી, મૃત મળે વણ દીલ.  
 તેનું હવે પ્રગટ પાપ જોઈ સતિ શીલવતી બોલી કે:—

હોહરા.

રવિ ઉગે જો પશ્ચિમે, અગ્નિ શીતલ થાય;  
 તોપણ શીલ મૃતું નહિ, જલે ઝવ આ જાય.  
 કાંઈ નાંખું કંઈમાં, કે કરશું આપવાન;  
 કુશીલ તુમ વાસે રહો, મુજ નવ રૂચે વાન.

આ પ્રમાણે વેશ્યાને નીરસકાર કરી ધમકાવીને નીકળી. વે-  
 શ્યાએ પણ વીચાર્યું કે પાળીપોશીને ખરે કરીશ, અને પિત્રે  
 મેળવવા તેને કોઈ પુરુષ મેંડીશ તો આપવાન કરી પ્રાપ્ત થા-  
 વશે તો મને નાનકડું પેલાનું તથા ફીલાદના ફાલાના આવડું  
 પછો તેમ ધારી છુપચુપ ઘરનાં પેસી મઠી શીલવતી નીકળી

નગરમાં ફરતાં ફરતાં શ્રી દત્ત નામે શેઠના ઘર આગળ આવી  
છે તેને દુઃખી તથા એકલી નિરાધાર બાળી શેઠ બોલાવી આ-  
દરસત્કાર કરી તેની આંવી દયા કેમ થઈ તે પૂછ્યું. ત્યારે બાળી  
વાત કહી પણ રાજાની પુત્રી તથા રાજપુત્રની વહુ છે તેવી  
વાત ન કહેતાં પહેવારીયાનું નામ દીધું. શેઠ પણ તેની કષ્ટ-  
સિક કથા સાંભળી કહેવા લાગ્યો કે જેનું મોટું ભાગ્ય છે  
તેના ઘેરેજ કુળને પવિત્ર કરનારી સતિ જન્મ લે છે. જાને  
પક્ષના કુળના કલંકને તથા પાપને નાશ કરનારી તેવી ઉત્તમ  
કન્યાઓજ છે.

### ભુજંગી.

વળી શીલ જો પાળતાં દુઃખ આવે,  
કીધાં દુષ્ટ કર્મો પહેલાં એ જણાવે;  
નહીં સાચને આંચ તો લાગનારી,  
સતિ પૂજ્યે પામવા સુખ ભારી.

પતંગનો રંગ ઉડી જાય પણ મજાકનો લાલચોળ રંગ કદાપી  
ઉડી જતો નથી. તેમ અધમ શ્રી કદાચ કદશી કંટાળે પણ સતિ  
શ્રી કદાપી શીલ પાળવામાં દુઃખ આવતાં ધીરજ ઊડતી નથી. જેમ  
રેશમની ગાંડ છુટે નહિ, પટોળીપર પટેલી ભાત કપડું ફાટતાં મુધી  
પણ નીકળે નહિ, તેમ સતિ પ્રાણ ત્યાગતાં મુધી પણ શીલ મૂકતી  
નથી. દોરી જળી જાય તોપણ અમળો મૂકતી નથી. ચંદન ઊભાઈ  
ચુરો થઈ જળીને પણ સુગંધી છેડતું નથી. તેમ સત્યવારી સાચને  
છેડતા નથી. ઘેર ઘેર જટકનારી, દુખમાં કંટાળનારી, કુશીલને સેવ-



હતો તે પોતાને મળેલું અપાર ધન પરમાર્થમાં વાપરીનેજ  
 થઈક માનતો હતો અને ગરીબ અનાથનો વાલી હતો.  
 લક્ષ્મીવતી નામની સ્ત્રી પુત્ર વિના પૈસો તથા રિદ્ધિ છતાં દુઃખ  
 માની પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે તેજ યજ્ઞ મંદિરમાં આવી સેવા કરતી  
 હતી. કૃણકુલ ચડાવી નમસ્કારપૂર્વક અંતે એજ માગતી હત  
 કે હે દેવ ! પુત્રીપર પ્રસન્ન થઈ તે પુત્ર આપો. આ પ્રમાણે  
 રોજના ધારા પ્રમાણે જ્યારે યજ્ઞ દેવને પૂજવાં માટે પુલ દેવા  
 વાડીમાં ગઈ ત્યારે એક પણ શ્રેષ્ઠ કુલ સોંપડયું નહિ. તે વીચા-  
 રતી હતી કે તાજાં પુલ ક્યાં ગયાં ? તેવામાં પુષ્પનો પુંજ તાજે ન-  
 જરે પડ્યો જેથી ત્યાં જઈ કુલ લેતાં કુલમાંથી પુંડરીક કમળ જેવો  
 તેજસ્વી બાળક તુર્તનો જન્મેલો મળી આવ્યો જેથી દેવે પ્રસન્ન થઈ  
 વિના કષ્ટેજ સાક્ષાત પુત્ર આપેલો માની તેનો ઉપકાર હૈયામાં ધાર-  
 રતી કપડામાં બાળકને ગુપચુપ વીંટાળી દેવને નમસ્કાર કરી ઘેર  
 આવી શેઠને કહ્યું. શેઠે પણ સમયસુચકતા વાપરી વધાઈ તથા  
 વાળાં વગડાવી કહ્યું કે ગુપ્તપણે શેઠાણીને ઘરમાં ગુપ્ત ગર્ભ  
 હતો તે દેવ કૃપાથી પ્રસન્ન છે તેમ ઘણું દાન દેઈ ગરીબોને  
 તથા ભાટચારણોને સંતોષ્યા તથા તે બાળકની બાર દીવસ  
 સુધીની જન્મ મહોત્સવ ક્રીયા કરી મુર્ય ચંદ્રનાં દર્શન કરાવી  
 છઠે દીવસે ધર્મ નગરિકા કરી, સ્ત્રીઓને હરખ ઉપજાવ્યો.  
 બારમે દીવસે ગુચી કરાવી તથા સૌ સગાંવડાલાં, મિત્ર, નાતિ-  
 નતિ કુટુંબને જમવા બોલાવી તેનું રત્નગુપ્ત નામ પાડ્યું.  
 આ પ્રમાણે શેઠ શેઠાણીને પુત્ર મળવાથી અને દીન અનાથ

અપંગોને દાન, માન, આશ્રય મળવાથી એને આનંદ વર્તા  
રહ્યો હતો અને તે પુત્રના પનોતાં પગલાંથી શેઠાણીને ગર્ભ  
રહ્યો. જેથી તેના ઉપર ચાહ એનો વધતો ગયો. તેમ તે પુત્ર  
પણ બીજના ચંદ્રની કળા પ્રમાણે દીવસે દીવસે તેજસ્વી થવા  
લાગ્યો. તે પ્રમાણે રમાડનારને આનંદ આપતો હૃદયમાંથી ઘડી  
પણ ન વીસરાતો બાળક પાંચ વરસનો થયો ત્યારે લાડકવાયા  
પુત્રને ભણવા નિશાળે મોકલ્યો. બાળક પણ શુરૂને તો સાક્ષી  
માત્રજ રાખી લાપા, ગણીત, છંદ, લેખાં, સંસારીક જ્ઞાન પ્રાપ્ત  
કરવાની સાથે ધર્મ શાસ્ત્રમાં પણ તેની વિશાળ શુદ્ધિ પ્રવેશ  
કરવા લાગી તથા ભણવાના વાઙ્મય શીવાય રમવા જતા બાળ  
કીડમાં છોકરાઓમાં પોતેજ રાજા બની ગામ વિગેરે ગણીસ  
આપવા લાગ્યો. દુષ્ટોને ત્રાસ દેખાડવા લાગ્યો. પછી લાડકવાયા  
નાનકડાનો લામનો લાહવો લેવાને નવ વરસનો થતાં પરણાવી  
દીધો અને યોગ્ય ઉમર થતાં પરણેલી બે શેઠની બે કન્યા  
સાથે ધર્મ અર્થ સંસાર મુખ યોગ્ય વળતે અનુભવી આનંદ  
પામવા લાગ્યો.

શ્રીયેણુ રાજા આ નગરીમાં રાજ કરતો હતો. તેણે એક  
જેશી ત્યાં આવેલો જોઈ પોતાની રાજકન્યા કેને વરસે તેવું  
નમીને પૂછતાં તેણે કહ્યું કે શીલવતી સતિનો નાથ તેજ ત-  
મારો પણ જમાઈ થશે. અને તે મદીમાવન રાજપુત સવા  
વરસે અત્રે આવશે. તે સાંભળી આનંદ પામી તે જેશીને પણ  
ધન આપી સંતોષ્યો. એક દીવસે તે રાજાની સમક્ષમાં પોતાનો



ધ્યાનો આશરે, ત્યાં ગર્ભ પ્રગળ્યો, પુત્ર-જન્મતાં બારણ  
 તેનાં મુખમાંથી નીકળ્યાં, જોકે સુત્રી નંદાવા જતાં વેશ્યાએ  
 આજ મરાવા દાસીને સોંપ્યો, દાસીએ કામદેવના મંદીરમાં  
 મૂક્યો ત્યાંથી દેવસદાયથી શેકના ત્યાં ઉછર્યો, રાજાને મદદ  
 કરી બહાદુરી બતાવી, પાંચ ગામની ગણીમ, શેકને નવો ધ-  
 યેલો પુત્ર રત્નશુભ નામ પડ્યું, વિગેરેમાં સમજવાનું છે કે  
 સૌ પુણ્યની પ્રબળતાથી આશ્રય આવી મળે છે, તથા સુતીને  
 વેશ્યાનો અપદો, તેનું શીલ રાખવા નીકળી જવું, બીજા દોષ  
 ધર્મી શેકને મળેલો આશ્રય ત્યાં ધર્મનું આદરવું, તપશ્ચર્યામાં  
 તથા જિનપૂજા શુદ્ધ સેવામાં દાન-દેવામાં તત્પર થવું, તથા  
 પુત્ર ગામમાં છતાં પણ પૂરું પુણ્ય પ્રગટ થયેલું ન હોવાથી  
 શેક નામ સાંભળીને પણ આનંદ પામે છે. જોશીએ રાજાને  
 પુત્રીનો વર શીલવતી પતિ શ્રેષ્ઠ રાજપુત્ર મળ્યો કહેલો  
 બહુ આનંદ થયેલો છે. આમાં પણ આખરે શીલવતીનું  
 સતિત્વ ઉદય આવી સારું ઠેકાણું મળી ધર્મ થાય છે અને  
 પુત્રનું પુણ્ય પણ પુર્વનું પ્રત્યક્ષ દેખાય છે કે ત્યાં જાય ત્યાં  
 શ્રેષ્ઠ કાર્ય કરી માન પામે છે.





પ્રકરણ છઠું.

પતિનો શીલવતી સાથેનો મીલાપ.

દોહરો.

સર્વ રિદ્ધિ ને સંપદા, પામે નર ભરપૂર;  
ગોડીશ્વર ધિંગો ધણી, જેણે રાખ્યો ઉર.



ની સેવાથી ચિંતામણી રત્ન સમાન ઈચ્છાનું  
પૂરાવું તથા કામવદ્ધી માફક કીર્તિનું વધવું  
થાય છે, તથા સરસ્વતી દેવીના પ્રસાદથી વચ્ચ-  
નમાં રસ આવે કે સાંભળનારને હૈયામાં રૂચે  
તેમ સદગુરૂના આશ્રયથી સંસાર સમુદ્ર તરાય  
છે. તેથી તે સર્વને નમસ્કાર કરી તિલકવિજય ગુરૂને સ્મરણ  
કરી નેમવિજય આગળ અધિકાર કહે છે.

શીલવતીનો પતિ ચંદ્રગુપ્ત ભરૂચમાં ખેઠેલો નવ સ્ત્રીઓ  
સાથે સંસાર સુખ ભોગવતો દીવસ ગુજારે છે, તેવામાં એક  
દિવસ મહેલમાં ખેઠે ખેઠે શીલવતી યાદ આવી. જેથી વિચાર્યું

કે હવે તેની ખબર લેઈ પ્રગટપણે તેની સાથે પ્રેમ બતાવી  
તેને સુખી કરું. કહ્યું છે કે-

ભુજંગી.

કહો સ્નેહ જો હોય તો ચિત્તમાંડી,  
સદા સાંભરે સેજમાં નિંદ નાંડી;  
ભણે જો કરે રાત કે અન્ય દેશે,  
હરે આવતાં છવ તો ત્યાંજ રે'શે.

ચંદ્રશુભને પણ એક વખત શીલવતી નામ યાદ આવ્યું  
કે તેના સદ્ગુણો હરધરી યાદ આવી તેના વિના તેને સધશું  
મુન્ય લાગવા માંડ્યું. જેનામાં ચિત્ત લાગ્યું તેનું નામ પણ  
પ્રથમ હર્ષ ઉપજાવે છે, તેને પણ તેમજ થયું.

દોહરો.

મન મળ્યાં તન હણ્યું, ખીટ્યાં નયન ચકોર;  
અધરે આતુરતા કરી, કરતો મદન બકોર.

પણ નામ સાંભળવાથી આનંદ ચરવાનમાં થયો, પણ  
ત્યાર પછી તે સુખ આપનારી સતિ પાસે ન રોવાથી ખાતું  
પીડું તથા ઇન્દ્રિય વસ્તુના ઉપયોગમાં સ્વાદ મળવો દુર્લભ  
થઈ પડ્યો. શું જોગાસા પડે છે એમ વિચારતી નવે સ્ત્રીઓ  
તેની જાણ હજારી સેવા કરવા તૈયાર હોવા છતાં પણ સુખ  
કે સંતોષ તેને મળતો નહોતો. સત્કરીવત શંકરનીજ દેવામાં  
આવતી હતી પણ તેને નગર ને દેખવાથી આતપાત્રી ઉપર  
પણ અરુચી થઈ ગઈ. રોયી સ્ત્રીઓએ પુત્રા શંકરનીની

હકીકત હતી; તેમ ત્રિલોચનાને તેના પિતા પાસે રજા મોકલી. જિનથી પુત્રીનાં મધુર વચનમાં પણ વિદેશ વાત સાંભળી પિતા માતાને અધિક ઉદાસી થઈ પણ પુત્રી આમરેજ શોભે તેમ જાણી તેને શીખામણ આપવા માંડી કે-  
દોહરો.

દ્રવ્ય ખરચી શુભ ક્ષેત્રમાં, કરજો સ્વામી સેવ;  
આયુ સમરો સેવજો, માની તેને દેવ.

ભુજંગી.

જાદુ ત્યાં મળે કંથની અન્ય નારી,  
કુલ દાંડથી થાય ત્યાં કલેશ ભારી;  
સહી સંકટો આવજો આવ સારી,  
વધે આજરૂ દર ખેડે હમારી.

આ પ્રસાદે શીખામણ આપી ૬૦૦૦ હાથી, ૭૬૦૦૦ ચોખ્ખા, અડધું સજ્જ તથા વિના ગણતરીનું પાવદળ આપી સતીધ્યા-ક્રમારે પણ શુભ મુહુર્તે પ્રવાણ કરી આવતા માંડ્યું. ત્યારે ત્રિલોચનાનાં માગ પ કોટે દર રાત્રી આંસુ લાવી અણચાલને ધાગાં ફેરવી ક્રમારે સ્વપ્નમાં આવેલા નૃપતિઓને પ્રખ્યાત જાણી તેમના પ્રવાસથી સ્વપ્નને તેમની કોટોને અંગીકાર કરી પેતાના દેશની નીમના આવી પિતાને સમાચાર પ્રથમથી જ જાણ્યો, પિતાએ પણ પુરને એર્થાગ્ર આવતો સાંભળી તથા વિદેશમાં વિજય મેળવી સિદ્ધિ પરિવાર સામે આવેલા અણી સહી ધામધુમથી તેને નગરમાં લાવતા સાનેયું કર્યું. ધણે વરસે પે-

વાના રાજાનો વારસ વિજય શ્રેષ્ઠની આવેલો લાલ્લી નમરના દાકને  
 પજુ દર્પની બાદી નહેતી; તેથી તેમણે પણ દાટ ઘર શાગુઆધા, કામ  
 કામ તોરણ બંધાયાં, જરી ઝવેરાનનાં વસ્ત્ર પથરાયાં, સોદાગણ  
 મીઠો મોતીએથી વધાવા લાગી. કુમાર પણ ધામધુમથી આબ્યા  
 છનાં પણ મિત્રો સાથે ગુપ્તદુઃખની વાત કરવાની છતાં પણ પ્રથમ  
 માતાપિતાને વિનયપૂર્વક નમ્યો. આ વખતે આબ્યા શહેરમાં આનંદ  
 જોશીવવર્તી વાજાં તથા મંગળીક ગીતો ગવાયાની ધામધુમ થઈ  
 રહી હતી. સધળાંનું ચિત્ત કુમારને જોવા તથા ધામધુમની મજા  
 જોવામાં લાગ્યું હતું. માતાપિતાને પુત્રની રિદ્ધિ તથા નવી વહુઓને  
 આદરસત્કાર આપવામાં મન લાગી રહ્યું હતું, ત્યારે ચંદ્રગુપ્તને તો  
 પોતાની વહાલી શીલવતીની શોધનું જ કામ હતું તેને અંતઃપુ-  
 રમાં જઈ પૂછ્યું તેમ આજુગાજુ તપાસવા લાગ્યો, પણ ત્યાં  
 કંઈ સમાચાર મળ્યા નહી તેમ તેને નજરે પણ જોઈ નહિ.  
 તેથી તેને મનમાં બીચાર આંચો કે અત્રેથી સગાંના કંટાળાથી  
 ક્લેશ પામી પીયર ચાલી ગઈ હશે. તેવામાં એક ખુણામાં  
 શીલવતીની દાસી ગુપ્તપુષ્પ બેઠેલી રહતી ઉદાસ ચેહરે જોવામાં  
 આવી. તેની પાસે જઈ પોતાની પ્રિયતમાના સમાચાર પૂછ્યા.  
 ત્યારે શીલવતીનું દુઃખ જે નજરે જોયેલું, તિરસ્કાર સાંભળેલા  
 યાદ આવતાં પોતાના અંગ ઉપરજ વેદાવાની માફક તે દાસીનું  
 હૃદય ભરાઈ આવ્યું અને રોતી રોતી ગહગહ સ્વરે તે શી-  
 લવતીના સમાચાર સઘળા ચંદ્રગુપ્તને કહ્યા. ગર્ભપ્રવેશથી માંડીને  
 ગર્ભ પ્રગટ થયા પછી કલકિણ્ણી, દુરાચારિણી વિગેરે કહી મા-



રવાને સાપ પકડાવ્યો તે કુલની માળા થતાં વિષ ખવડાવી તે  
અમૃત થતાં અનેક ઉપાયો કરવા છતાં મારવાને બદલે તેને  
વધતું જોઈ ઠપટી કહી સ્ત્રી ચરિત્રવાળી દુઃશીલ આચરનાર  
કહી અપમાન આપી સસરાને પરાણે હા પડાવી કાળા વેશે  
લોકની અરજ કે શીલવતીની કશી વાત ન સાંભળતાં : કુલદે  
સાથે પીયર તરફ મોકલાવી. તમારી આપેલી નિશાનીથી જર  
વાત સાચી મનાત, પણ પોટલીમાં નવાં દિવ્ય આભુષણ વસ્ત્ર  
જોઈ તેની લાલચમાં કુકર્મ કરાવ્યાનો દોષ મૂક્યો, તથા જર્ત  
વખતે હૃદયને વિધી નાખે તેવાં મર્મ વચન કહી ત્રાસ પમાડ  
ખુરા હાલે અહીંથી કાઢેલી છે. એક એક શબ્દ સાંભળતાં કુમા  
રને રૂંવે રૂંવે ક્રોધ વ્યાપતો હતો તથા શીલવતીને પડેલ  
દુઃખથી કાળજી વીંધાતું હતું, તેથી જેમ તેમ સઘળી વાત  
સાંભળી એકદમ માતાપીતા પાસે જઈ કહ્યું—મારી સ્ત્રી મને  
મેળવી આપો; નહિ તો હું તેના વિયોગમાં અગ્નિમાં બળી આપઘાત  
કરીશ. જેથી માળાપ બોલ્યાં કે તે પાપિણીનું નામ મૂકી દો તે  
નાથી પણ શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી તને પરણાવું. કારણકે તેનું નામ સાં  
ભળતાં તેણે કરેલા કુકર્મથી લજ્જા આવે છે જેથી નિરાશ થઈ મા-  
તાને ઠપકો દેવા લાગ્યો કે હે માતા—

ભૂજંગી.

સતિ વાત નાં સાંભળી આજ દીધું,  
થવા સાચી તેણે આપ્યું વિષ પીધું;  
તો એ દુઃખ દેવા તેને ખહાર કાઢી,

જો આજ તારી શુદ્ધિ કરાવ નહીં.  
 તો દેવ જાગે જોગને દુઃખથી.  
 જો આજ તારી શુદ્ધિ કરાવ નહીં.  
 હરી શુભ રક્ષાને દેવે તે બચાવી,  
 જો તારી દીલે રક્ષા કેમ નથી.  
 જો હું હવે પૂર્વમાં મંદ શુદ્ધિ,  
 શુદ્ધિને જોગથી નહિ લીધો શુદ્ધિ.  
 તમે આવ પિતા દગા પાગનાથ,  
 હરી મૂલ લેથી મયા બાગનાથ.

હે આવ પિતા ! હવે હું શું કરીને પીરજ લઉં. તમે તેને  
 કંઈ પણ ખરી આવરી કયો વિના કે મને પૂજાવ્યા વિના તેને  
 બહાર કાઢી જોડને દગે લીધો ત્યારે બીજાને શું શુભ આપ-  
 નાશ થયો ? તે બરીબદી મરીને પરણીને ચર્યાચરથી મેં મંદ  
 શુદ્ધિએ દુઃખ લીધું, પાછળથી તમારો આશય તેને હતો તે  
 તમોએ લીરણાર કરી કલંક દેણ કાળે કપડે બહાર કાઢી. તે  
 ગર્ભવંતીના શું છુસા હાલ થયા હશે ? જરેરે ! તમે છીંટીપર  
 કટક શા માટે ચલાવ્યું ? સજ્જુમાળ જે બોળ્યા દીલને હતો  
 તેને મૂછી પામતો જોઈ આવ્યા સચેતન કરી દીલસો આપવા  
 લાગી, તોપણ જે પ્રથમ શીલવતીના શુભો વીસરી જતા તે  
 હવે વારંવાર યાદ આવતા હતા. જ્યારે તે બોલતો હતો કે  
 શીલવતી હવે તું કેવી રીતે મળીશ ? ત્યારે આગે બાળેલાં  
 જાણને કેવી રીતે કુંપળ કુટશે ? જોમ કહી તાવ તેને દીલાસો

આપવા લાગ્યો. તોપણ માતપિતાના દીક્ષાસાને ધ્યાનમાં ન  
આણતાં હાથ જોડી કહેવા લાગ્યો કે,—

દોહરા.

માત તાત મુને દીજો, આજ્ઞા જવા વિદેશ;  
વાટ ન જોજો માહરી, ખળર ન લેજો લેશ.  
માત ન જાણે જનમીજો, પિતા ન કે'જો પુત;  
નારી ન જાણે નાથકું, કોઈ ન લેજો શુદ્ધ.  
દિયાં કાં નવ કાટનું, હૃદય વાસિણી શુભ;  
મનજન વિષુ શુ મુખ મળે, પાટું ક્યાં જઈ મુખ.

એમ કહી છેવટે ગાલ્યો કે:—

શુભ અવસુખ જાણે નરિ, ધિક ધિક માનવ દેહ;  
શોધે તેની જવું ખરે, કોઈટ દીધો છેહ.

એકલોજ કોઈને સાથ ક્યાં વિના, કોઈની બીન'લી સ્ત્રી  
ક્યાં બીનાજ સતિ શીલવંતીની શોધમાં જવા નીકળ્યો. તે  
વખતે તે તે સમયે અશક્ત થઈ પડ્યાં. કુમાર આજ્ઞા  
આજ્ઞાં છેવટે અંધારગરી જ્યાં પાતાનું આસન હતું ત્યાં આ-  
વી શીલવંતીના સન્નિધાને લોકને પૂછ્યા ત્યાં આગળ મહેલમાં  
પહોંચી અવવાવાના તમસ્તા માણસે શીલવંતીના પતિને એ  
વખતે લીધે તેથી શીલવંતીના મુલને વાદ કરતાં લોકો. નિરાશ  
થઈ તેના માતપિતાએ દીલિલી દુઃખાને વાદ કરી તેજ સમયે  
તેમ આજ્ઞાસરના અમરનાર સમક્ષે આજ્ઞા તે આજ્ઞા  
ગો. આજ્ઞા તેને પણ શીલવંતીની અગર પૂર્વ, આજ્ઞા આજ્ઞા

કુનું કે એવી દુઃખ આચરણ આચરેલી મારી મુત્રી વિના તમારે  
શું અટકી પડેલું છે ? કારણ કે તમારા માતપિતાએ તેને  
કાળે કપડે અહીં કલંક ચડાવી મોકલી, તે સરોવર ઉપર આવી  
અમને કહેવરાવ્યું પણ તમારા પિતાના ઠરથી કલંક ચડેલી  
તે અમે કેવી રીતે રાખીએ ? અને તમારે પણ તેના વિના પણ  
પણી નવી પરણેલી મુંદરીઓથી મુખ મળશે માટે તેની મમતા  
મુકી દો અને નવી નાની પરણો. ત્યારે રાજકુમાર જોડ્યો કે:—

દોહરા.

પ્રાણધકી વહાલી અતિ, તે મુજ નવ વીસંરાય;  
તે વિના શું હવયું, પણ પણ ના છોડાય.

અતિ શુણ્ધી શોભિતી, દીધું વ્યર્થ કલંક;  
સામુ સસરો કાઢતાં, ખરે દુઃખી એ રંક.

વહાલી જન્મ આપતાં, આવી આશરે આંહી;  
વાત તુમે નવ સાંભળી, કાઢી તેને ક્યાંહી.

જેથી માતા પિતાને શીલવતીના સદગુણો કુંવરની પાસે  
સાંભળી પરતાવા સાથે આનંદ થયો. તેથી રાજા કહેવા લાગ્યો.  
કે અમે ખરેખર નિર્ભાગી છીએ કે તે પરણ્યા પહેલાં સદા  
વિનયથી વર્તી અમને મુખ આપનારી થઈ હતી તથા પાછ-  
ળથી લોકો મારફતે તેની સત્ય વાત સાંભળવા અમને ઘણું  
કહ્યું હતું. પણ અમે ક્રૂર કાળાવેશથી કંટાળેલા તેની વાત  
સાંભળવા વિના કાઢી ❑ એમ કહી રાજકુમારને દીલાસો આપી

નૈયરી થાય છે? જ્યારે તે બરોબર બઝ્યો ત્યારે લોકો  
 નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યા કે અમારા નગરનો શ્રીધેણુ રાજ  
 પણ દીવસથી પુત્ર વિના મરણ પામ્યો છે તેથી મંત્રીની સ-  
 લાહથી પવ્યદિવ્ય પ્રયત્નથીને ત્રણ દીવસથી દેરવીએ છીએ;  
 જ્યારે અમારા મનોબદ પૂર્ણ થયા છે માટે આપ ગજ ઉપર  
 બેસીને તે જગા પહોંચીને મંગળીક ગીત ગાવા લાગી. વાજ

આપ્ત પછી માનને રત્ન મળ્યાં હશે તે રત્નના સ્થાને તેની શોધ થશે તેમ પારી ગામમાં કહેતા પીટાગો કે ગામને રત્નની જોડી જોડીને ઉં માટે પાતાની પામે જે રત્ન હોય તે કાંઈ આવશ્યક. તેથી પાતાની પામે જોઈ ઉ તેનું બીજું શોધી દેશે. રાજાના હુકમ પ્રમાણે મા હોડે પાતાના ઘરમાં જે રત્ન હતું તે લઈ ગયા પણ તે જોડી મળી નહીં, જેથી રાજા ઘણા ઉદાસ થયો. તેના મનમાં આવ્યું કે સ્ત્રી આ નગરમાં નથી. જો હોત તો રત્ન આવ્યા વિના રહેત નહીં; જેથી ગામમાં જો મોટા શેઠ જેમાં શ્રીહત્ત શ્રીહત્તવીનો પાળક પીતા હતો અને વધુદત્ત જે રત્નશુભનો પાળક પિતા હતો, તે બંનેને બોલાવી કહ્યું કે આ રત્નની જોડ તારો નહીં તો તમારો કાળ આવ્યો. અમજવો; તોપણ રાજાને શાંત પાડવા કહ્યું કે અમે ગમે ત્યાંથી તેની જોડ લાવી આપીશું એમ કહી તેજો ઉઠયા. મનમાં વીચારના હતા કે રાજા આપણું ધન લેવાને ઇચ્છે છે. એમ ધન મગાય નહીં અને જો જોડીનું રત્ન ન મળ્યું તો પ્રાણ લેવાની ધમકી આપી ધન લઈ લેશે. વળી રાજાએ પણ કહ્યું હતું કે ભલે ગમે તેટલું દ્રવ્ય માગે તોપણ રત્ન લાવજો. આ પ્રમાણે રાજાનો હુકમ થયાથી શ્રીહત્ત શેઠ ઘેરઘેર જઈ જવેરીને પૂછે છે કે લાઈ કોઈ પણ રત્ન હોય તો; બતાવો, ભલે તમારી ખુશી હોય તે કીમત લો. અનેક રત્ન દેશપરદેશનાં ત્યાં આવેલાં જ્યાં પણ તેની જોડી મળતી નથી જેથી ઉદાસ થઈ ગયો છે તેથી અન્ન પણ લાવતું નથી, વાત પણ

કરવી ગમતી નથી; જેથી શીલવતી પાળક પિતા પાસે આવી કહેવા લાગી કે આપને શું સંકટ આવ્યું છે તે કહો, તેથી શેઠ બોલ્યો કે—

દોહરો.

પર્વત સમ દુઃખ આવીઉ, સહી તે કેમ શકાય;

જોડી રત્ન મળે નહિ, આખર પ્રાણજ નય.

જેથી શીલવતીએ પુત્રના જન્મ વખતે મેળવેલાં બાર રત્નમાંથી એક લાવી આવ્યું જેથી જોડી મળી ત્યારે શેઠને હિંમત આવી હર્ષ થતાં બોલી ઉઠ્યો કે—

દોહરો.

આશા પૂરી અમતણી, ચિંતા ટાળી આજ;

દીકરી જીવે સુખમાં, રહે સુર્યને રાજ.

જેથી મન ગમતું દ્રવ્ય હવે મળશે તેમ ધારી સર્વ વહેવારીયાને બોલાવી સાથે લેઈ રાજા પાસે ગયો. રાજાએ પણ રત્ન જોડી મેળવી હર્ષ પામી તે રત્નને લીધું. શેઠને દ્રવ્ય આપી સંતોષી કર્યો. સૌ ઘેર ગયા. બીજે દીવસે પાછો ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે પરદેશણ યુવાન જેના ઘરમાં હોય તેણે રાજાને જાહેર કરવું. તેના મનમાં ઉમેદ હતી કે રત્નની આપનાર શીલવતીજ મળી આવશે. હવે ગામમાં ઢંઢેરો પીટાતાં સૌ માંહોમાંહે વીચારવા લાગ્યા કે ભાઈ રાજાનો હુકમ જરોબર પાળતો નહિ તો વ્યર્થ પ્રાણ જશે, અને વળી રાજા કહે છે કે જે પરદેશણ રાજા પસંદ કરશે તેના વાલીને વાંચિછત દ્રવ્ય મળશે; જેથી સૌ

લોક પાનના ધંધે જે દાણી વિનિદે અરેલ તે નવતરી આગર  
પણ રાજાને એક પણ પત્રક ન આપી. શ્રીકવિની પાતક પીના  
શ્રીરામને લાગ્યું કે હોઈ કુછે મારા પરની ભૂખી રાત રાત  
આગળ કદી ખારી લાજ લેવા વીચાર ક્યો છે જેથી મેઘમ  
જ રાત આગળ જઈ કહ્યું કે હે મહારાજ, પરદેશી હોઈ  
જેન, બાળેજ દીકરી આવી હોય તેને દેરી રીતે લાવીએ ?  
તેના મનમાં દનું કે રાજા ના પાછો પણ રાજાએ તો કહ્યું કે:-

પરદેશીને એકથી, પાતક પ્રાદુર્ભા હોય;

તે લાવો તમ યુજ કને, રખે જૂનવા હોય.

જેથી વધારે ઉદાર થઈ એક ઘેર આગો. તે વખતે ગામ-  
માં વાત થતી હતી કે ના લોક રાજા હુકમ પ્રમાણે જઈ આ-  
વ્યા પણ રાજા હોઈને પત્રક કરતો નથી. જેથી શ્રીકવિ  
એકલો જાણી રહેવાથી પાતે આમે વહેવારીયાઓને લેઈ ગયો  
અને રાજાને ખુલ્લેખુલ્લું કહ્યું કે હે મહારાજ ? આપને જો  
અમારી લક્ષ્મી લેઈએ તો ભલે કુછ લો, પણ અમે તમારી  
પ્રજા તેને ત્યાં રહેલી કે આવેલી દુઃખવાળી સીને અમે આશ્રય  
આપી દીકરી કરી રાખી હોય તે કેવી રીતે આપીએ ? પરસ્ત્રીના  
તો આપ રક્ષણ કરનાર છો એમ અનેક પ્રકારે શીલવતીને  
રાખવા રાજાને સમજાવ્યો પણ રાજા તો હડ પકડી બેઠો હતો  
જેથી મહારાજનને ચોખ્ખું કહ્યું કે:-

અહીં લાવો જલદી તમે, પરદેશી જે નાર;

હાંની અહીં બાણે નહીં, ફાગટ દુઃખ ખમનાર;





સમરો સતાવી ઠાળે વેશે, હું પીયરમાં મૂકાણી;      બંહા.  
સધળે ઠેકાણે અપમાન પામી, આવી કુંગરની પાસે,  
મુઠી નીશાની શિલા હેઠે, રાખી શ્રીહત્તે ઉઠાસે;      બંહા.  
હુપા નાદા પીયુષ ભારા, ગઢકયા તમે લીધા,  
અવશુભમાં નથી કંઈ અધુરા, હગા અમોને લીધા;      બંહા.

હે નાથ ! તમારા ધ્યાનમાંજ મારા દીવસ રાત્રિ પૂરાં થયાં  
છે પણ નવી નવી નારીના નાથ યવાવાળાને કેવી રીતે યાદ  
આવું ?

હું શું વધારે કહું ? અહીં નદી કીનારે પરદેશી તરીકે  
આવી ત્યારે વેશ્યાએ દીકરી કરી ઘેર આણી. પ્રથમથી તો કોઇ  
ભાગ્યવાન શ્રેઠાણી બાણી પણ તેના ઘરના આચરણ ભેદ વેશ્યા  
બાણી, પણ આગ્રય વીના ગર્ભવંતીને જન્મ ક્યાં ? તેથી ત્યાં  
બાળકને જન્મ આપ્યો. બારમે દિવસે વેશ્યાને બાળ સોંપી  
નહાવા ગઈ. વેશ્યાએ દુષ્ટ બુદ્ધિથી મને તેના લેવી દુરાચરણી  
કરવા બાળકને મરાવા દામીને સોંપ્યો. તે ઉમા વેશ્યાનું કપટ  
નદીપર નહાતાં વડનાપર બેઠેલા વાંદરાએ કહેતાં ગભરાતી ઉતા-  
વળી ઘેર આવી, પણ બાળક ન દીઠા અને તેની સાથે પુત્રની  
ખટપટ થઇ, તથા તેનું દુષ્ટકૃત્ય તથા કુચાલથી કંટાળી હું  
એકલી આવી શેઠને ત્યાં રહી. એમ રોતી રોતી પીયુને જો-  
ળંબા દેતી હતી. વહેવારીયા પણ અર્થસ્ય પામી ગયા, બં-  
નેને ધણી ધણીઆણી તરીકે જોગખ્યાં તેથી સૌ આનંદ પામ્યા.  
પણ પુત્ર વિના સપત્ન અધારૂં હતું જેથી ઉમા વેશ્યાને રાત્ર-

એ તુર્ત બોલાવી મંગાવી અને પુત્ર માગ્યો. વેશ્યા તો રાજનો  
 હુકમ આવતાંજ કંપવા લાગી જેથી આત્રી રાજત આગળ બોલી  
 કે હે મહારાજ ! મેં દુષ્ટાએ તો દાસીને મારવા આપ્યો હતો.  
 તમારાં પુત્ર્ય હશે તો જીવતો હશે; જેથી દાસીને બોલાવી.  
 દાસીએ હર્ષ પામી કહી દીધું કે મેં માર્યાં વિના કામદેવને  
 દોઢે મૂકેલો હતો. જેથી વેશ્યાનાં નાક કાન કાપી ગામ  
 બહાર કાઢી મૂકી અને દાસીનું દાસપણું દૂર કરી સાડું ધના-  
 મ આપી ખુશી કરી. હવે વસુદત્તને બોલાવી માન આપી  
 પૂછ્યું કે તમારે પાતાના પુત્ર કેટલા છે તે સાચું કહો ? જેથી માતા  
 પિતા રાજત શુદ્ધને દેવ આગળ સત્પત્ર બોલવાની નીતિ યાદ લાવી  
 તથા શુદ્ધ બોલતાં પદ્મતાં પ્રાણ જવાના ભયથી સાચું કહ્યું કે  
 મારી સ્ત્રીને પુત્ર નહોતો કામદેવના દેહસમાંથી એક દીવરા પૂત  
 કરવા જતાં પુલના પુંજમાંથી એક પુત્ર મળી આવ્યો છે જેના  
 પગલાંથી મારે ખરે બીજે પુત્ર જન્મ્યે. છે. જેથી રાજગુપ્ત  
 કુમારને બોલાવ્યો. રાજગુપ્તે પિતાને એકાગ્રી પ્રવચન કર્યું  
 તે વચને શ્રેષ્ઠ રાજાએ પૂછ્યું કે તે મહાપુત્રવાળી છે. તેના  
 હાથ હું મું કહું તેના માતાપિતાને ધન્ય છે. કેમ કહે કહ્યા  
 પછી પુત્ર તેની સગી માતાને પાથે લાવ્યો. રાજાએ શ્રેષ્ઠ  
 વંશ માન બતાવે કર્યાં. આ વચને માતા પિતા પુત્ર પાંચ  
 સારાં મળતાં આનંદની સીમા સ્વી નહોતી. રાજાએ પણ સારાં  
 બદલો આપવા પૂર્વમંત્રને પદપદ કાવન કર્યું, દીવરા તરીકે  
 શ્રીરામને તથા વસુદત્તને નગરોદેશ તરીકે કમલવા, તથા વસુદ-



વિયોગમાં વિડંબના કરાવનારી જાણી તેની મમતા મૂકે; પરનિંદા પરિહરે; પરનિંદા એ પારકાના ગુણાનુરાગને હણી કળ્યા કલેશ વધારી દુર્ગતિમાં લઈ જાય છે, છકાયની રક્ષા કરે; યતનાથી ન વર્તતાં વિના કારણે અનર્થ દંડ કરનાર નરક નિગોદનાં દુઃખ લોગવે છે; વાહાલાં વાહાલાં ગણી તેમની માયા જાળમાં લપટાઈ તેમના વાસ્તે કપટ કરનાર સ્ત્રીવેદ બાંધે છે અને માયા, મમતા, મોહની એ ત્રણે પાપનાં મૂળ છે તેમને નાશ કરે. શોભીતાં રત્નો પણ સહેજ વારમાં મળે છે અને પાછાં જતાં રહે છે માટે હોય તો મમતા ન કરે; ન હોય તો ખેદ ન કરે; સઘળું પૂર્વના પુણ્યને આધીન છે; પરદારા સેવવી તે પરલોકમાં દુર્ગતિ આપનાર અને આલોકમાં ધન શક્તિ અને આખરનો નાશ કરનાર છે. માતા, પીતા, સ્ત્રી, ભાઈ, કુટુંબ, કબીલો મિત્રને પોતાના માની તેને પોષવા કીધેલાં પાપ પોતાને જ લોગવવાં પડે છે અને સૌ સૌનો સંબંધ પૂરો કરી છુટાં પડી જાય છે; ઝાડપર રાત્રે મળેલાં પક્ષી સવાર થતાં દૂર ઉડી જાય છે, તેમ આ સંસારમાં મેળો મળી વીખુટાં પડે છે. ચાર ગતિમાં કીધેલાં પુણ્ય પાપ લોગવવા લેણું દેવું ચુકાવવા સુખ દુઃખ દેવા લેણાં થયેલાંમાં દનેહ કયાં સુધી ટકે? પોતાનું આયુષ્ય પુરું થયે સૌ છુટાં પડે છે. તેમ સમજી રાજાઓ પણ રાજકુટુંબ, રિદ્ધિનો મોહ છોડી અસાર સંસારમાં સારરૂપ ધર્મને સેવી અચળ સુખ લેવા વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લેઈ મોક્ષ પદવી પામ્યા છે. દીક્ષા લેઈ દુઃખોં જે દુઃખને દેનારા છે તેમને દહન કરવા તપશ્ચર્યા

આદરે છે અને ઇંદ્રી કબજામાં લેઈ બાહ્ય અવ્યંતર રિદ્ધિ તથા ક્રોધાદિ પરિઘની અંથી છોડે છે જેથી નિઃશંક કહેવાય છે. જે જિનેશ્વરનો ધર્મ આદરે છે તેજ મોક્ષ મુખને પામે છે આ પ્રમાણે રાજા, રાણી તથા સર્વ દેશના સાંભળી આનંદ પામી ચિત્તમાં તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા. પછી ચંદ્રગુપ્ત રાજાએ શીલવતી સતિ છતાં શા માટે દુઃખ પામી તે પૂછતાં લબ્ય જીવોના ઉપકાર માટે કેવળજ્ઞાનવડે તેના પૂર્વ લવની કથા કહેવા માંડી.

ભરતદેવમાં ભદ્રીલપુરી નગરીમાં ધનદનામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેની પટરાણી પદ્માવતી સઘળી કળામાં પ્રવીણ હતી; તેની કુખે કામલતા પુત્રી જન્મી; તેને શંખપુરીના ધન-જય રાજા સાથે પરણાવી; તે બંનેનું જોડું કામદેવ રતિ માફક સંસાર મુખ લોગવતાં હતાં; તે રાણીને હરિચેણા, ચંદ્રાવલી તથા મેઘમાળા ત્રણ સખીઓ હતી. તેમાં ચંદ્રાવલી સાથે કામલતાને ઘણી પ્રીતિ હતી. એક વખત તે શહેરમાં એક સાધવી શુણના ધરા સમાન ઉત્કૃષ્ટ શીલની ખાલનારી તથા જપ સંજ-મમાં પૂરી, હામાવંત ત્યાં આવી તેની પાસે કુમારી ભણવા ગઈ. જીવવીચાર, નવતત્ત્વ, પ્રતિક્રમણ વિગેરે ભણાવતી સાધ્વીને હાંસીમાં ઉઠાવનારી કામલતા વિવિધ પ્રકારે નિંદા કરી પાપનો પિંડ ભરતી હતી. તેની સખીઓ સાધ્વીની મેવા કરતી જોઈ તે કહેવા લાગી કે તે તો મહા કપટી છે, વેપને લગવે છે, અને તેની સોબત કરનારી તમે પાપીણીઓ છો; એમ કામ-

લાઈ સંયમ આદરી સારી રીતે પાળીને શીલવતીની કુખે પુત્ર-  
પણે ઉપન્ન્યો. ગુણમાં ગંભીર એવો કામલતાનો મામો ગુણસાગર  
ધર્મ કરી મરીને કાંઝીનાયક થયો. શ્રીદત્ત શેઠ તથા શ્રીદત્તા  
શેઠાણી પૂર્વલવનાં કામલતાનાં માતાપીતા હતાં, જેણે બીજા લવમાં  
પુત્રી તરીકે રાખી હતી; અને લક્ષ્મીવતી તથા વસુદત શેઠ  
પૂર્વલવના માતાપીતા હતાં જેણે રત્નગુપ્તને ઉછેર્યો; આ પ્રમાણે  
ત્યાં હાજર રહેલાંને પોતાનો પૂર્વલવ સાંભળતાં જેને જેનો  
સંબંધ હતો તે મૂર્છા આવી જાતિસ્મરણુ જ્ઞાન પામી સાક્ષાત  
દેખવા લાગ્યાં જેથી ધર્મપર ઘણી શ્રદ્ધા થઈ.

કામલતાનો લાઈ નાનપણથી સત્યલાષી અને ધર્મી હતો  
તેથી રત્નગુપ્ત તરીકે જન્મી મુખમાંથી રત્ન નીકળતાં હતાં. રાજ  
ધનજયનો શેવક શેઠને મારનારો મરીને કામદત્ત થયો, જેણે સમુ-  
દ્રમાં તમને નાંખ્યા. આ પ્રમાણે સર્વ અંધકાર કેવળી ભગવાને કહી  
મનના સંદેહ ટાળ્યા તથા જાતિ સ્મરણુ જ્ઞાનથી ખાત્રી થતાં હાથ  
જોડી મહીપતિ વૈરાગ્ય પામેલો બોલવા લાગ્યો કે હે ભગવાન! અમને  
તારો, અને તુર્ત અંદ્રગુપ્ત રાજાએ રત્નગુપ્તને તિલકાપુરીનું પણ  
રાજ્ય સોંપ્યું તથા બીજા છ બંધુઓને તેના હાથ નીચે રા-  
ખ્યા. રાજસભા સમક્ષ સૌને ભલામણ કરેલી હોવાથી સૌ લોક  
તેની આણુ માનવા લાગ્યા. રાણીઓએ પણ રાજાની આજ્ઞાથી  
સર્વેએ કર્મ સમુદ્ધને કાપવા દીક્ષા લીધી અને પંચાંગી સિદ્ધાં-  
તને ભણવા લાગી.

સાલાગ્યસુંદરી સહીત દીક્ષા લીધી, ઉત્કૃષ્ટ તપસ્યા કરવા માંડી. ચંદ્ર-  
ગુપ્ત રાજર્ષિને દેવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, આઠે કર્મનો ફલ કરી મોક્ષમાં  
ગયા. શીલવતી પણ સાધવીઓ સાથે વીચરતી સમઢમ શીલ શુણ્ઠી  
શોભીતી, વૃતોના અતિચારને ટાળતી, પુર્વના કુધ્કર્મોને તોડવા તેણે  
અધાર તપસ્યા કરવા માંડી. જિનેશ્વરના વચનને હૈયામાં રૂથાવી,  
પાપને પખાળી, શીલવૃતની નવવાડ પૂરેપૂરી પાળતી, ક્રોધાદિક શત્રુને  
જીતી કામવૃત્તિને નાશ કરતી, સમતા રસમાં બીલવા લાગી. ઉપશમ  
સંવરમાં આગેવાન થઈ બાવીશ પરીસહને સહન કરી સમકીતરૂપી  
પાણીથી નિર્મળ થવા લાગી; ગુરૂણી પાસે જ્ઞાન લણતી, મમતાનો  
ત્યાગ કરતી, મનવચન કાયાના પાપયોગ ટાળી આત્મા નિર્મળ  
રાખતી હતી. ગુરૂણીની સેવામાં કીયા વિનય વૈયાવચ્ચ પૂર્ણ-  
પણે કરતાં દેવજ્ઞાન પામી ત્રણ જન્મમાં યશસ્વી પદવી  
પામી; દેવે મહોત્સવ કરી તેના ગુણ ગાયા. પાછળથી દેવજ્ઞ-  
જ્ઞાન પામેલી રત્નગુપ્ત કુમારનો ઉદ્ધાર કરવા તિલકાપુરી ગઈ  
ત્યાં દેવજીની દેશના સાંભળી અવસર આવેલો જાગી રત્નગુપ્ત  
કુમાર પણ રાજ્ય છોડી દીક્ષા લેઈ ગુરૂની શિક્ષા માની આઠે  
કર્મ ખપાવી મોક્ષમાં ગયા. અહીં શીલવતી પણ આયુષ્ય પુરૂં  
થતાં પાછળ રહેલાં અધાની કર્મ પણ ખપાવી મોક્ષમાં પહોંચી.

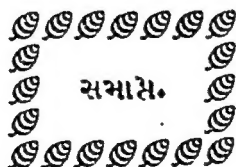
વસુદેવ હિંડમાં તથા બીજા પ્રયોમાં શીલવતીનો અધિકાર  
જેઈ તેના શીલગુણની પ્રશંસા કરવા માટે, પોતાના તથા  
ભવ્ય જીવોના પ્રતિજ્ઞાધ માટે રાસરૂપે અધિકાર કહેનાર શ્રી  
નેમવિજયજી ઉવટે કહે છે કે ચોરાશીજન્મમાં શિદામણિ ત-



પગચ્છમાં વિજયરત્નસુરીદના વખતમાં સંવત સતરસોના અખા-  
ત્રીજે રચ્યો છે તેમાં કંઈ ઓછું વધતું જિનારા વિરૂદ્ધ કહે-  
વાયું હોય તો મિચ્છામિદુક્કડં—

જે આ કથા સાંભળશે કહેશે તે આહરી તે આખરે શી-  
લવત અખંડ પાળી મોક્ષે જશે.

સંવત ઓગણી પાંસઠે, શુદ્ધ બીજ થાવરવાર;  
હર્ષ શિષ્ય માણેક કહે, સુગદ્ય બંધે સાર.  
મંદ મતિ છે માહરી, થઈ હોય જો ભૂલ;  
સજ્જન સૌ સુધારજો, વૈદ મીટાવે શૂળ.  
કલમશરા ખાનદેશમાં, સંભવ જિનવર દેવ;  
સંઘતણા સુપસાયથી, કીધી શીલવતી સેવ.  
પાલણપુરમાં જન્મ લે, દીક્ષા મુંબઈ શહેર;  
ચોમાસું છડું થશે, દેવગુરૂની મહેર.  
રાસ બંધ રસના રસિક, વાંચે જન વિદ્વાન;  
સ્થુળ બુદ્ધિ માટે કરી, પામો જગમાં માન.



## અમારી ઑફીસે મળતાં પુસ્તકો.

સદ્બોધચિંતામણી તથા ગુણમાળા.....રૂ. ૦-૨-૦.

જેમાંની ગુણમાળા માટે પૂજ્યવર્ય શ્રી બુદ્ધિભાગર મહારાજે ઉચ્ચ અભિપ્રાય આપેલો છે.

સકામ નિર્જરા અને નારી હિતશિક્ષા.....રૂ. ૦-૨-૦.

સ્રીઓને ખાસ વાંચવા લાયક ઉત્તમ શૈલીથી લખાયેલ આ પુસ્તક છે. એના કર્તા સુનિ માણેકની કલમથી કોઈ અજાણ્યું નથી.

તા. ૬. બન્ને સાથે લેનારને ત્રણ આના.

સતિ શિયલવતી.....રૂ. ૦-૪-૦.

આર માસ જેવી ટુંક સુદતમાં જેની પ્રથમ આવૃત્તિ ખલાસ થઈ તેજ તેની લોકપ્રિયતા સાબીત કરી આપે છે. કસ્તુરીની સુવાસ દંકાઈ રહેજ નહીં. ખાસ મનન કરવા યોગ્ય સ્રી તથા પુરૂષોનાં સાંકડાં મગજ ઉપર મજબુત નીતિ (morality) ની છાપ બેસાડનાર આજ પુસ્તક છે.

માણેકમાળા.....છપાય છે.

પ્રથમ આવૃત્તિ ખલાસ થઈ છે.

શ્રી જૈન મિત્ર મંડળ સભા.

માંડળ.

તા. વીરમગામ.



